

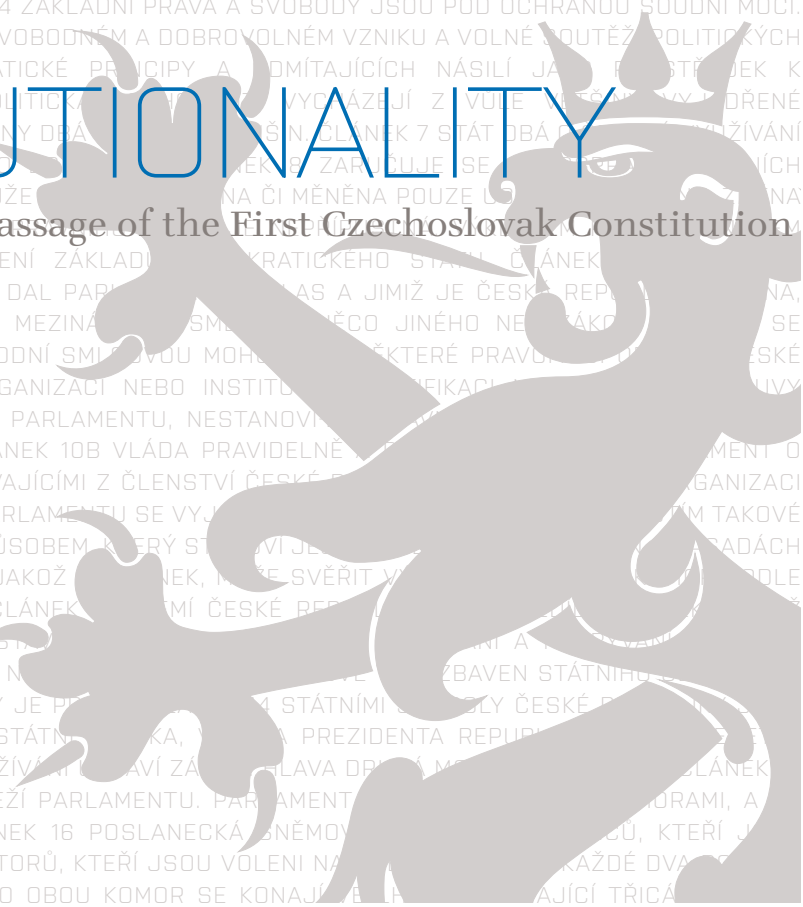
ČESTY ČESKÉ ÚSTAVNOSTI

100 let
k 90. výročí přijetí první československé ústavy

THE PATHS OF CZECH CONSTITUTIONALITY

on the 90th Anniversary of the Passage of the First Czechoslovak Constitution

PETR MLŠNA
LUKÁŠ ŠLEHOFER
DAN URBAN

© Úřad vlády České republiky, 2010
ISBN 978-80-7440-021-6
Praha 2010

Obsah

Ústavní vývoj českého státu od počátků do roku 1848 / Dan Urban ...	4
Vznik státu ...	4
Územní rozsah ...	6
Vztah českého státu k německé říši ...	8
Panovnická moc a první pokusy o kodifikaci práva ...	16
Stavovská monarchie ...	26
Centralizační úsilí Habsburků ...	40
Ústavní vývoj v letech 1848–1989 / Lukáš Šlehofer ...	48
Rakouská monarchie ...	48
Cesta ke vzniku samostatného Československa ...	60
Ústavní vývoj 1918–1938 ...	62
Ústavní vývoj 1938–1948 ...	70
Ústavní vývoj 1948–1989 ...	78
Ústavní a ústavněprávní vývoj po roce 1989 / Petr Mlsna ...	86
Ústavní vývoj 1989–1992 ...	86
Ústava 1993 a ústavní vývoj 1993–2009 ...	96
Literatura ...	120

Contents

Constitutional Developments in the Czech State from the Beginnings until 1848 / Dan Urban ...	5
Establishment of the State ...	5
Territorial Reach ...	7
Relationship between Bohemian State and German Empire ...	11
Monarchical Power and the First Attempts at Codifying the Law ...	17
Monarchy of the Estates ...	29
Hapsburgs' Centralisation Attempts ...	41
Constitutional Developments 1848–1989 / Lukáš Šlehofer ...	49
Austrian Monarchy ...	49
Road to Establishment of Independent Czechoslovakia ...	61
Constitutional Developments 1918–1938 ...	63
Constitutional Developments 1938–1948 ...	71
Constitutional Developments 1948–1989 ...	81
Constitutional and Constitutional Law Developments after 1989 / Petr Mlsna ...	87
Constitutional Developments 1989–1992 ...	87
The 1993 Constitution and Constitutional Developments 1993–2009 ...	97
Bibliography ...	120

Ústavní vývoj českého státu od počátků do roku 1848

/ DAN URBAN

Co lze považovat za ústavu v historické retrospektivě, je věc historického a státovědného zkoumání řadu desetiletí. Pokud jde o počátky české státnosti, pak lze zcela jistě v historii nalézt řadu zásadních dokumentů, které ovlivnily státní uspořádání a způsob vlády jak v přemyslovské knížecí době, tak i následně v době českého království. Nelze ovšem zaměňovat ústavnost a státnost feudální doby s moderním vnímáním ústavnosti konce 19. a počátku 20. století. Pro feudální dobu jsou typické vztahy nadřazenosti a podřízenosti, otázky dědičnosti státních funkcí, jakož i absence základních práv a svobod. Prismatem této úvahy tak v evropském vývoji lze označit za dobu velkého zlomu pro moderní pojem ústavnosti Velkou francouzskou revoluci, která člověku a občanovi přiznala základní práva a svobody. V kontextu vývoje české státnosti byl takovým základním zlomem vznik republiky v roce 1918.

VZNIK STÁTU

Za první státní útvar nacházející se v prostoru Čech a Moravy můžeme snad považovat Velkomoravskou říši s centrem na

jižní Moravě, formující se v první polovině 9. století. Klíčovým se pro přechod od kmenového zřízení k ranému státnímu zřízení stalo přijetí křesťanství. Christianizace položila základ ke zlomení moci starých kmenových institucí a vytvořila předpoklady pro posílení autority knížete. Jeho moc byla posílena na úkor ostatních členů kmene, kteří se de facto stali jeho poddanými. Panovník přestává být pouhým reprezentantem kmene a stává se suverénním zákonodárcem a vykonavatelem práva. Cyrilometodějská misie pomohla k vytvoření církevní organizace, která se stala oporou knížete při správě země a založení moravského arcibiskupství v roce 880 zase znamenalo zisk nezávislého mezinárodního postavení.

Vrcholu své moci dosáhla Velkomoravská říše za vlády Svatopluka I., který přímo či nepřímo ovládal území dnešní Moravy, Čech, Slovenska, Maďarska, část Rakouska a Polska. Po jeho smrti však propukla hluboká krize, kterou jeho následovník nedokázal zvládnout. Stát oslabený spory o nástupnictví a stálým tlakem ze strany východoněmecké říše nakonec v roce 907 podlehl nájezdům Maďarů a státní organizace na jeho území zcela zaniká.

Constitutional Developments in the Czech State from the Beginnings until 1848

/ DAN URBAN

What can be regarded as a constitution in a historical retrospective has been a matter for historical and political inquiry for a number of decades. As far as concerns the beginnings of Czech statehood, then in history it is certainly possible to find a number of fundamental documents that influenced the country's affairs and the method of government in Přemyslid and ducal times, as well as in the subsequent period of the Kingdom of Bohemia. However, constitutionality and statehood in feudal times cannot be confused with the modern perception of constitutionality at the end of the 19th and beginning of the 20th century. Relations of superiority and subordination, questions of the hereditary nature of government functions, as well as the absence of fundamental rights and freedoms were typical for the feudal period. Through the prism of these considerations, we can see that the breakthrough in European developments for the modern term of constitutionality was the French Revolution, which gave man and citizens fundamental rights and freedoms. In the context of the development of Czech statehood,

the fundamental breakthrough was the establishment of a republic in 1918.

ESTABLISHMENT OF THE STATE

We can regard the Great Moravian Empire, formed in the first half of the 9th century with its centre in South Moravia, as the first state unit in Bohemian and Moravia. The adoption of Christianity was crucial to the transition from a tribal system to an early government system. Christianisation laid the foundations for breaking the power of the old tribal institutions and creating the conditions for strengthening the duke's authority. His power was strengthened at the expense of the other members of the tribe, who became his de facto subjects. The monarch ceased to be a mere representative of the tribe and became a sovereign legislator and executor of the law. The mission of Cyril and Methodius helped create the ecclesiastical organisation that became a prop for the dukes in their administration of the country and the establishment of a Moravian Archbishopric in 880 meant an independent international position was obtained.

Dědicem Velkomoravské říše se stává vznikající přemyslovský stát. Na území Čech v té době existovala řada menších knížectví, mezi nimiž získal v poslední třetině 9. století díky podpoře ze strany moravských panovníků převahu Přemyslovec Bořivoj vládnoucí ve středních Čechách. V roce 883 přijal křest a odpor kmenových předáků ke křesťanství zlomil silou. Symbolicky završil své vítězství nad pohanstvím stavbou kostela Panny Marie na místě bývalého obětiště kmene v lokalitě dnešního Pražského hradu.

Dnes můžeme jen hádat, zda příčinou sporu mezi knížetem Václavem a jeho mladším bratrem Boleslavem byla otázka zahraničněpolitické orientace českého státu či byl atentát v roce 935 jen projevem dynastického sporu moc. Každopádně se Boleslav, který si vraždou svého bratra vysloužil přízvisko Ukrutný, ukázal jako schopný panovník. Stavbou nových hradů, na něž dosazoval své úředníky a kněze, položil základy státní a církevní správy, obyvatelům Čech uložil povinnost platit pravidelné daně coby poplatky za ochranu a dokonce začal razit vlastní minci. Posílené přemyslovské knížectví do poloviny 10. století ovládlo celou českou kotlinu a začalo podnikat výboje do okolních zemí.

ÚZEMNÍ ROZSAH

Stabilita geografického jádra českého státu je v evropském měřítku výjimečná. Jen málokterá z evropských zemí se totiž může pyšnit tím, že její hranice zůstaly přes tisíc let beze změny. Území, které

ovládal při svém nástupu na trůn v roce 1034 kníže Břetislav I., se příliš neliší od toho, na němž se dnes rozkládá současná Česká republika. Za vlády jeho otce knížete Oldřicha byla k českému knížectví definitivně připojena Morava a od té doby je uznávána jako nepopiratelná součást českého státu. Břetislav I. rozdělil Moravu na tři tzv. úděly – olomoucký, brněnský a znojemský – jejichž správou pověřil své syny. Přemyslovci, kteří v těchto údělných knížectvích vládli, měli být vždy poslušni nejstaršímu členu rodu panujícímu v Praze. Přestože podle stařešinského nástupnického řádu měli členové moravské větve Přemyslovců nárok nastoupit na knížecí stolec, v praxi byly jejich nároky často opomíjeny, oni samotní byli ze svých údelů vyháněni a ty byly svěřovány synům či příbuzným pražských knížat. Zejména nejbohatší olomoucký úděl byl vnímán jako zájmové území pražské větve rodu, proto byl od roku 1160 v přímé správě pražských knížat. Navíc zde působil knížetem jmenovaný olomoucký biskup. Za datum vzniku markrabství moravského jako samostatného státního útvaru býval považován rok 1182, kdy prý římský císař Fridrich Barbarossa udělil hodnost markraběte znojemskému údělnému knížeti Konrádu III. Otovi. Toto tvrzení však vzniklo mylnou interpretací pramenů a skutečnost byla o poznání složitější. Markraběcí titul, jenž pravděpodobně znamenal hodnost knížecího zástupce na Moravě, se poprvé v pramenech objevuje v roce 1179. K utvoření Moravského markrabství jako suverénního územního celku však dochází až za panování krále

The Great Moravian Empire reached its peak under the reign of Svatopluk I, who, directly or indirectly, controlled the territory of today's Moravia, Bohemia, Slovakia and Hungary, as well as part of Austria and Poland. However, a deep crisis broke out after his death and his successor could not cope with it. The government, weakened by the succession dispute and constant pressure from the East Frankish Empire, fell in 907 to Hungarian attacks and government organisation in its territory ended completely.

The emerging Přemyslid state became the heir to the Great Moravian Empire. In Bohemia at that time there were a number of smaller dukedoms, among which the Přemyslid Bořivoj, who ruled Central Bohemia, obtained supremacy thanks to support from Moravian monarchs. He was baptised in 883 and broke the resistance of tribal leaders to Christianity by force. He symbolically completed his victory over paganism by building the Church of the Virgin Mary on the site of a tribe's former place of sacrifice, at the location of today's Prague Castle.

Today we can only argue about whether the cause of the dispute between Duke Wenceslas and his younger brother Boleslav was the question of the Bohemian state's foreign policy orientation or whether the assassination in 935 was only an expression of a dynastic dispute over power. In any case, Boleslav, who obtained the epithet "the Cruel" by murdering his brother, showed himself a capable monarch. By building new castles, in which he placed his civil servants and priests,

he laid the foundations for government and ecclesiastical administration, he imposed a duty on the people of Bohemia to pay regular taxes as a charge for protection and even started to mint his own coins. By the middle of the 10th century, the strengthened Přemyslid dukedom controlled the whole Bohemian basin and had started to undertake conquests in the surrounding countries.

TERRITORIAL REACH

The stability of the geographical core of the Czech state is exceptional on a European scale. Not many European countries can boast that their borders have remained unchanged for over a thousand years. The territory that Duke Břetislav I controlled upon taking the throne in 1034 was not that different to that on which the current Czech Republic lies. Under the reign of his father Duke Oldřich, Moravia was definitively added to the Bohemian dukedom and from then on was recognised as an undeniable part of the Bohemian state. Břetislav I divided Moravia into three appanages—Olomouc, Brno and Znojmo, whose administration he entrusted to his sons. The Přemyslids who ruled these granted dukedoms were always to be obedient to the oldest member of the family reigning in Prague. Although, according to the senior order of succession, members of the Moravian branch of the Přemyslids were entitled to take the ducal seat, in practice their claims were often passed over and they were expelled from their appanages,

Přemysla I. Otakara, který markrabětem jmenoval a správou Moravy pověřil svého bratra Vladislava Jindřicha. Za sedmadvacet let jeho vlády došlo ke sjednocení dosud rozdělené Moravy v jeden celek a jejímu konstituování v samostatný celek a druhé centrum českého státu.

K území českého státu dále patřilo Slezsko připoutané smlouvami s tamějšími knížaty, které českému panovníkovi zaručovaly lenní svrchovanost, a dále Horní a Dolní Lužice. Všechny tyto země tvořily dohromady stát, který byl od počátku 14. století nazýván Koruna království českého (Corona regni Bohemiae). Stát přestává být ztělesněn v osobě panovníka, naopak panovník od té doby společně se šlechtickou obcí stát reprezentuje. Státní území už není majetkem panovníka, nýbrž samotné Koruny. „Ústavním“ rámcem tohoto státního útvaru se stal soubor listin vydaných Karlem IV. dne 7. dubna 1348. Jedenáct z nich bylo potvrzením dosavadních privilegií českých králů, která jim udělili římscí císaři, další prohlášovala území Slezska a Horní Lužice za území podřízené českému králi a poslední listina rozdělovala Moravu na Markrabství moravské, olomoucké biskupství a opavské vévodství, která také spadají pod svrchovanost českého panovníka.

V rámci tohoto státního útvaru však nikdy nedošlo k důsledné centralizaci správy a pojitkem mezi jednotlivými zeměmi byla zejména osoba panovníka a úřady vážící se přímo k jeho dvoru – královská kancelář, dvorský a komorní soud. Vrcholným orgánem samosprávy jednotlivých zemí se v 15. století stáva-

jí zemské sněmy, na kterých zasedají zástupci jednotlivých stavů (v Čechách páni, rytíři a města, na Moravě páni, preláti, rytíři a měšťané, ve Slezsku knížata, zástupci šlechty a zástupci měst, v Horní Lužici šlechta, mezi níž byli započítáni i preláti, a města a konečně v Dolní Lužici preláti, páni, rytíři a města). Společným fórem se staly tzv. generální sněmy, na nichž se scházeli zástupci stavů jednotlivých zemí a rozhodovali o otázkách nástupnictví na trůn, vzájemných poměrech a otázkách náboženských. Přesto nebyly vztahy mezi jednotlivými zeměmi idylické, neboť český zemský sněm měl tendence k dominantnosti, což vedlo k nespokojenosti stavovských reprezentací vedlejších zemí.

O území obojí Lužice přišla Česká koruna v roce 1635, kdy bylo postoupeno saskému kurfiřtovi. Většina území Slezska byla ztracena v roce 1742, kdy připadla Prusku.

VZTAH ČESKÉHO STÁTU K NĚMECKÉ ŘÍŠI

V roce 962 vzniká na území dnešního Německa Římská říše (od druhé poloviny 12. století se používá název Svatá říše římská, v 15. století se dodává ještě „národa německého“) hlásící se k odkazu starého antického impéria i francké říše Karla Velikého. Zvolený římský král mohl po korunovaci v Římě užívat titul císaře a ze svého titulu si nárokoval univerzální nárok na vládu nad všemi křesťanskými panovníky.

Česká knížata uznávala nejvyšší světskou autoritu vladařů římsko-německé

which were entrusted to sons and relatives of the Prague dukes. The richest Olomouc appanage, in particular, was perceived as an area of interest for the Prague branch of the family, so from 1160 it was under the direct administration of the Prague dukes. In addition, a bishop of Olomouc named by the duke was active here. The date of establishment of the Margravate of Moravia as an independent state unit was formerly regarded as 1182, when Holy Roman Emperor Frederick Barbarossa granted the rank of margrave to the duke of the Znojmo appanage, Konrád III Oto. This claim, however, arose through an erroneous interpretation of sources and reality was appreciably more complicated. The title of margrave, which probably meant the rank of the duke's representative in Moravia, first appeared in sources in 1179. However, the Margravate of Moravia was formed as a sovereign territorial unit under the reign of King Přemysl I Otakar, who appointed the margrave and entrusted the administration of Moravia to his brother Vladislav Jindřich. During his twenty-seven year reign, the previously divided Moravia was unified into one whole and constituted as an independent land, the second centre of the Bohemian state.

The territory of the Bohemian state also included Silesia, bound by agreements with local dukes who recognised the Bohemian monarch as their liege lord, as well as Upper and Lower Lusatia. All these lands together formed a country that was, from the beginning of the 14th century, called the Crown of the Czech

Lands (*Corona regni Bohemiae*). The country stopped being embodied through the person of the monarch. On the contrary, from that time the monarch, together with the nobility, represented the country. The territory was no longer the property of the monarch, but the Crown itself. The “constitutional” framework of this unit was a set of documents issued by Charles IV on 7 April 1348. Eleven of them were confirmations of current privileges of the kings of Bohemia, granted to them by Holy Roman Emperors, others declared Silesia and Upper Lusatia to be territories subordinate to the king of Bohemia and the last document divided Moravia into the Margravate of Moravia, the Bishopric of Olomouc and the Dukedom of Opava, which were also under the Bohemian monarch.

In this country there was, however, never thorough centralisation of administration and the bonds between the various lands were, in particular, the person of the monarch and offices attached directly to his court—the royal office, the royal and chamber court. The supreme self-government bodies in the various lands in the 15th century became the provincial diets, at which representatives of the various estates sat (in Bohemia lords, knights and towns, in Moravia lords, prelates, knights and burghers, in Silesia dukes, representatives of the nobility and representatives of towns, in Upper Lusatia the nobility, which included prelates, and towns, and finally in Lower Lusatia prelates, lords, knights and towns). General diets, at which representatives of

říše, avšak odmítala názor, že české země jsou říši podřízeny a může jimi být volně disponováno jako císařským lénem. Naopak se snažila dokázat, že ceremoniál udělení léna, při němž císař předává českému knížeti symboly moci – kopí a praporec – je pouze symbolickým uznáním knížete zvoleného domácími velmoži.

Situaci ovšem komplikovali neúspěšní uchazeči o knížecí trůn, kteří se uchýlili na císařský dvůr se žádostí o pomoc ve sporech o nástupnictví. Po smrti Boleslava II. v roce 999 vypukla v Čechách v důsledku boje jeho synů Boleslava III., Jaromíra a Oldřicha o moc hluboká krize a do sporů o obsazení knížecího stolce zasahoval jak římsko-německý král, tak polský kníže Boleslav Chrabrý, s jehož podporou snad byl v roce 1002 řádně nastolen na knížecí stolec jistý Vladivoj. Ten ve snaze upevnit své nejisté mocenské postavení požádal v listopadu 1002 římského krále Jindřicha II. o udělení Čech v léno. Přestože tento čin Vladivojovi příliš prospěchu nepřinesl a on samotný se zřejmě při vědomí vlastní bezmocnosti v roce 1003 upil k smrti, měl nedožité následky právě ve vztahu českých zemí k říši, neboť právě od té doby panovníci římsko-německé říše vyžadovali, aby akt udělení země v léno podstoupil každý nově nastolený český panovník.

Postavení římsko-německého krále ovšem nebylo úplně pevné a s růstem své politické i vojenské moci neváhali Přemyslovci zasahovat do sporů mezi jednotlivými uchazeči o římskou korunu či mezi římskými králi a papežem. Český kníže Vratislav II. věrně stál při říms-

ském králi a posléze císaři Jindřichu IV. při jeho sporech s papeži Řehořem VII. a Urbanem II. a odměnou mu za to byla vytužená královská koruna. Korunovace se odehrála v roce 1086 v Praze. Královský titul se vztahoval výhradně k osobě Vratislava a nebyl dědičný, přesto znamenal posílení prestiže českého panovníka.

Dalším Přemyslovcem, který získal královský titul, byl téměř o sedmdesát let později kníže Vladislav II., jehož hlavu ozdobil královskou čelenkou císař Fridrich Barbarossa v roce 1158 na říšském sjezdu v Řezně. Na oplátku se český král připojil k Fridrichově tažení do Itálie. Čeští ozbrojenci se sice při dobývání Milána vyznamenali, ani to však Vladislavovi nepomohlo v tom, aby královskou korunu mohl předat svému synovi Bedřichovi, v jehož prospěch v roce 1172 abdikoval. Přes svůj slib císař nástupnictví Bedřicha neuznal a na trůn nastoupil Soběslav II., ovšem pouze jako kníže.

Přesto se jeden z Vladislavových synů královské koruny dočkal, byť se o to musel zasloužit vlastními silami. Bojů o římský trůn dokázal využít Přemysl Otakar, který po krátké epizodě v letech 1192 až 1193 nastoupil na český knížecí stolec definitivně v prosinci 1197. Byť se jeho tehdejší politika může zdát věrolomná a přelétavá, účel zjevně světil prostředky. Po smrti císaře Jindřicha VI. proti sobě stáli mladší bratr zesnulého panovníka Filip Švábský z rodu Štaufů a Ota Brunšvický z rodu Welfů. Přemysl nejprve podpořil Filipa Švábského a odměnou mu bylo udělení dědičného královského titulu v roce 1198. Mocenská situace se

the estates of the various lands met and decided on questions of succession to the throne, relations between them and religious matters, became a joint forum. Despite this, relations between the various lands were not idyllic, as the Bohemian provincial diet had a tendency to dominate, which led to dissatisfaction among the estates' representatives in the other lands.

The Czech crown lost both Lusatias in 1635, when they were assigned to the elector of Saxony. Most of the territory of Silesia was lost in 1742, when it became part of Prussia.

RELATIONSHIP BETWEEN BOHEMIAN STATE AND GERMAN EMPIRE

The Roman Empire arose in 962 on the territory of today's Germany (the name Holy Roman Empire was used from the second half of the 12th century, "of the German Nation" was added in the 15th century) and looked to follow on from the ancient empire and the Frankish Empire of Charlemagne. The elected Roman king could, after coronation in Rome, use the title of emperor and, due to this title, enjoyed a universal claim to rule over all Christian monarchs.

The Bohemian dukes recognised the supreme secular authority of the rulers of the Holy Roman Empire, but rejected the opinion that the Czech lands were subordinate to the empire and could be freely disposed of by it as the emperor's fief. On the contrary, they tried to prove that the

ceremony of the granting of a fief during which the emperor handed over to the Duke of Bohemia the symbols of power—a lance and a gonfalon—was only a symbolic recognition of a duke elected by domestic magnates.

However, the situation was complicated by unsuccessful candidates for the duke's throne who travelled to the imperial court with requests for assistance in succession disputes. After the death of Boleslav II, a deep crisis broke out in Bohemia in 999, as a consequence of the fight between his sons Boleslav III, Jaromír and Oldřich for power, and the Roman-German King and the Polish Duke Boleslaw the Brave got involved in the dispute on the occupation of the ducal throne; a certain Vladivoj was placed on the throne in 1002 with Boleslaw's assistance. In an attempt to strengthen his uncertain position, in 1002 he asked Roman King Henry II to grant Bohemia as a fief. Despite this, the grant did not bring much of a benefit to Vladivoj and, evidently aware of his powerlessness, he drank himself to death in 1003, although it did have immense consequences for the relations between the Czech lands and the empire, as from this time on the monarchs of the Holy Roman Empire demanded that each newly enthroned Bohemian monarch undergo the act of the granting of the land as fief.

The position of the Roman-German King, however, was not completely solid and, as their political and military power grew, the Přemyslids did not hesitate to interfere in disputes between candidates

však změnila, když Otu podpořil papež Inocenc III. Přemysl v obavách, že papež jeho královské povýšení neuzná, změnil poprvé stranu a v létě roku 1203 již bojoval v Otových řadách proti Filipovi. Získal tím potvrzení královského titulu ze strany papeže, na druhou stranu už papež nevyslyšel Přemyslovu žádost o povýšení pražského biskupství na arcibiskupství. To bylo také pravděpodobně důvodem, proč byl o rok později český král jedním z prvních, který papeže a Otu opustil a přešel zpět k Filipovi. Dalším pádným argumentem mohla být také přítomnost Filipova vojska u českých hranic. I díky nemalé podpoře českého panovníka byl nakonec Filip Švábský roku 1205 v Cáchách řádně korunován římským králem a vše nasvědčovalo tomu, že se stane definitivním vítězem sporu o císařský trůn. Když však v roce 1208 sbíral vojenské síly k tažení, které mělo Otovi zasadit definitivní úder, byl v létě z osobní msty v Bamberku zavražděn. Tím se cesta k císařskému titulu a všeobecnému uznání uvolnila pro Otu. Přemysl váhal celý rok, ale Otu také uznal. Sebevědomý Ota se však brzy s papežem rozkmotřil, a ten proto vyzval říšská knížata k nové volbě. Do čela vzbouřenců se postavil právě Přemysl Otakar a podpořil kandidaturu Friedricha II., krále sicilského, syna císaře Jindřicha VI. Ten za odměnu vystavil 26. září 1212 Přemyslovi listinu, která bude později dle pečeti z drahého kovu nazvána Zlatou bulou sicilskou. Sicilskou proto, že Friedrich v té době ještě nebyl korunován římským králem a nedisponoval římskou pečeti, nahradil ji proto

pečetí krále sicilského. Sama o sobě obsahuje Zlatá bula pouze shrnutí dvou předchozích privilegií, která českému králi již dříve vystavili Filip Švábský a Ota Brunšvický. Z hlediska úpravy poměru českého státu k říši jsou nejzásadnější ta ustanovení Zlaté buly, která potvrzují královský titul českých panovníků i jeho dědičnost a zároveň uznávají jednotu a nedělitelnost českých zemí.:

„Proto my, přihlížejíce k přeslavným službám oddanost, které veškerý lid Čechů od dávného času věrně i oddaně prokazoval císařství římskému, a že jejich jasný král Otakar od začátku mezi jinými knížaty, zvláště před ostatními, nás zvolil císařem a při naší volbě ustavičně a užitečně setrval; jako milý náš strýc, zbožné paměti král Filip, učiniv poradu se všemi knížaty, ustanovil svým privilegiem, i my jej králem ustanovujeme a potvrzujeme, a tak posvátné a důstojné ustanovení schvaluje a České království svobodně a beze všeho vymáhání peněz i obvyklé spravedlnosti dvora našeho jemu a jeho nástupcům na věky propůjčujeme. Chtějíce, aby kdokoli od nich bude zvolen králem, k nám nebo našim nástupcům přijel a náležitým způsobem odznaky královské přijal. Také povolujeme, aby on a jeho nástupcové drželi všechny hranice, které zmíněnému království patří, ať by jakkoli byly odcizeny.“

Ve Zlaté bule jsou formulovány i závazky českého panovníka – český král je povinován účastí na říšských sjezdech v Merseburku, Norimberku a Bamberku a musí přispět na římskou jízdu zvoleného krále třemi sty jezci či třemi sty hřivnami. V praxi však tyto závazky neby-

for the Roman crown, or between the Roman kings and the pope. Duke of Bohemia Vratislav II stood faithfully by the Roman King and then Emperor Henry IV in his disputes with Popes Gregory VII and Urban II and got his desired reward in the form of the royal crown. Coronation took place in Prague in 1086. The royal title applied solely to Vratislav and was not hereditary, although it meant an increase in the prestige of the Bohemian state.

Another Přemyslid who obtained the royal title was, almost seventy years later, Duke Vladislav II, whose head was adorned with the royal diadem by Emperor Frederick Barbarossa in 1158 at an imperial congress in Regensburg. In return, the king of Bohemia went on campaign with Frederick in Italy. The Bohemian men-at-arms distinguished themselves in the taking of Milan, but this did not help Vladislav pass on the royal crown to his son Bedřich, in favour of whom he abdicated in 1172. Despite his promise, the emperor did not acknowledge Bedřich's succession, and Soběslav II took the throne, but only as a duke.

Despite this, one of Vladislav's sons did get the royal crown, although he had to earn it himself. Přemysl Otakar managed to take advantage of battles for the Roman throne and, after a short intermezzo in 1192 and 1193, claimed the Bohemian throne definitively in December 1197. Although his policy at this time may have seemed perfidious and inconstant, the end evidently justified the means. After the death of Henry VI, Philip of Swa-

bia, the younger brother of the late monarch, of the House of Hohenstaufen, and Otto of Brunswick, of the House of Welf, stood in opposition. Přemysl first supported Philip of Swabia and, as a reward, was granted a hereditary royal title in 1198. However, the situation changed when Pope Innocent III supported Otto. Přemysl, fearing that the pope would not acknowledge his royal promotion, first changed sides in 1203, when he fought in Otto's ranks against Philip. By doing this he obtained confirmation of his royal title from the pope, but on the other hand the pope did not grant Přemysl's request to raise the Bishopric of Prague to an archbishopric. That was probably the reason, a year later, that the king of Bohemia was one of the first to abandon the pope and Otto and go back to Philip. Another good reason could have been the presence of Philip's forces by the borders of Bohemia. Thanks to the significant support from the king of Bohemia, Philip of Swabia was crowned Roman King in Aachen in 1205 and everything indicated he was the definitive winner in the dispute over the imperial throne. However, when he was collecting his military forces for a campaign that was to knock Otto out definitively in 1208, in the summer he was murdered in Bamberg out of personal revenge. This cleared the path to the imperial title and general recognition for Otto. Přemysl hesitated for a whole year, but also recognised Otto. The self-confident Otto, however, soon fell out with the pope, who therefore asked the empire's princes to elect somebody else. Přemysl

ly nikdy řádně plněny. Někteří současní historikové upozorňují na to, že význam Zlaté buly sicilské nebyl zdaleka tak zásadní, jak bylo prezentováno v nacionálně vypjatých časech, např. na počátku národního obrození či po vzniku československé republiky, kdy listina sloužila i jako důkaz historických práv českého státu. Snad právě v této době přechází do historické paměti českého národa jako hlavní pilíř české státnosti a jeden z nejdůležitějších historických dokumentů. Přes pochybnosti o reálném významu Zlaté buly sicilské ji ale můžeme jistě chápat jako symbol úspěšných politických aktivit Přemysla I. Otakara, jehož činnost v otázkách vnitřních i zahraničních byla zásadní jak pro upevnění mezinárodního uznání suverenity českého státu a jeho panovníka, tak pro uklidnění vnitropolitické situace.

Zlatá bula zůstala po převozu do Prahy více než sto let archivována ve svatovítském scriptoriu, aniž by se na její ustanovení čeští panovníci odvolávali. Ostatně neměli to zapotřebí, neboť nástupnictví Přemyslova syna Václava bylo potvrzeno Zlatou bulou ulmskou v roce 1216 a císař neměl důvod se do českých záležitostí dále vměšovat. Na světlo světa se listina vynořila až v době bojů o nástupnictví po vymření přemyslovského rodu, kdy ji také Habsburkové převezli do Vídně. Listina se vrací do Čech a v roce 1348 ji Karel IV. potvrdil jako jedno z privilegií, které tvoří ústavní rámec českého království.

Definitivní úpravu vztahu českého království k Svaté říši národa německého představuje Zlatá bula Karla IV. vyhláše-

PARLAMENTU SE VYJADŘUJÍ K PŘIPRAVOVANÝM ROZHODNUTÍM TAKOVÉ MEZINÁRODNÍ ORGANIZACE NEBO INSTITUCE ZPŮSOBNÉ
I NAVENEK, MŮŽE SVĚŘIT VÝKON PŮSOBNOSTI KOMOR PODLE ODSTAVCE 2 SPOLEČNÉMU ORGÁNU KOMOR. ČLÁNEK 11 ÚZEMNÍ
12 NABÝVÁNÍ A POZBYVÁNÍ STÁTNÍHO OBČANSTVÍ ČESKÉ REPUBLIKY STANOVÍ ZÁKON. NIKDO NEMŮŽE BÝT PROTI SVÉ VŮLI

Otakar led the rebels and supported the candidacy of Frederick II, King of Sicily and son of Emperor Henry VI. In return, on 26 September 1212 he issued Přemysl with a document that would later be known, according to the seal of precious metal, as the Golden Bull of Sicily. Of Sicily because at that time Frederick had not yet been crowned Roman King and did not have a Roman seal, replacing it with that of the King of Sicily. The Golden Bull itself only summarised two previous privileges, earlier granted to the King of Bohemia by Philip of Swabia and Otto of Brunswick. From the viewpoint of relations between the Czech state and the empire, the most fundamental provisions of the Golden Bull are those that confirm the royal title of the Bohemian monarchs and its hereditariness, as well as recognising the unity and indivisibility of the Czech lands:

“Because, having regard to his glorious services, his devotion, which all the people of Bohemia from ancient times have faithfully and devoutly provided to the Roman Emperor, and that their clear King Otakar from the beginning among the other dukes, in particular before the others, elected us emperor and during our election unceasingly and helpfully remained; like our kind uncle, the dear departed King Philip, offering counsel with all dukes, established his privilege, we appoint him king and confirm that we approve such a holy and dignified appointment and that we lend him and his heirs the Kingdom of Bohemia and without all collection of monies and the

usual justice of our court for the ages. Desiring that any of them that be elected king, come to us or our successors and, in the appropriate manner, accept the royal insignia. So we permit him and his successors to retain all borders that belong to the aforementioned kingdom, even if they be alienated in any way.”

The Golden Bull also formulated the obligations of the Bohemian monarch—the King of Bohemia was under a duty to attend imperial congresses in Merseburg, Nurnberg and Bamberg, and had to contribute 300 riders and 300 talents to the journey to Rome by the elected king. In practice, these obligations were never performed in full. Some contemporary historians have drawn attention to the fact that the importance of the Golden Bull of Sicily was nowhere near as fundamental as was presented in nationally tense times, for example at the start of the national revival and after the establishment of the Czechoslovak Republic, when the document served as proof of the historical rights of the Czech state. It was probably at this time that it entered the historical memory of the Czech nation as the main pillar of Czech statehood and one of the most important historical documents. Despite the doubts about the real significance of the Golden Bull of Sicily, however, we can certainly understand it as a symbol of the successful political activities of Přemysl I Otakar, whose internal and foreign activities were fundamental, both for the strengthening of international recognition of the sovereignty of the Bohemian

Tak zvaná Zlatá bula sicilská, listina vydaná Fridrichem II., „zvoleným římským císařem“ a sicilským králem, pro českého krále Přemysla Otakara I. Basilej, 26. září 1212. [Národní archiv, Archiv České koruny] / The Golden Bull of Sicily, a document issued by Frederick II, the “elected Roman Emperor” and King of Sicily, to King of Bohemia Přemysl Otakar I. Basilej, on 26 September 1212. [National Archives, Archives of the Czech Crown]

ná na říšských sněmech v Norimberku a Mětách v roce 1356. V ní císař Karel písemně upravuje způsob volby římského krále, která je od té doby v kompetenci sedmi kurfiřtů (český král, falckrabě rýnský, vévoda saský, markrabě braniborský a arcibiskupové trevírský, kolínský a mohučský), přičemž o zvolení rozhoduje prostá většina hlasů. Zlatá bula výslovně potvrzuje nezávislé a suverénní postavení českého státu a uvádí, že císař uděluje českému králi v léno říšské funkce kurfiřta a arcibiskupa pouze jako jeho osobní zá vazek. Dále stanoví, že svého krále si mají Češi vybírat sami bez cizího zasahování, a v případě vymření mužských potomků platila pro český trůn ženská posloupnost, zatímco ostatní kurfiřtství v takovém případě připadla římskému králi jako uprázdněná léna. Hlavní ustanovení Zlaté buly platila až do zániku Svaté říše římské v roce 1806.

PANOVNICKÁ MOC A PRVNÍ POKUSY O KODIFIKACI PRÁVA

Kníže byl dle tradičních zvyklostí volen na sněmu svobodných Čechů a nastolen na kamenný trůn umístěný v areálu Pražského hradu. Ideologicky se nárok Přemyslovců na knížecí stolec opíral o pověst o legendárním zakladateli rodu Přemyslu Oráči, který uzavřel dohodu, podle níž se mu obyvatelé země poddali. Jako symbolickou upomínku této smlouvy panovník při svém nastolení obouval lýkové střevíce patřící údajně Přemyslu Oráči a bral na rameno jeho mošnu.

V 11. století se prosadila představa, že kníže je pouze náměstkem věčného vládce a ochránce české země sv. Václava. Světec je chápan jako držitel výkonné, soudní i zákonodárné moci, kterou pouze propůjčuje vládnoucímu knížeti. Ideové základy české státnosti jsou od této doby vytvářeny sebepojetím vznikajícího českého politického národa jako „čeledi sv. Václava“.

Nový rozměr panovnické moci přináší získání královského titulu. Autorita krále byla zaštitěna boží milostí a z pouhého náměstka nesmrtelného knížete se vladař stává zástupcem Krista a Boha na zemi. Zavrženy jsou staré rituály, které nahrazuje církevní pomazání a korunovace.

Změna na trůně byla vždy zárodkem možné krize, neboť vedle dědických nároků hrála velkou roli i velikost uchazečovy družiny a jeho mocenský vliv na ostatní velmože. Vražda knížete Václava ve Staré Boleslavi byla předzvěstí pozdějších krutých bojů o následnictví, v němž nebyla nouze o mrzačení a vraždění konkurentů. Neúspěšní pretendenti knížecího stolce často hledali pomoc pro podporu svých nároků za hranicemi českého státu, což vedlo k následným vojenským vpádům na české území. První, kdo se pokusil situaci vyřešit, byl kníže Břetislav, který zavedl v roce 1055 tzv. stařešinský řád, podle něž měl na trůn nastoupit vždy nejstarší příslušník přemyslovského rodu. Ani tato zásada však příliš klidu nepřinesla, neboť s tím, jak docházelo k rozrodu Přemyslovců, přibývalo i potencionálních uchazečů. Navíc někteří panovníci měli tendenci upřednostnit před právoplatným násled-

state and for soothing the internal political situation.

After being brought to Prague, the Golden Bull remained in Saint Vitus' scriptorium, without Bohemian monarchs referring to its provisions, for more than a hundred years. They did not need to, as the succession of Přemysl's son Wenceslas was confirmed by the Golden Bull of Ulm in 1216 and the emperor had no reason to further interfere in Bohemian affairs. The document saw the light of day during the battles for succession after the Přemyslid house died out, when the Hapsburgs took it to Vienna. The document returned to Bohemia and in 1348 Charles IV confirmed it as one of the privileges that formed the constitutional framework of the Kingdom of Bohemia.

The definitive establishment of the relationship between the Kingdom of Bohemia and the Holy Roman Empire of the German Nation was contained in the Gold Bull of Charles IV, promulgated at the imperial diets in Nurnberg and Metz in 1356. In it Emperor Charles set out in writing the method of election of the Roman Emperor, which, from that time, was within the power of the seven electors (the King of Bohemia, the Count Palatine of the Rhine, the Duke of Saxony, the Margrave of Brandenburg and the Archbishops of Cologne, Trier and Mainz), where a simple majority was enough for election. The golden bull expressly confirmed the independent and sovereign position of the Bohemian state and stated that the emperor granted the King of Bohemia the office of elector in

a fief and the office of archsteward only as his personal obligation. It also stated that the Bohemians were to choose their king themselves without outside interference and that in the event the male line died out, female succession applied to the Bohemian throne, whereas in such an event for one of the other electors, the vacated fief reverted to the Roman Emperor. The main provisions of the Golden Bull applied until the collapse of the Holy Roman Empire in 1806.

MONARCHICAL POWER AND THE FIRST ATTEMPTS AT CODIFYING THE LAW

According to tradition, the dukes were elected at a diet of free Bohemians and enthroned on a stone throne at Prague Castle. Ideologically, the Přemyslids' claim to the ducal seat was based on the myth of the legendary founder of the house, Přemysl the Ploughman, who concluded an agreement according to which the country's population agreed to serve him. As a symbolic reminder of this agreement, when enthroned the monarch put on a shoe allegedly belonging to Přemysl the Ploughman and put his satchel over his shoulder.

The idea that the duke was only a representative of the eternal ruler and defender of the Czech lands, St. Wenceslas, took hold in the 11th century. The saint was understood to be the holder of executive, judicial and legislative power, which he only lent to the ruling duke. Since this time, the basic ideas of

níkem z vedlejší větve rodu raději svého přímého příbuzného (většinou syna), což opět vedlo ke sporům, které většinou vyřešil až vojenský střet. Postupné vymírání vedlejších větví Přemyslovců, na němž měl aktivní podíl král Přemysl Otakar, vedlo na počátku 13. století k nastolení zásady primogenitury (prvorozenectví). Tato změna byla definitivně stvrzena Zlatou bulou ulmskou z roku 1216, kterou německý císař Friedrich II. potvrdil Přemyslu I. Otakarovi nástupnictví jeho nejstaršího syna Václava.

Kníže disponoval nejvyšší zákonodárnou iniciativou, přičemž první stručná zpráva o zákonodárné činnosti Přemyslovců pochází z bavorských kronik a jedná se o výsady, které udělil Boleslav II. biskupu Vojtěchovi, v nichž mu povoluje rozvádět manželství uzavřená v nesouladu s církevním právem, stavět kostely a vybírat desátek. V roce 1039 pak nad hrobem sv. Vojtěcha v polském Hnězdně vyhlásil Břetislav I. soubor příkazů a zákazů motivovaných církevními nařízeními a předpisy, mezi něž patří zavedení monogamie, zákaz smilstva, práce v neděli atd. Poprvé je také zmíněna instituce ordálu – božího soudu. Tato tzv. Břetislavova dekreta známe díky jejich zaznamenání v Kosmově kronice. Není vůbec náhodou, že se první zákonodárná činnost týká oblastí pravomocí církve a křesťanské morálky, neboť církevní instituce byly pro existenci raně středověkého státu nepostradatelné. Ostatně jednou z hlavních priorit prvních přemyslovských vladařů bylo vybudování funkční církevní správy na území českého státu. České knížectví bylo pod-

řízeno řezenskému biskupství, a i když byla církve ve středověku budována jako nadstátní organizace, působení cizích církevních hodnostářů omezovalo suverenitu českého státu. Navíc fakt, že biskup, který jako jediný mohl vysvětit kamenné kostely a kněze, sídlil až ve vzdáleném Řezně, byl překážkou christianizačního úsilí českých panovníků. Díky obrovskému diplomatickému úsilí dosáhli čeští panovníci v roce 973 založení pražského biskupství, které bylo podřízeno arcibiskupství mohučskému. Roku 1063 bylo zřízeno olomoucké biskupství a právě tamější biskupové se na dlouhou dobu stali oporou a prodlouženou rukou knížete na Moravě. Snaha českých panovníků o zřízení arcibiskupství však již tak úspěšná nebyla a české země se svého arcibiskupa dočkaly až za vlády Karla IV. v roce 1344.

Oporou moci panovníka byla ozbrojená družina, která kromě vojenské plnila i funkci správní, neboť z řad družiníků byli vybíráni úředníci pověřovaní správou knížecích hradů. Stali se tak nástroji výkonné i soudní moci panovníka v jednotlivých oblastech země. Ve 12. století také dochází k vytváření prvních dvorských úřadů jako nástrojů centrální správy celého státu. Mezi ně patří komorník jako správce knížecí pokladny, dvorský sudí zastupující panovníka, jakožto nejvyššího soudce a kancléř, zodpovídající za obsahovou i formální správnost všech listin panovnické proveniencie. Tato funkce byla vzhledem k nutnému požadavku gramotnosti obsazována duchovními (probošt pražský, litoměřický či vyšehradský).

Czech statehood have been shaped by the concept of the emerging Czech political nation as the “family of St. Wenceslas.”

Obtaining the royal title brought a new dimension of monarchical power. The king’s authority was covered by the grace of God, and from a mere deputy for an immortal duke the ruler became the representative of Christ and God on earth. The old rituals were thrown out and replaced by church anointment and coronation.

A change on the throne was always the embryo of a possible crisis, as, in addition to hereditary claims, a big role was played by the size of a candidate’s retinue and his influence on other magnates. The murder of Duke Wenceslas in Stará Boleslav was the forerunner of later, crueller battles over succession, in which crippling and murdering competitors was not rare. Unsuccessful pretenders to the ducal throne often looked for help to support their claims beyond the borders of the Bohemian state, which led to subsequent military invasions of Bohemian territory. The first person that tried to resolve the situation was Duke Břetislav, who introduced the senior order of succession, according to which the oldest member of the Přemyslid house was always to take the throne, in 1055. However, not even this principle brought much peace, because as the Přemyslid house grew, the number of potential candidates expanded. In addition, some monarchs had a tendency to prefer to the legitimate successor from an ancillary branch of the house one of

their own direct relatives (mostly a son), which again led to disputes, mostly resolved by military conflict. The gradual dying out of the ancillary branches of the Přemyslids, in which King Přemysl Otakar played an active part, led to the establishment of the principle of primogeniture at the start of the 13th century. This change was definitively confirmed by the Golden Bull of Ulm in 1216, in which German Emperor Frederick II confirmed for Přemysl I Otakar the succession of his oldest son Wenceslas.

The duke had the supreme legislative initiative, and the first brief mention of the Přemyslids’ legislative activity comes from Bavarian chronicles and concerns privileges that Boleslav II granted Bishop Adalbert, in which he allowed him to divorce marriages not concluded in compliance with ecclesiastical law, build churches and collect tithes. In 1039 over the grave of St. Adalbert in Gniezno, Poland, Břetislav I promulgated a set of orders and bans motivated by church orders and regulations, including the introduction of monogamy, a ban on fornication, working on Sunday, etc. The institute of trial by ordeal was also first mentioned. We know of these Břetislav Decrees thanks to their recording in the chronicle of Kosmas. It is no coincidence that the first legislative activity concerns the powers of the church and Christian morality, as church institutions were essential for the existence of a state in the early Middle Ages. In any case, one of the main priorities of the first Přemyslid rulers was to build

Snad pozůstatkem kmenového zřízení byla shromáždění svobodných Čechů svolávána v případě volby nového panovníka či pokud chtěl kníže veřejně vyhlásit důležitá rozhodnutí. Shromáždění se účastnili všichni vojensky zdatní – ještě v 11. století to bylo několik tisíc účastníků – přičemž většinu tvořili svobodní sedláci s vlastní půdou, kteří se účastnili vojenských tažení. Postupně se však struktura shromáždění začíná vnitřně diferencovat na pasivní lid a vrstvu velmožů snažících se více či méně podílet na knížecím rozhodování. Velmoži se nakonec stali rozhodující složkou těchto shromáždění, a proto panovník na přelomu 11. a 12. století svolává už jen velmožská kolokvia. Vliv velmožů na rozhodování o obsazení knížecího stolce se stává zárodkem pozdějšího sebevědomého a na knížeti nezávislého postavení šlechty.

Postupně dochází k usazování jednotlivých družiníků na knížecí půdě, která je má hmotně připoutat k osobě panovníka. Tato držba půdy se nazývala „výsluha“ a po smrti držitele se vracela zpět k panovníkovi, který ji mohl znovu přidělit. Časem se držba výsluh stává dědičnou, což je počátkem tzv. lenního systému, který měl pro vnitřní organizaci středověkého státu zásadní význam. Tehdejší právní teorie rozlišovala dva druhy vlastnictví – vlastnictví k podstatě (*dominium directum*) a vlastnictví k užitku (*dominium utile*). Vrchní vlastník, jinak také nazývaný senior, poskytoval k užívání půdu, úřad nebo hodnost osobě, která se stala jeho vazalem a byla mu povinovávána „radou a pomocí“, což znamenalo,

že musela v případě potřeby seniorovi poskytnout vojenskou či finanční pomoc. Porušení těchto závazků vyústilo v odebrání léna, naopak povinností seniora bylo zaručit vazalovi jeho ničím nerušenou držbu, takže početná vrstva vazalů získává osobní zájem na zajištění existence státu.

Dědičnost držby knížecích statků znamenala postupné vytváření rodových držav a výrazné ekonomické posílení velmožů, kteří se stávají na knížeti v podstatě nezávislí. Faktickým uznáním rodové držby majetku šlechtici ze strany knížete byla tzv. Statuta Konráda Oty, která byla vyhlášena na shromáždění v Sadské v roce 1189. Šlechta od té doby knížetem propůjčenou půdu vlastní jako svůj soukromý majetek a jediným reliktem bývalého vrchního vlastnictví knížete nad veškerou půdou v zemi je právo odúmrti na statky vymřelých šlechtických rodů. V důsledku toho se v očích šlechty vladař stává jen reprezentantem státu a je nad šlechtice povýšen pouze svou čestnou hodností, do které ho však vynesla práve jejich vůle. Neměl by proto do jejich záležitostí vůbec zasahovat a šlechtická obec by se měla spravovat sama dle zemského práva. Představy šlechty se samozřejmě dostávají do rozporu s představami panovníka a v druhé polovině 13. století se konflikt král – šlechta stává kritickým problémem ohrožujícím zachování celistvosti státu. Obecně známým příkladem je odboj Vítkovců proti Přemyslu II. Otakarovi. Kompromisním řešením bylo nové pojetí panovnické moci, která se nyní dělila na oblast přímého panování (*domi-*

a functioning church administration on the territory of the Bohemian state. The Dukedom of Bohemia was subordinate to the Bishopric of Regensburg, and, even through the church was built as a supra-national organisation in the Middle Ages, the presence of foreign church office-holders limited the sovereignty of the Bohemian state. In addition, the fact that the bishop, who was the only one who could consecrate stone churches and priests, was based in distant Regensburg was a barrier to the Christianising efforts of the Bohemian monarchs. Thanks to huge diplomatic efforts, the Bohemian monarchs obtained the establishment of a Bishopric of Prague in 973, when it was subordinated to the Archbishopric of Mainz. The Bishopric of Olomouc was established in 1063 and the bishops there became the buttress and extended hand of the duke in Moravia for a long time. The attempt by the Bohemian monarchs to get an archbishopric, however, was not successful and the Czech lands only got an archbishop under the reign of Charles IV in 1344.

One of a monarch's pillars of support was his armed retinue, which, in addition to military functions, also performed administrative ones, as its members were chosen to be officials authorised to administer ducal castles. They therefore became tools of the monarch's executive and judicial power in the various areas of the land. The first court offices were created in the 12th century, as tools of central administration of the whole state. They included a chamberlain, as the admin-

istrator of the ducal treasury, a court judge representing the monarch, as the supreme judge, and a chancellor responsible for the content and formal correctness of documents of the monarch's provenance. With regard to the necessary requirement of literacy, this position was filled by clergymen (the provost of Prague, Litoměřice or Vyšehrad).

An apparent relic of the tribal order was the assembly of free Bohemians convened in the event of the election of a new monarch or if the duke wanted to publicly announce important decisions. The assembly was attended by all militarily able persons—in the 11th century this meant several thousand participants—and the majority were free peasants with their own land who participated in military campaigns. Gradually, however, the structure of the assembly started to become internally stratified into passive people and a section of the magnates trying to more or less participate in the duke's decisions. In the end the magnates became the decisive element in the assemblies, so at the end of the 11th and beginning of the 12th centuries the monarch only convened colloquia of the magnates. The magnates' influence on decisions on the occupation of the ducal throne became the embryo for the later self-confident position of the nobility, independent of the duke.

The various members of the retinue gradually settled on ducal land, which was to tangibly link them to the person of the monarch. This holding of land was based on a gift and, after the holder's

nium speciale) nad královskými městy, statky a regály a oblast královských práv nad celou zemí (dominium generale), kterou král spravoval společně se šlechtou. V důsledku vzniku tohoto mocenského dualismu dochází k proměně správy celé země. Po smrti Přemysla II. Otakara královský soud přechází do rukou šlechty a stává se soudem zemským, na jehož půdě šlechta „nalézá své právo“. Původně královští úředníci – písař, sudí a komorník – se stávají úředníky zemskými. Při zemském soudu také vznikají Desky zemské, do nichž se mimo rozhodnutí soudů, převodů majetku a dlužních úpisů zapisovala také rozhodnutí zemského sněmu a panovníka. Dalším orgánem šlechtické správy se stává Zemský sněm vyvinuvší se z původních dvorských kolokvií, na němž se scházeli zástupci šlechty, duchovenstva a dokonce i měst, byť ti na sjezdech až do počátku husitského hnutí nevystupovali samostatně. Sněm svolával zásadně král a rozhodoval o schvalování daní, vojenských tažení za hranice země a jednotlivých zákonodárných opatřeních. Po smrti Václava III. a vymření Přemyslovců po meči si šlechta na sněmu vyhradila právo zvolit nového panovníka a jeho přijetí podmiňovala potvrzením svých privilegií tzv. volební kapitulací. Jan Lucemburský byl tedy nucen vydat po svém nástupu na český trůn v roce 1310 tzv. inaugurační diplom (roku 1311 pro Moravu), jímž stvrdil šlechtická práva a svobody, podmínil zahraniční vojenské výpravy i vyhlášení berní souhlasem zemského sněmu a omezil přístup cizinců k zemským úřadům. Tento vývoj ve svém důsledku vedl ke

vzniku smluvního vztahu mezi vladařem a šlechtickou obcí, tedy k počátku stavovské správy celé země.

Panovník se samozřejmě tomuto tlaku pokoušel vzdorovat, ovšem ani ti nejmocnější vladaři nedokázali svou vůli proti odporu šlechtické obce prosadit. Trnem v oku byl panovníkům zejména zemský soud, který se vymknul panovníkově kontrole a vyvinul se v nejvyšší instanci zemského práva. Jeho rozsudky zavazovaly dokonce i samotného krále. Soud rozhodoval na základě zvykového práva a jeho rozhodnutí se stávala závaznými precedenty. Královská moc se pokoušela omezit pravomoci zemského soudu kodifikací zemského práva, čímž by byla omezena volnost v „nalézání práva“. První takový pokus dle pramenů podnikl Přemysl II. Otakar, zřejmě však neúspěšně, ale nemáme o něm podrobnější zprávy. Jeho syn Václav II. dokonce požádal v roce 1294 římského kardinála Mattea Orsiniho o právníka, jenž by byl schopen se tak náročného úkolu zhostit. Ani schopnosti italského mistra Gozzia z Orvieta však Václavovi II. nepomohly překonat rozhodný odpor šlechty, musel se tedy svého kodifikačního záměru vzdát. Václav si neúspěch alespoň částečně vynahradil vydáním zákoníku Ius regale montanorum upravujícího panovnický regál na těžbu nerostného bohatství, přičemž mimo záležitostí týkajících se přímo hornictví se věnuje i procesnímu právu. Dokument pravděpodobně vypracoval výše zmíněný Gozzius, díky jehož autor-skému podílu se v něm odráželo soudobé italské právní myšlení, tedy pojmání

death, it returned to the monarch, who could again allocate it. Over time, the holding of the land became hereditary, which was the beginning of the feudal system, which itself was of fundamental importance for the internal organisation of a Medieval state. Legal theory at that time distinguished between two types of ownership—the right of the lord (dominium directum) and the right of use (dominium utile). The supreme owner, also called the senior, provided land, an office or rank for use to a person that had become his vassal and was under a duty to “advise and assist” him, which meant that, if needed, he had to provide the senior with military or financial assistance. A breach of such obligations led to the withdrawal of a fief. On the contrary, the senior was under a duty to guarantee his vassal uninterrupted holding, so the numerous class of vassals obtained a personal interest in securing the state’s existence.

The hereditary holding of ducal property meant the gradual creation of family domains and significant economic strengthening of the magnates, who became basically independent of the duke. The Statute of Konrád Ota, which was promulgated at an assembly in Sadská in 1189, was a recognition in practice of the family holdings for the nobility by the duke. From this time, the nobility owned the land lent by the duke as its own private property and the only relic of the duke’s previous supreme ownership of all land was the right of escheat to the lands of deceased noble families.

As a consequence of this, in the nobility’s eyes the ruler only became a representative of the state and was merely raised above the nobility through his own honorary rank, which was, however, granted to him by their will. Therefore, he should not interfere with their affairs at all and the nobility should administer itself in accordance with the law of the land. The nobility’s ideas obviously came into conflict with those of the monarch and in the 13th century the conflict between the king and the nobility became a critical problem endangering the state’s integrity. A generally known example is the resistance by the Vítkov family against Přemysl II Otakar. A compromise solution was found in a new concept of monarchical power, which was now divided into the area of direct rule (dominium speciale) over royal towns and estates, and the area of royal rights over the whole land (dominium generale), which the king administered together with the nobility. As a consequence of this dualism, the administration of the whole country was transformed. After the death of Přemysl II Otakar, the royal court was transferred to the nobility’s hands and became the provincial court, at which the nobility “found its law.” Originally royal officials, the scribe, judge and chamberlain, became officials of the country. The Provincial Ledgers were also maintained at the provincial court and were used to register court decisions, transfers of assets and notes, as well as decisions of the provincial diet and the monarch. Another body of the nobles’ administration became the

Karel IV. vydává zemský
řád Českého království, tzv.
Maiestas Carolina. 1348–1350,
český překlad. [Státní oblastní
archiv v Třeboni, Historica
Třeboň] / Charles IV issued
the code of the Kingdom of
Bohemia, the Maiestas Carolina.
1348–1350, Czech translation.
[State District Archives in
Třeboň, Historica Třeboň]

panovníka jako nejvyššího zákonodárce inspirovaného Bohem. Přirozeným důsledkem je závislost soudní moci na osobě panovníka, což přímo útočilo na stávající soudní praxi. Vzhledem k tomu, že *Ius regale montanorum* upravoval pouze oblast královského *dominia speciale*, nemohla šlechta jeho vydání blokovat, na druhou stranu neměl tento horní zákoník na zvykové zemské právo větší vliv.

Dalším panovníkem pokoušejícím se omezit moc šlechty byl Karel IV., který v roce 1337 založil dvorský soud jako stá-
lou instituci, jež se měla stát rovnopráv-

nou či dokonce nadřízenou zemskému soudu. Tato představa se však nenaplnila a vliv dvorského soudu po smrti Karlově upadal. Poté, co se Karel stal českým králem a dosáhl i uznání svého postavení v říši, se intenzivně začal věnovat poměrům v Čechách. Od roku 1351 jeho kancelář připravuje návrh zákoníku, tzv. *Codex Carolinus*, pro který se od roku 1617, kdy jej poprvé použil překladatel do češtiny Pavel Ješín z Bezdězce, vžil název *Maiestas Carolina*.

Zákoník proklamuje, že panovníkova moc je ničím neomezená a vladař je

Provincial Diet, which developed from the original court colloquia, at which representatives of the nobility, clergy and even towns met, albeit they did not act independently at the congresses until the start of the Hussite movement. The diet was convened solely by the king and decided on the approval of taxes, military campaigns beyond the country's borders and individual legislative measures. After the death of Wenceslas III and the dying out of the Přemyslids by the sword, at the diet the nobility reserved the right to elect a new monarch and made his acceptance conditional on the confirmation of their privileges, known as the election capitulations. After his accession to the Bohemian throne in 1310, John of Luxembourg was therefore forced to issue an inauguration diploma (1311 for Moravia) in which he confirmed the nobility's rights and freedoms, made foreign military expeditions and the announcement of taxes conditional on the provincial diet's agreement, and limited foreigners' access to provincial offices. These developments led to the emergence of a contractual relationship between the ruler and the nobility, i.e. to the start of the land's administration by the estates.

The monarch obviously attempted to resist the pressure, but not even the most powerful rulers managed to enforce their will against the noble community's resistance. The main eyesore for the monarchs was the provincial court, which was outside the monarch's control and developed into the supreme instance of the law of the land. Its rulings even bound the

king himself. The court decided based on customary law and its decisions became binding precedents. Royal power tried to limit the powers of the provincial court by codifying the law of the land, which would limit its freedom in "finding the law." According to sources, the first such attempt was made by Přemysl II Otakar, but was evidently unsuccessful, although we do not have more detailed reports of it. His son Wenceslas II even asked the Roman Cardinal Matteo Orsini for a lawyer that would be able to perform such a demanding task in 1294. Not even the abilities of the Italian master Gozzius of Orvieto, however, helped overcome the nobility's decisive resistance, so he had to give up his codification plans. Wenceslas at least partially compensated for this by the publication of the *Ius regale montanorum* code governing the monarch's royal right to mine mineral wealth; in addition to matters directly concerning mining, it also deals with procedural law. The document was probably drafted by the aforementioned Gozzius, and, thanks to his contribution, reflects contemporary Italian legal thinking, i.e. the concept of a monarch as a supreme legislator inspired by God. A natural consequence was the dependence of judicial power on the person of the monarch, a direct attack on existing judicial practice. As the *Ius regale montanorum* only governed the area of the royal dominium speciale, the nobility could not block its issue, but, on the other hand, the mining code did not have a greater influence on the customary law of the land.

z výkonu své funkce zodpovědný pouze Bohu. Vztah mezi šlechtou a panovníkem má být založen výhradně na věrnosti panovníkovi jako pánovi země a výslovně je zakázáno spolčování šlechty jako činnost ohrožující bezpečnost země. Maiestas vytváří komplex nezczitelného komorního majetku a zaručuje nedělitelnost území českého státu. Teoreticky zákoník rozšiřuje královské právo odúmrti i na poddané, čímž výrazně omezuje zájmy šlechticů a deklaruje tak v symbolické rovině vlastnické nároky panovníka na veškerou půdu v zemi. Dalším útokem na privilegia šlechtické obce byl požadavek, aby zemský soud rozhodoval na základě psaného práva a šlechtičtí soudci byli nahrazeni školenými právníky. Další články Maiestas hovoří o posílení role dvorského soudu, který by mimo osob pod přímou vládou krále měl rozhodovat i o stíhání zemských škůdců, odúmrtích sporech a deliktech znásilnění, smilstva či cizoložství. Karlovým záměrem asi bylo, aby se dvorský soud stal nejvyšší soudní instancí v království a zemský soud mu byl podřízen.

Přestože byl Karel v roce 1355, kdy zákoník představil, na vrcholu své moci a vrátil se po úspěšné římské jízdě do Prahy ověnčen císařskou korunou, šlechta se jako celek proti přijetí Maiestas postavila. Rozhodný odpor přiměl Karla na generálním sněmu v Praze v říjnu 1355 návrh odvolat. Jako jeden z důvodů uvedl, že návrh i s pečeti shořel, a proto jeho ustanovení nikoho nezavazují. I přes toto tvrzení se návrh zákoníku zachoval a Maiestas Carolina se používala jako

neoficiální pomůcka při jednání zemského a dvorského soudu. Ochotný souhlas panovníka s odvoláním zákoníku byl pravděpodobně cenou za schválení nového nástupnického řádu, který zaručoval v případě smrti tehdy bezdětného Karla nárok na český trůn jeho bratru Janu Jindřichovi, moravskému markraběti, a jeho potomkům. Novou kodifikaci zemského práva už se potom Karel IV. nikdy nepokusil prosadit.

STAVOVSKÁ MONARCHIE

V časech husitské revoluce byla rivalita mezi králem a vyšší šlechtou na čas odsunuta do pozadí otázkou náboženskou, která rozdělila politickou scénu na dva konfesně odlišné bloky. Na jedné straně stálo převážně katolické panstvo podporující krále Zikmunda Lucemburského, na straně druhé pak kališnická města a nižší šlechta. Toto rozdělení je samozřejmě schematické, neboť existovaly i výjimky, jako byla například katolická Plzeň.

Rozvrat královské moci umožnil, aby se nejsilnější silou v zemi stal Pražský městský svaz, který v roce 1421 inicioval svolání sněmu v Čáslavi, jehož účastníci odmítli Zikmunda jako českého krále a vyhlásili za základ politického uspořádání země tzv. čtyři pražské artikuly. Artikuly likvidují světskou moc církve a její majetkovou držbu a podrobují její příslušníky autoritě světské moci. Poslední artikul pak zakotvuje rovnost při trestání smrtelných hříchů.

Ve chvíli, kdy se Zikmundovi nepodařilo husity zlikvidovat vojensky, přistou-

The next monarch who attempted to limit the nobility's power was Charles IV, who established a royal court as a permanent institution that was to be equal or even superior to the provincial court in 1337. This idea, however, was not a success and the influence of the royal court waned after Charles' death. After Charles became King of Bohemia and obtained recognition for his position in the empire, he started to intensively work on relations inside Bohemia. Starting in 1351, his office prepared a draft code called the Codex Carolinus for which from 1617, when it was first used by a translator to Czech, Pavel Ješín of Bezdězec, the name Maiestas Carolina became popular.

The code proclaims that the monarch's power is in no way limited and that the ruler is answerable only to God for the performance of his office. The relationship between the nobility and the monarch was to be based solely on loyalty to the monarch as the lord of the land, and conspiracies of the nobility were prohibited as activities endangering the land's security. The Maiestas created a complex of inalienable chamber property and guaranteed the indivisibility of the territory of the Bohemian state. The code theoretically expanded the royal right to escheat to subjects, which markedly limited the nobles' interests and declared the monarch's claim to all land at the symbolic level. Another attack on the nobility's privileges was the requirement that the provincial court decide based on written law and noble judges be replaced by trained lawyers. Other articles of the

Maiestas talked about strengthening the role of the royal court, which, in addition to persons under the king's direct rule, was to decide on the prosecution of malefactors, escheat disputes and the crimes of rape, fornication and adultery. Charles' intention was that the royal court become the supreme instance in the kingdom and the provincial court be made subordinate to it.

Although in 1355, when he introduced the code, Charles was at the height of his

Čísař Karel IV. ruší svůj zákoník (Maiestas Carolina). Praha, 6. října 1355 (Státní oblastní archiv v Třeboň, Historica Třeboň) / Emperor Charles IV rescinded his code (Maiestas Carolina). Prague, 6 October 1355 (State District Archives in Třeboň, Historica Třeboň)

ČLEMEM. ZA PŘESTUPKY POSLANEC NEBO SENÁTOR PODLÉHÁ JEN DISCIPLINÁRNÍ PRAVOMOCI KOMORY, JEJÍMŽ JE ČLEMEM, ČLEMEM. ODEPŘE-LI KOMORA SOUHLAS, JE TRESTNÍ STÍHÁNÍ NAVŽDY VYLOUČENO. POSLANCE NEBO SENÁTORA LZE ZADRŽET, ŽENÍ IHNEZ OZNÁMIT PŘEDSEDOVI KOMORY, JEJÍMŽ JE ZADRŽENÝ ČLEMEM; NEDÁ-LI PŘEDSEDA KOMORY DO 24 HODIN OD

pil k vyjednávání. Výsledkem byla tzv. kompaktáta dojednaná zástupci husitů na basilejském koncilu v roce 1434, ta sice uznávala závaznost čtyř pražských artikulů, ale výrazně otupila jejich radikální obsah. Z původních požadavků zůstal prakticky nezměněn jen článek, který požadoval přijímání pod obojí. Přesto kompaktáta umožnila, aby se z českého království stala země „dvojího lidu“. Na jihlavském sjezdu 1436 byla kompaktáta vyhlášena za základní zákon země a císař Zikmund byl přijat za českého krále.

I přes uznání kompaktát katolickými stavy byla konfesijní otázka nadále zdrojem vnitropolitického napětí, které málem vedlo k rozpadu českého státu. Přestože byl i hlasy katolické šlechty zvolen v roce 1458 českým králem Jiří z Poděbrad, všeobecná nespokojenost katolíků a zásah papeže, který odmítl uznat platnost kompaktát, vedly k ozbrojenému konfliktu, v němž se katolická strana spoléhala na pomoc uherského krále Matyáše Korvína a v roce 1469 jej zvolila v Olomouci českým králem. Tím došlo k faktickému rozdělení zemí Koruny české. Jiří z Poděbrad ovládal pouze české království, zatímco Matyáš měl ve své moci Moravu a další vedlejší země Koruny. Jiří hledal podporu v Polsku a výsledkem jednání s polským králem byla dohoda o nástupnictví jeho syna Vladislava na český trůn. Válka s Matyášem ovšem pokračovala i po Vladislavově korunovaci a byla ukončena až dohodami v Olomouci v roce 1479 zaručujícími oběma titul českého krále. Vladislav si podržel vládu nad Čechami, Matyáš nad vedlejšími zeměmi

a v případě smrti jednoho z nich bez zanechání potomků mělo jeho území připadnout tomu druhému. Když tedy v roce 1490 Matyáš Korvín zemřel bez dědice, došlo opět ke sjednocení zemí Koruny české do jednoho celku.

Vyřešení složité situace také přineslo návrat odbojných katolických stavů zpět do zemské obce a katolíci začali znovu zasedat na zemském sněmu a obsazovat zemské i dvorské úřady. S podporou krále stejného vyznání ucítili šanci na mocenský zvrat, ale pražské kališnické povstání v roce 1483 ukázalo jejich naději na rekatolizaci země jako planou. Katolickému panstvu nezbylo než vzdát se snah na restauraci předhusitských poměrů a na kutnohorském sněmu v roce 1485 byl uzavřen náboženský smír zajišťující rovnoprávnost husitské i katolické církve a svobodu vyznání pro všechny obyvatele. Náboženské rozpory byly následně zatlačeny do pozadí politickým a hospodářským soupeřením jednotlivých stavů.

Husitská revoluce přinesla výrazné oslabení královské moci a následný vývoj znamenal zásadní změnu mocenských vztahů, takže můžeme hovořit o vznikající stavovské monarchii, v níž se král o moc se stavy dělil. Vedle stavu panského se objevuje stav rytířský a o slovo se hlásí i města, jejichž politická akceschopnost byla ovšem narušována přetrvávající rivalitou mezi katolíky a husity. Ze scény zcela zmizela církev, která přestala být relevantní politickou silou. To však platí pouze pro Čechy, v lavicích moravského sněmu preláti stále zasedali. Moc stavovské reprezentace na úkor panovníka výrazně

power and had returned to Prague from a successful journey to Rome bearing the imperial crown, the nobility as a whole set itself against the adoption of the *Maiestas*. The decisive resistance persuaded Charles to withdraw the proposal at a general assembly in Prague in October 1355. As one of the reasons he said that the proposal and the seals had burned, so its provisions did not bind anyone. Despite this claim, the draft code survived and the *Maiestas Carolina* was used as an unofficial aid during hearings of the provincial and royal courts. The monarch's willing consent to the withdrawal of the code was probably the price for the approval of a new order of succession that guaranteed that, in the event of the death of the childless Charles, his brother, Margrave of Moravia John Henry, and his heirs would inherit the throne. Charles IV never again tried to codify the law of the land.

MONARCHY OF THE ESTATES

During the Hussite revolution, the rivalry between the king and the higher nobility was shunted into the background for a time by the religious question, which divided the political scene into two blocks with different confessions. On the one side was the mostly Catholic nobility supporting King Sigismund of Luxembourg, on the other side were the towns of the chalice and the lower nobility. This division is obviously rough, as there were exceptions, such as Catholic Plzeň.

The breakdown of royal power enabled the Prague City Union to become

the strongest force in the country and in 1421 it initiated the convening of a diet in Čáslav, where the attendees rejected Sigismund as the King of Bohemia and declared the four articles of Prague the basis of the political arrangement in the country. The articles did away with the church's secular power and its asset holdings, as well as subjecting its members to the authority of secular power. The last article established equality when punishing mortal sins.

At the moment that Sigismund failed to destroy the Hussites militarily, he agreed to negotiate. The result was the compacts agreed by Hussite representatives at the Council of Basel in 1434, which may have recognised the binding nature of the four articles of Prague, but significantly blunted their radical content. Of the original demands, only the article that demanded communion in both kinds remained practically unchanged. Despite this, the compacts enabled the Kingdom of Bohemia to become a land of "two people." The compacts were declared the fundamental law of the land at the Congress of Jihlava in 1436 and Emperor Sigismund was accepted as King of Bohemia.

Despite the recognition of the compacts by the Catholic estates, the confession question remained a source of internal political tension that almost led to the collapse of the Bohemian state. Although the votes of Catholic nobles also elected George of Poděbrady King of Bohemia in 1458, the Catholics' general dissatisfaction and the intervention of the pope, who refused to recognise the

posílila už jen tím, že krále nyní český sněm skutečně volil, byť při tom jistě byl ovlivněn dědickým právem a dynastickými smlouvami. Nový panovník byl také nucen potvrzovat práva a privilegia stavů ve formě volebních kapitulací či korunovačních reversů.

V době trvalé nepřítomnosti panovníka za vlády Vladislava Jagellonského sídlícího trvale v Budíně se rozhodující silou stává vyšší šlechta, která si na základě své urozenosti nárokuje vedoucí úlohu v zemi a obsazuje většinu zemských úřadů. Dochází také k právnímu uzavírání panského stavu, na Moravě ukončenému již roku 1480 a v Čechách roku 1501, kdy byl do zemských desek zapsán seznam sedmačtyřiceti starobyklých rodů. Páni brzy získali ve své snaze omezit vliv ekonomicky sílících měst podporu rytířů, kterým přepustili část zemských úřadů. Tato šlechtická koalice se snaží upřít městům podíl na spolurozhodování na zemském sněmu a odebrat jim tzv. třetí hlas. Vzhledem k tomu, že právo aktivní účasti měst na jednání zemského sněmu bylo důsledkem husitské revoluce a nemělo oporu v psaných pramenech práva, pojala šlechta úmysl vytvořit kodifikaci zemského práva, v němž o třetím hlasu měst na sněmu nebyla zmínka. Města úmysl šlechty neprohlédla a k procesu tvorby nového zemského zákoníku přistoupila pasivně, čehož páni beze zbytku využili. Komisi, která v roce 1499 začala na tvorbě kodifikace pracovat, tvořili pouze zástupci šlechtických stavů: šest pánů a jedenáct rytířů, z nichž nejvýraznější osobou byl královský prokurátor Albrecht

Rendl z Oušavy. Návrh zákoníku, který vešel do dějin pod jménem Vladislavské zřízení zemské, schválil zemský sněm na jaře 1500. Sněmem schválenou verzi ještě upravila tříčlenná komise v čele s již výše zmíněným Albrechtem Rendlem.

Tato konečná verze Vladislavského zřízení zemského vyšla tiskem v Praze 18. července 1500 a v řadách měšťanů vyvolala zděšení a hněv. Pobouření měšťané ji nazývali „novými právy Rendlovými“ a prý hromadně skupovali vytištěné kusy, aby je mohli spálit a nové zřízení nevešlo ve známost. Páni se při jeho tvorbě ostatně příliš neohlíželi ani na královův souhlas, do Budína mu poslali až konečnou verzi a nedali mu možnost vyjádřit se k finální podobě zřízení, které paradoxně nese jeho jméno. I přes intenzivní protesty měšťanů však Vladislav zřízení v roce 1502 schválil a námitky měst odmítl.

Co konkrétně městům vadilo? Jeden z článků Vladislavského zřízení upíral městům podíl na rozhodování zemského sněmu a stanovil, že o věcech celozemského významu rozhoduje panský a rytířský stav společně s králem. Výrazně je také omezena pravomoc městských soudů. V důsledku tohoto politického tlaku ze strany šlechty byla dosud nejednotná města nucena překonat náboženské rozpory a vytvořit jednotný svaz na obranu svých práv. Díky společnému postupu získala města v roce 1508 potvrzení platnosti svého hlasu na sněmech, ovšem nadále trvaly jejich výhrady k pravomocem zemského soudu, který podle jejich názoru neoprávněně zasahoval do sféry městského práva. Obě strany sporu řin-

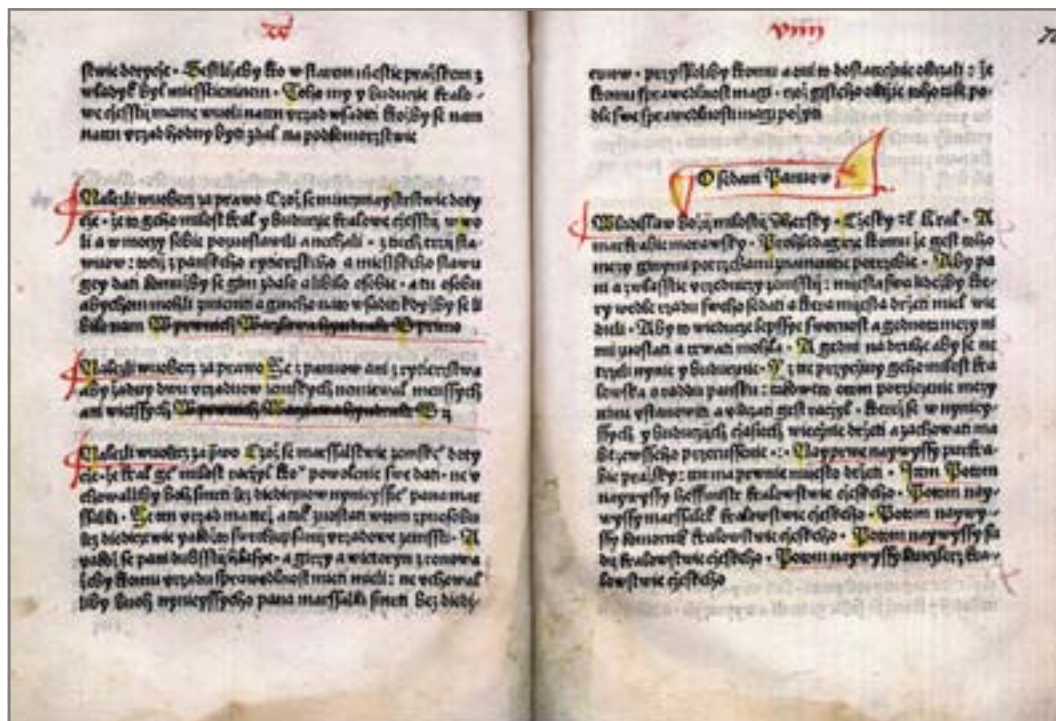
compacts' validity, led to armed conflict, in which the Catholic side relied on the help of the Hungarian King Matthias Corvinus and in 1469 elected him King of Bohemia in Olomouc. In practice this divided the lands of the Czech crown. George of Poděbrady controlled only the Kingdom of Bohemia, whereas Matthias ruled Moravia and the other ancillary lands of the Crown. George looked for support in Poland and the negotiations with the king of Poland resulted in an agreement on the succession of his son Ladislaus to the Czech throne. The war with Matthias, however, continued after Ladislaus' coronation and was ended by agreements in Olomouc in 1479 guaranteeing both of them the title of King of Bohemia. Ladislaus retained power over Bohemia, Matthias over the neighbouring lands and, in the event one of them died without leaving heirs, his territory was to go to the other. When Matthias Corvinus died without an heir in 1490, the lands of the Czech Crown were again unified into one whole.

The solution of the complicated situation also brought the return of the rebellious Catholic estates back into the country's community and they again started to attend the provincial diet and fill provincial and court offices. With the support of a king of the same confession they sensed a reversal, but the Prague chalice rebellion of 1483 showed their hopes of recatholicising the country were false. The Catholic nobility had no choice but to give up attempts at restoring the pre-Hussite situation, and at the Kutná

Hora Congress in 1485 a religious peace was concluded ensuring the equality of the Hussite and Catholic churches and the freedom of confession for all people. The religious disputes were then pushed into the background by political and economic competition between the various estates.

The Hussite revolution led to a significant weakening of royal power and subsequent developments meant a fundamental change in power relations, so we can talk about an emerging monarchy of the estates, in which the king shared power with the estates. In addition to the estate of lords, an estate of knights appeared and towns also began to emerge, although their political ability to act was hampered by the lasting rivalry between Catholics and Hussites. The church, which stopped being a relevant political force, quite disappeared from the scene. This, however, only applied to Bohemia, as prelates continued to sit on the benches of the Moravian diet. The power of the estates was significantly strengthened at the monarch's expense by the fact that the Bohemian diet now actually elected the king, although it was certainly influenced by hereditary rights and dynastic agreements. The new monarch was also forced to confirm the estates' rights and privileges in the election capitulations and the coronation reverses.

During the monarch's permanent absence under Ladislaus Jagiellon, permanently resident in Buda, the higher nobility became the decisive force and, based on their high birth, demanded

čely zbraněmi až do roku 1517, kdy proti sobě dokonce vytáhla do pole městská a panská vojska a hrozba ničivé války přiměla umírněné politiky na obou stranách ke kompromisu. Tzv. Svatováclavská smlouva, kterou uzavřeli zástupci znesvářených stran v listopadu roku 1517, přiznávala městům s definitivní platností a bez omezení hlas na zemském sněmu, uznávala privilegia měst v oblasti soudnictví a vytvářela soubor kolizních norem pro spory mezi šlechtici a měšťany. Oproti tomu města ustoupila šlechticům v otázkách hospodářských, šlechta nyní mohla například vařit pivo. Přestože

mohou ústupky ze strany šlechty vypadat velkoryse, města i nadále ztrácela na důležitosti a jejich moc byla definitivně zlomena po porážce nesmělého stavovského povstání proti Ferdinandu I., kdy byl znovu zaveden úřad královského rychtáře dozorujícího na výkon městské správy, nadto obyvatelé měst ztratili vliv na jmenování členů městské rady, které nyní náleželo výhradně panovníkovi.

Vladislavské zřízení zemské výrazně omezilo královskou moc, neboť zrušilo panovníkovo právo na odúmrť a kontrolu komorního majetku svěřovalo zemskému sněmu, což omezovalo možnost panov-

a leading role in the land and occupied most offices. The nobility was also legally closed, in Moravia in 1480 and in Bohemia in 1501, when a list of 47 ancient houses was entered into the provincial ledgers. In their attempt to limit the influence of economically rising towns, the lords soon obtained the support of the knights, who gave them positions in offices. This coalition of aristocrats tried to deny the towns their share in the decision-making process in the provincial diet and take away their “third vote.” Because the active participation of towns at meetings of the diet was a consequence of the Hussite revolution and was not supported by written sources of law, the nobility decided to codify the country’s law, in which there was no mention of towns’ third vote at the diet. The towns did not see through the nobility’s plan and approached the process of creating a new code passively, which the lords took full advantage of. The commission that started work on the codification in 1499 only comprised representatives of the nobility: six lords and eleven knights, of which the most significant person was the royal procurator Albrecht Rendl of Oušava. The draft code, which entered history as the Ladislaus Constitution, was approved by the diet in the spring of 1500. The version approved by the diet was altered by a three-member commission headed by the aforementioned Albrecht Rendl.

This final version of the Ladislaus Constitution was printed in Prague on 18 July 1500 and caused panic and anger

in the burghers’ ranks. The burghers, in uproar, called it “Rendl’s new laws,” and apparently bought the printed copies en masse so that they could be burned and the new constitution thus be unavailable. When drafting it, the lords did not even pay much attention to the king’s consent, they sent the final version to him in Buda and did not give him an opportunity to offer his opinion on the final form of the constitution that paradoxically bore his name. Despite the burghers’ intense protests, however, Ladislaus approved the constitution in 1502 and rejected the towns’ complaints.

What was it specifically that the towns did not like? One of the articles of the Ladislaus Constitution denied towns a share in decisions of the provincial diet and stated that the lords and knights would decide on matters of importance to the whole land together with the king. It also significantly limited the powers of the town courts. As a consequence of this political pressure by the nobles, the previously disunited towns were forced to overcome their religious differences and form a united association to defend their rights. Thanks to joint action, in 1508 the towns obtained confirmation of the validity of their vote at the diets, although they still had reservations about the powers of the provincial court, which, in their opinion, illegitimately interfered with town law. Both parties to the dispute rattled their sabres until 1517, when town and lords’ forces marched against each other in the field and the threat of a destructive war forced moderate politi-

níka disponovat vlastními finančními zdroji. Dále měl panovník zakázáno jmenovat do zemských úřadů cizozemce. Králi sice zůstala zachována možnost zákonodárné iniciativy, ale konečné rozhodnutí o schválení či neschválení návrhů náleželo výhradně sněmu. V tomto směru tedy Vladislavské zřízení zemské výrazně upevňovalo převahu stavů nad panovníkem.

Když v roce 1526 zahynul u Moháče Ludvík Jagellonský, snažili se stavové využít volbu nového panovníka k dalšímu posílení svých mocenských pozic. Přestože volební kapitulace Ferdinanda I. Habsburského zvoleného českým sněmem v témže roce slibovala potvrzení stavovských privilegií, nový panovník se začal proti nárokům stavů bránit a záhy přešel i do ofenzivy. Ferdinand, pod jehož vládou se spojily dědičné rakouské země a Koruna česká i uherská, začal s budováním nových centrálních orgánů, které měly být mimo vliv stavovské obce, a to jak na úrovni zemské, když založil tzv. Českou komoru spravující finance a majetek panovníka v zemích Koruny české, tak i na úrovni celého rakousko-česko-uherského soustátí, kde položil základy ústřední správy habsburské monarchie. Kromě tlaku na vytvoření centralizovaného byrokratického aparátu se panovník střetával se stavovskou obcí i v otázce vybírání daní a v neposlední řadě stavy popouzel i silný protireformační tlak. Plameny nespokojenosti doutnající pod povrchem se rozhořely v letech 1546–47 v souvislosti s válkou Ferdinandova bratra císaře Karla V. proti protestantským

knížatům v Říši. Byť spíše než o požár šlo o nesmělý ohýnek, měl stavovský odboj v roce 1547 vážné následky. České stavy odmítly na výzvu panovníka svolat v lednu zemskou hotovost, v březnu na sněmu v Praze obvinily Ferdinanda z porušení zemských zákonů a ohradily se proti jeho snahám o omezení stavovských svobod a práv. Vedlejší země Koruny se však od jejich rozhodnutí distancovaly a po porážce protestantských knížat se stavovské povstání rozpadlo. Jak již bylo výše řečeno, nejhůře byla potrestána města, Ferdinand však situaci využil k vydání třetího zemského zřízení v roce 1549 (druhé – v podstatě pouhé doplnění Vladislavského zřízení zemského – vyšlo v roce 1530), které uzákonilo výhradní právo panovníka svolávat zemské a krajské sjezdy, jmenovat zemské úředníky a zakazovalo jakoukoliv opoziční činnost. Mimo to byl zřízen tzv. apelační soud, který se měl stát nejvyšší soudní instancí. Napětí mezi panovníkem a stavy bylo částečně zmírněno kompromisem ve čtvrtém zemském zřízení vydaném v roce 1564, v němž obě strany uznaly vzájemnou nezastupitelnost.

Je třeba říci, že v přivtělených zemích probíhala kodifikace zemského práva dosti odlišně. Na Moravě byla v 80. letech 15. století sepsána tzv. Tovačovská kniha, která popisovala vztah stavů k panovníkovi, úlohu zemských úřadů, institut landfrýdu, ale i právo procesní a trestní. Další zemská zřízení byla vydána v letech 1535, 1545, 1562 a 1604. Vzhledem k loajálnímu postoji Moravanů během odboje v roce 1547 nebyla Morava centralizačními opatřeními příliš dotčena. Ve Slezsku

cians on both sides to compromise. The Saint Wenceslas Agreement, concluded by representatives of the quarrelling parties in November 1517, gave the towns a vote at the provincial diet with definitive validity and without restriction, recognised the towns' privileges in the judiciary and created a set of conflict standards for disputes between the nobility and burghers. In contrast to this, the towns retreated to the nobles in economic matters and now, for example, the nobility could brew beer. Although the concessions by the nobility could seem generous, the towns continued to lose importance and their power was definitively broken after the defeat of the half-hearted estates' uprising against Ferdinand I, when the office of the royal reeve, supervising the exercise of town administration, was re-introduced, in addition to which town residents lost their influence on the appointment of members of town councils, which was now the sole right of the monarch.

The Ladislaus Constitution also meant a significant limitation on royal powers, as it cancelled the monarch's right to escheat and entrusted control of chamber assets to the provincial diet, which limited the monarch's ability to handle his own finances. In addition, the monarch was prevented from naming foreigners to offices of the land. The monarch may have retained the right of legislative initiative, but the final decision on approval or non-approval of bills belonged solely to the diet. In this direction, the Ladislaus Constitution significantly strengthened the estates' dominance over the monarch.

When Louis Jagiellon died in 1526 at Mohács, the estates tried to take advantage of the election of a new monarch to further strengthen their power. Although the election capitulation of Ferdinand I of Hapsburg, elected by the Bohemian diet in that year, promised a confirmation of the estates' privileges, the new monarch started to defend himself against the estates' demands and soon went on the offensive. Ferdinand, under whose reign the hereditary Austrian lands were linked with the Czech and Hungarian crown, started to build new central bodies that were to be outside the influence of the community of the estates, at both the provincial level, where he established the Bohemian Chamber administering the monarch's finances and property in the lands of the Czech crown, and at the level of the whole Austrian-Czech-Hungarian grouping, where he laid the foundations for the central administration of the Hapsburg monarchy. In addition to the pressure for the creation of a centralised bureaucratic apparatus, the monarch clashed with the community of the estates on the question of tax collection and, last but not least, he aggravated the estates with his strong anti-reform pressure. The flames of dissatisfaction flickering under the surface burned brighter in 1546–47, in connection with the war by Ferdinand's brother, Emperor Charles V, against protestant dukes in the Empire. Although it was more of a half-hearted little fire than a conflagration, the revolt of the estates had serious consequences in 1547. When requested by the monarch, the

nedošlo k vydání celozemského zřízení, ale v jednotlivých knížectvích a panstvích existovalo množství „policajních“ zřízení, která byla vydávána k zachování veřejného pořádku. V 16. století se objevila zemská zřízení i v obou Lužicích.

S pronikáním protestantství z Německa se v druhé polovině 16. století znovu otevírá náboženská otázka. V českých zemích nikdy neplatila zásada Augšpurského míru „cuius regio, eius religio“, tj. „čí země, toho víra“, a náboženská svoboda byla výlučně záležitostí individuálního rozhodnutí. Ustanovení kompaktního a kutnohorského náboženského míru o rovnoprávnosti náboženství katolického a utrakvistického byla sice obsažena v zemských zřízeních, ale již neodpovídala aktuální situaci, neboť o uznání své církve usilovali luteráni i čeští bratři. Na druhé straně sílil rekatolizační tlak panovníka, jehož projevem bylo uvedení jezuitů do Prahy v roce 1556 a obnovení pražského arcibiskupství v roce 1561. Nekatolíci se pokusili bránit a dohodli se na vyznání víry známém jako Česká konfese, které tolerovalo jak požadavky luteránů, tak utrakvistů i českých bratří. Evangeličtí stavové však dosáhli pouze ústního souhlasu panovníka. Spor se vyhrotil na počátku 17. století, kdy katolíci v podstatě ovládli zemskou správu a neformální podmínkou přístupu k úřadům se stalo katolické vyznání. Evangelická opozice si proto začala vytvářet alternativní instituce – sjezd stavů podobojí, direktorium a sbor defenzorů – jako protiváhu dosavadních orgánů zákonodárné a výkonné moci ovládaných katolíky.

Protestantská opozice využila vnitropolitických sporů mezi Rudolfem II. a jeho bratrem Matyášem a vynutila si potvrzení české konfese ze strany panovníka. Tzv. Rudolfův Majestát potvrdil náboženskou svobodu v Čechách a vztahoval se na šlechtu, města i poddané. Tento úspěch pravděpodobně nekatolické stavy ukolébal a i díky jejich pasivitě prosadil císař Matyáš v roce 1617 za svého nástupce Ferdinanda Štýrského, známého svým nekompromisním postojem k nekatolickým vyznáním. Nekatolíci využili uzavření evangelického kostela v Broumově a rozboření kostela v Hroboch jako záminku ke svolání sjezdu, který se uskutečnil v květnu 1618 v Praze. Dne 23. května 1618 se delegace nespokojených nekatolíků vydala do místodržitelské kanceláře na Pražský hrad, kde v předem připraveném soudním přelíčení shledala některé z přítomných místodržících vinnými z porušování zemských svobod a následně je vyhodila z okna. „Ohavná rebelie“ českých stavů začala.

Ihned po vypuknutí povstání došlo k reorganizaci zemské správy. Vzniklo třicetičlenné direktorium složené ze zástupců pánů, rytířů i měst. Na generálním sněmu 31. července 1619 byla schválena ústava známá jako Česká konfederace. Jako vůbec první ze všech dosud vydaných ústavních dokumentů je platná pro všechny země České koruny a mění český stát ve federaci stavovských zemí, jejíž jednotu zajišťuje již nikoliv osoba panovníka, ale právě ústava samotná. Vystoupení jednotlivých zemí z tohoto smluvního svazku je výslovně zakázáno pod hrozbou

Bohemian estates refused to collect the land's cash in January and, at a March diet in Prague, they accused Ferdinand of breaching the land's laws and protested against his attempts to limit the estates' freedoms and rights. The ancillary lands of the Crown, however, distanced themselves from this decision and the estates' uprising collapsed after the defeat of the protestant dukes. As pointed out above, the towns were punished the most, but Ferdinand used the situation to issue a third constitution in 1549 (the second—basically an amendment to the Ladislaus Constitution—was issued in 1530), which made law the monarch's sole right to convene provincial and regional congresses, appoint provincial officials and ban any opposition activity. In addition to this, an appeal court, which was to become the supreme judicial instance, was established. The tension between the monarch and the estates was partially moderated by a compromise in a fourth constitution issued in 1564, in which both parties recognised their mutual insubstitutability.

It should be pointed out that in the incorporated lands codification of the law of the land was quite different. The Tovačov Book, which described the relationship between the estates and the monarch, the role of officials, the institute of landfriede (a prohibition against feuds), and procedural and criminal law, was drafted in Moravia in the 1480s. Further constitutions were issued in 1535, 1545, 1562 and 1604. With regard to the loyal position of Moravians during the revolt in 1547, Moravia was not that affect-

ed by centralisation measures. No constitution was issued in Silesia, but there were a number of "police" orders in the various dukedoms and manors, issued to maintain the public order. Constitutions were issued in the two Lusatias in the 16th century.

The religious question was re-opened in the second half of the 16th century due to the inflow of Protestantism from Germany. The principle of the Peace of Augsburg, "Cuius region, eius religio," i.e. "Whose realm, his religion," was never applied in the Czech lands, and religious freedom was solely a matter of individual decision. The provisions of the compacts and the Kutná Hora religious peace on the equality of the Catholic and Utraquist religions may have been contained in the constitutions, but no longer corresponded to the current situation, as Lutherans and the Czech Brethren were attempting to get their churches recognised. On the other hand, the monarch's re-catholicisation pressure was growing, as shown by the Jesuits' introduction to Prague in 1556 and the renewal of the Archbishopric of Prague in 1561. Non-Catholics tried to defend themselves and agreed on the recognition of a faith known as the Czech confession, which tolerated the demands of Lutherans, Utraquists and the Czech Brethren. The protestant estates, however, only obtained the monarch's oral consent. The dispute came to a head at the start of the 17th century, when the Catholics basically took control of the provincial administration and Catholicism became an informal condition for

vojenského zásahu. Na druhou stranu bylo možno ke konfederaci přistoupit, počítalo se s připojením dalších protestantských zemí. Centrálním stavovským orgánem se stává generální sněm všech zemí Koruny české. Dále je ustanoven sbor defenzorů a administrativním centrem státu se stala Česká kancelář obsazená i zástupci vedlejších zemí.

Panovník, jehož pravomoci se zužují na symbolickou funkci hlavy státu, má být volen zástupci všech zemí společně, přičemž Češi disponují dvěma hlasy a ostatní země jedním. Zvolený panovník je povinen respektovat ustanovení konfederace, je zakázána volba či korunovace nástupce ještě za života současného panovníka. V konfederaci je také výslovně uvedeno

obtaining a position. The protestant opposition therefore started to create alternative institutions—a congress of estates in both kinds and directorate and corps of defenders—as a counterweight to the then-current legislative and executive bodies controlled by Catholics.

The protestant opposition took advantage of internal political disputes between Rudolf II and his brother Matthias and forced confirmation of the Czech confession from the monarch. Rudolf's Letter of Majesty confirmed religious freedom in Bohemia and applied to the nobility, towns and subjects. This success probably lulled the non-Catholic estates into a false sense of security, and, thanks to their passivity, in 1617 Emperor Matthias pushed through as his successor Ferdinand of Styria, known for his uncompromising attitude to non-Catholic faiths. The non-Catholics took advantage of the closure of the protestant church in Broumov and the demolition of the church in Hroby as an excuse to convene a congress, which was held in May 1618 in Prague. On 23 May 1618 a delegation of dissatisfied non-Catholics entered the governors' office in Prague Castle, where, in pre-prepared court proceedings, it found some of the governors present guilty of interfering with the land's freedoms and subsequently defenestrated them. The "Disgusting Rebellion" of the Bohemian estates had begun.

Immediately after the uprising broke out, the provincial administration was reorganised. A three-member directorate comprising representatives of the lords,

knights and towns was formed. A constitution known as the Czech Confederation was passed at a general assembly on 31 July 1619. It was the very first constitutional document issued that was valid for all the lands of the Czech crown and changed the Czech state into a federation of lands of the estates whose unity was assured not by the person of the monarch, but by the constitution itself. The departure of the various lands from this contractual bond was expressly prohibited under the threat of military intervention. On the other hand, it was possible to accede to the confederation, and it was assumed other protestant lands would join. The central body of the estates became the general diet of all lands of the Czech crown. A corps of defenders was also established and the country's administrative centre was the Bohemian Office, also filled with representatives of the other lands.

The monarch, whose powers were narrowed to the symbolic position of head of state, was to be elected by representatives of all lands together, although Bohemians had two votes and the other lands one. The elected monarch was under a duty to respect the provisions of the confederation, and the election or coronation of a successor was banned during the lifetime of a current monarch. The confederation also expressly contained the right of armed resistance to a king that did not comply with the articles of the confederation. In the confederation the protestants claimed sole access to offices, although the Catholic faith was not banned and

Konfederace stavů zemí České koruny – Čech, Moravy, Slezska, Horní a Dolní Lužice. Pražský hrad, 31. července 1619 [Národní archiv, Archiv České koruny] / Confederation of the Estates of the Lands of the Czech Crown—Bohemia, Moravia, Silesian, Upper and Lower Lusatia. Prague Castle, 31 July 1619 [National Archives, Archives of the Czech Crown]

právo ozbrojeného odporu proti králi, který by články konfederace nedodržel. Evangelíci si v konfederaci nárokují výlučný přístup k úřadům, na druhou stranu není zakázáno katolické vyznání a svoboda víry je zachována, pokud katolíci stavové budou dodržovat ustanovení konfederace. Prvním i posledním králem zvoleným v souladu s konfederací byl Friedrich Falcký. Po pouhých patnácti měsících však platnost konfederace ukončila porážka stavovského vojska na Bílé hoře a vítězný Ferdinand II. využil situace k razantní změně vnitřních poměrů. Misika vah se definitivně převážila na stranu panovníka.

CENTRALIZAČNÍ ÚSILÍ HABSBUKŮ

Obnovené zřízení zemské vydané v roce 1627 (pro Moravu 1628) vychází z teorie o propadlých právech českých stavů a znamená naplnění dosavadních absolutistických snah panovníků Habsburské dynastie. Oproti konfederaci bylo výrazně posíleno postavení monarchy, bylo zrušeno právo stavů volit panovníka a český trůn se stal dědičným v habsburském rodě. Obnovené zřízení zemské ruší platnost všech předchozích norem a stává se jediným základem právního systému země. Panovník stojí nad právem a výhradně on disponuje zákonodárnou mocí. Pravomoc zemského sněmu, na němž nyní zasedají i preláti, byla omezena na povolování daní. Obnovené zřízení zemské zachovává systém zemských úřadů, ale veškerá výkonná moc je soustředěna v rukách panovníka, takže pouze on

freedom of belief was retained, provided the Catholic estates complied with the provisions of the confederation. The first and last king elected in accordance with the confederation was Frederick of Palatinate. After a mere fifteen months, however, the confederation was ended by the defeat of the estates' forces at White Mountain and the victorious Ferdinand II took advantage of the situation to make radical changes to the internal situation. The scales had definitively tipped towards the monarch.

HAPSBURGS' CENTRALISATION ATTEMPTS

The Renewed Constitution issued in 1627 (for Moravia 1628) was based on the theory of the forfeited rights of the Bohemian estates and meant the previous absolutist attempts by the Hapsburg dynasty monarchs were fulfilled. In contrast with the confederation, the monarchy's position was significantly strengthened, the estates' right to elect the monarch was cancelled and the Bohemian throne became the hereditary property of the Hapsburg family. The Renewed Constitution cancelled the validity of all previous legislation and became the sole basis of the country's legal system. The monarch stood above the law and only he had legislative power. The power of the provincial diet, in which prelates now sat, was limited to permitting taxes. The Renewed Constitution retained a system of regional authorities, but all executive power was concentrated in the hands of the monarch, so only he would decide

on their occupation, and civil servants became mere executors of royal decisions. The only permitted faith was Catholic and, last but not least, German was made equal to Czech in official dealings. The Renewed Constitution was issued for a second time in 1640, when the Amendments and the Declaration, which contained partial concessions to the estates, were attached.

Although the Renewed Constitution retained the actual existence of a Bohemian state, it was a step towards enforcing absolutism and bureaucratic centralism. The Hapsburgs' victory significantly changed the face of Czech society, violent recatholisation and asset transfers quite destroyed the nobility in its pre-White Mountain form and the new aristocracy desired to obtain power in service to the monarch, not in opposition to him. The Renewed Constitution became the basis of the Czech lands' constitutional system until 1848, and some of its articles even remained valid until 1918.

The Hapsburg's claim to the Bohemian throne was confirmed at the provincial assembly in 1713 by the adoption of the Pragmatic Sanction, which anchored the indivisibility of the Austrian-controlled lands and set the new rules for succession in the House of Hapsburg. The Czech lands were administered by a corps of governors comprising the highest provincial civil servants, who were appointed by and reported to the monarch. The gradual centralisation of the government apparatus continued and of the original provincial bodies only the Bohe-

Obnovené právo a zřízení zemské dědičného Království českého. Praha, 1627 [Knihovna Národního muzea] / Renewed Law and Constitution of the Hereditary Kingdom of Bohemia. Prague, 1627 [Library of the National Museum]

rozhoduje o jejich obsazení a úředníci se stávají pouze vykonavateli královských rozhodnutí. Jediným povoleným vyznáním se stává katolické a v neposlední řadě je němčina zrovnoprávněna s češtinou v úředních jednáních. Obnovené zřízení zemské bylo podruhé vydáno v roce 1640, kdy k němu byly připojeny Novely a Deklaratoria, které obsahují částečné ústupky stavovské obci.

Ačkoliv Obnovené zřízení zemské zachovalo samostatnou existenci českého státu, znamenalo krok směrem k prosazení absolutismu a byrokratického centralismu. Vítězství Habsburků výrazně proměnilo tvář české společnosti, násilná rekatolizace a majetkové přesuny zcela zlikvidovaly šlechtický stav v jeho předbělohorské podobě a nová aristokracie toužila získat moc ve službě panovníkovi, nikoliv v opozici proti němu. Obnovené zřízení se stalo základem ústavního zřízení českých zemí až do roku 1848 a některé jeho články zůstaly v platnosti dokonce až do roku 1918.

Nárok Habsburků na český trůn byl potvrzen na zemském sněmu v roce 1713 přijetím tzv. pragmatické sankce, která zakotvovala nedělitelnost zemí rakouského soustátí a určovala nová pravidla nástupnictví v Habsburském rodě. České země spravoval sbor místodržících tvořený nejvyššími zemskými úředníky, které jmenoval panovník, jemuž se také zodpovídali. Nadále pokračovala postupná centralizace státního aparátu a z původních zemských orgánů zůstala zachována jen česká dvorská kancelář s trvalým sídlem ve Vídni a zemský sněm, který

neustále ztrácel na významu. Definitivním hřebíčkem do rakve vlivu stavovské samosprávy se stalo přijetí tzv. decenálního recesu – schválení berní na deset let dopředu. Země sice za odměnu nemusely vyživovat císařská vojska, ovšem přišly o poslední možnost, jak ovlivňovat panovnickou politiku. Posledním způsobem, jak se mohly stavy podílet na řízení země, zůstal zemský výbor, jenž se vyvinul ze zvláštních komisí, kterým sněm svěřoval správu země v době, kdy nezasedal.

Reformy Marie Terezie ve 40. letech 18. století definitivně odstranily stavovský vliv na správu státu. V roce 1749 byla zrušena samostatná česká dvorská kancelář a bylo zřízeno Directorium in publico – politicis et cameralibus, spravující společné politické i finanční záležitosti rakouských i českých zemí. Tato proměna znamenala výraznou státoprávní změnu v postavení českého království. Ze suverénního Českého království a Markrabství moravského se de facto staly dvě z provincií rakouské monarchie. Byly také zrušeny zemské úřady, které nahradila tzv. královská reprezentace s komorou, do jejichž kompetencí patřila politická, finanční i vojenská správa na zemské úrovni a v jejímž čele stál prezident jmenovaný panovníkem. Symbolicky byl zánik samostatnosti českého státu završen zavedením jednotného panovnického znaku reskriptem Marie Terezie z 29. listopadu 1752.

V 60. letech 18. století je reforma správy dále prohlubována a vzniká státní rada jako poradní orgán panovníka ve věcech vnitřních, zahraničních i vojenských.

mian court office, permanently based in Vienna, and the provincial diet, which was constantly declining in importance, remained. The final nail in the coffin of the influence of self-government of the estates was the adoption of the Decennial Recess—approval of revenue-raising for ten years in advance. In return the provinces did not have to feed the imperial forces, but they lost their last way of influencing the monarch's policy. The last way the estates could contribute to the management of the land remained the provincial committee, which developed from special commissions to which the diet entrusted the administration of the country when it was not sitting.

The reforms of Maria Theresa in the 1740s definitively removed the estates' influence on the running of the state. The independent Bohemian court office was closed in 1749 and a Directorium in publico - politicis et cameralibus was established to administer the joint political and financial matters of the Austrian and Czech lands. This change meant a significant political change in the position of the Kingdom of Bohemia. The sovereign Kingdom of Bohemia and Margravate of Moravia de facto became two provinces of the Austrian monarchy. The provincial offices were dissolved and replaced by royal representation with a chamber, whose remit included political, financial and military administration at the provincial level and were headed by a president appointed by the monarch. The end of the Bohemian state's independence was symbolically completed by the introduction of a uni-

form royal emblem through a rescript of Maria Theresa on 29 November 1752.

The administrative reform was further deepened in the 1760s and a state council was formed as an advisory body for the monarch in internal, foreign and military matters. The Directorium was renamed the Czech and Austrian Court Office and governates were established in the various provinces as executive administration bodies.

Joseph II followed on from his mother's reform attempts in accordance with the ideology of enlightened absolutism. His aim was to strengthen and secure a centralised absolutist state. The monarch was to rely on professional civil servants produced by a reformed education system.

Reskript Marie Terezie, římské císařovny, uherské a české královny a rakouské arcivévodkyně, o zavedení jednotného panovnického znaku pro české a rakouské země, exemplář pro České království. Vídeň, 29. listopadu 1752 [Národní archiv, ČG-Publ. 1748–1755] / Rescript of Maria Theresa, Roman Empress, Queen of Hungary and Bohemia and Archduchess of Austria, on the introduction of a uniform monarchical emblem for the Czech and Austrian lands, copy for the Kingdom of Bohemia, Vienna, 29 November 1752 [National Archives, ČG-Publ. 1748–1755]

The orders of Joseph II significantly limited the church's power and reduced the power of the authorities over subjects. For example, we can name the generally well-known Patent of Tolerance guaranteeing non-Catholics civic equality and the patent cancelling serfdom, which removed the personal dependency of subjects on the authorities and allowed country people to move to the cities. Joseph also reformed the judiciary, creating a system of courts linked to a process using various instances. He also overcame the legal particularism typical for the previous period and the first steps leading to citizens being equal before the law were taken. Work started on the drafting of a civil code, the first part of which was published in 1786. Private law codification was, however, completed in 1811, when the General Civil Code was promulgated with effect from 1 January 1812. The basic starting point was its authors' theory of natural rights and the code applied to all people of the empire, regardless of their social position. The work's quality is shown by the fact that it applied in the Czech lands, with some amendments, until 1950.

Joseph's successor Leopold II had to face pressure from the nobility and the clergy to overturn his predecessor's most radical reforms. The estates requested the issue of a new constitution to which they themselves would contribute, as well as demanding that all state acts were subject to the consent of the diet and, finally, that each member of the diet could freely make proposals. Leopold only partially

complied with these demands, for example he renewed the provincial committees cancelled by Joseph; despite this we can say that the provincial diet was awoken from a coma, although the request for legislative initiative for the provincial diet was never granted, with reference to the provisions of the Renewed Constitution. Almost 60 years later, the Deduction on Legal Continuity of the Constitutional Rights and Freedoms of the Bohemian Estates drafted by the Bohemian provincial diet in 1847 and addressed to Emperor Ferdinand V followed on from these demands. However, the monarch never replied to the estates' request for a share in the country's administration guaranteed, in their opinion, by the Renewed Constitution.

The international situation in Europe was fundamentally altered by the revolution breaking out in France, after which there was almost twenty-five years of constant war. Franz II, worried about the loss of the title of emperor of the German Empire as a consequence of Napoleon's military successes, gave the title up in 1806, after which the Holy Roman Empire of the German Nation ceased to exist. Franz retained an imperial title, however, as two years earlier he had declared himself Austrian emperor. These steps definitively broke the bond between the Czech lands and the Roman-German Empire. The Czech crown was again linked with the German lands after the establishment of a German grouping in 1815, into which the emperor entered it as a part of his "German Hereditary Lands."

německou říší. Do spojení s německými zeměmi se Česká koruna opět dostala po vzniku německého spolku v roce 1815, kam ji císař přihlásil jako součást svých „dědičných zemí německých“.

V protikladu ke germanizačním tendencím začíná docházet k formování moderního českého národa, a to na základě jazykového, nikoliv už zemského principu. Po skončení kulturní emancipace, kdy se český jazyk prosadil jako životaschopný, se pak vzniklý český národ začal hlásit i o podíl na řízení země a obnově suverenity české státnosti.

Po porážce Napoleona v roce 1815 se nad Evropou rozprostřela ochranná křídla Svaté aliance, jejíž členové se zavázali bránit pořádek v Evropě před revolučním hnutím. Strnulost politického uspořádání však nebrání ekonomickému rozmachu,

v jehož důsledku se bohatnoucí střední vrstva začíná hlásit o podíl na řízení země. Hlavní oporou absolutistického režimu v Rakousku se tak stává policie, která měla už v zárodku potírat všechny revoluční myšlenky. Byla zavedena předběžná cenzura, knihy francouzských autorů byly dány na index a občanům byla běžně kontrolována korespondence. „Policejnímu absolutismu“ se dařilo držet společnost na uzdě až do roku 1848, kdy režimem zatřásla vlna revolucí, která se prohnala celou Evropou.

In opposition to the germanising tendencies, the modern Czech nation began to form, based on a language, not regional principle. After the end of cultural emancipation, when the Czech language proved itself capable of life, the emergent Czech nation started to demand a share of the country's management and a renewal of the Czech state's sovereignty.

After the defeat of Napoleon in 1815, the protective wings of the Holy Alliance spread themselves over Europe and the members undertook to defend the order in Europe from revolutionary movements. The rigidity of the political arrangement, however, did not prevent

an economic boom, as a consequence of which an enriched middle class started to demand a share of the country's management. The main plank of the absolutist regime in Austria was therefore the police, which was to squash any revolutionary ideas at the outset. Preliminary censorship was introduced, books by French authors were banned and citizens' correspondence was regularly examined. "Police absolutism" managed to curb society until 1848, when the regime was shaken by the wave of revolutions that raced around Europe.

Ústavní vývoj v letech 1848–1989

/ LUKÁŠ ŠLEHOFER

RAKOUSKÁ MONARCHIE

V roce 1848 bylo rakouské mocnářství podobně jako řada dalších evropských zemí zasaženo revolučním hnutím, v jehož čele stálo liberální vzdělané měšťanstvo domáhající se rozšíření svých práv. Jedním z hlavních požadavků revolucionářů bylo vydání konstituce neboli ústavy. Plně v duchu liberálních myšlenek měl tento dokument zajistit rozdělení do té doby absolutní moci panovníka mezi císaře a vládu, jakožto reprezentanty moci výkonné (exekutivní), parlament, jakožto reprezentanta moci zákonodárné (legislativní) a samostatné soudy, jakožto reprezentanty moci soudní. Toto rozdělení mělo podle vzdělaného občanstva zamezit zneužívání moci, jak se tomu v období před rokem 1848 často dělo. Zastánci změn si od ústavy dále slibovali, že zakotví pravidelné volby, a umožní tak politickou participaci širokým vrstvám obyvatelstva. Parlament, který by se skládal právě z volbami delegovaných zástupců, měl v jejich představách hrát důležitou roli v celém politickém systému. Měl omezovat možnou zvůli absolutního panovníka či jím pověřených osob a zajis-

tit vzdělaným a bohatnoucím vrstvám společnosti podíl na výkonu státní moci.

Pod tlakem událostí byl panovník rakouské monarchie Ferdinand V. nucen vydat vůbec první rakouskou ústavu. Byla vydána 25. dubna 1848 a podle svého autora ministra vnitra Franze von Pillersdorfa bývá také nazývána jako Pillersdorfova ústava. Vzhledem k tomu, že ústava byla vydána panovníkem a nikoliv přijata ústavodárným shromážděním, můžeme ji označit jako oktrojovanou neboli vnučenou. Platnost tohoto dokumentu se nevztahovala na území Uher a Lombardska-Benátska. V ústavě byly zakotveny některé zásady odpovídající výše uvedeným liberálním požadavkům. Zákonodárná moc měla být svěřena dvoukomorovému neboli bikamerálnímu parlamentu, který se nazýval říšský sněm. Jednotlivé komory se nazývaly senát, v němž měli zasedat především císařem jmenovaní zástupci velkostatkářů (fakticky tak měla zasedat v senátu šlechta, vlastníci největší množství pozemků), a poslanecká sněmovna, která měla být volena bohatšími občany. Ústava ponechávala císaři značné pravomoci, ovšem oproti dřívějšímu období je omezila. V oblasti

Constitutional Developments 1848–1989

/ LUKÁŠ ŠLEHOFER

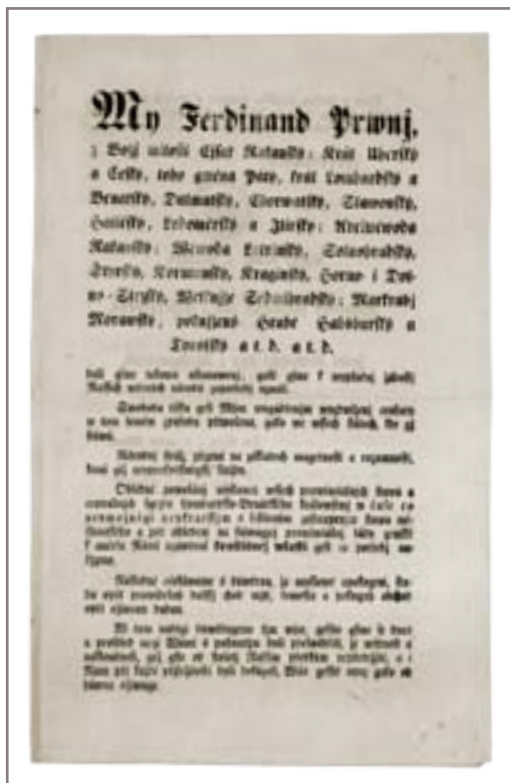
AUSTRIAN MONARCHY

The Austrian monarchy, the same as a number of other European countries, was affected by the revolutionary movement led by liberal, educated burghers claiming an expansion of their rights in 1848. One of the revolutionaries' main demands was the issue of a constitution. Fully in the spirit of liberal ideas, this document was to ensure a division of the then-absolute power of the monarch between the emperor and the government, as representatives of the executive branch, parliament, as the representative of the legislative branch, and independent courts, as representatives of the judicial branch. This division should, according to the educated citizenry, limit the abuse of power, as often happened before 1848. Supporters of the changes thought that a constitution would set up regular elections and thereby enable wide sections of the population to participate politically. Their idea was that parliament, which would comprise representatives delegated by election, would play an important role in the whole political system. It was to limit possible arbitrariness

by an absolute monarch or persons authorised thereby and ensure that the educated and wealthier sections of society shared in the exercise of government power.

Under the pressure of events, the head of the Austrian monarchy, Ferdinand V, was forced to issue the very first Austrian constitution. It was issued on 25 April 1848 and is usually called the Pillersdorf Constitution, after its author, Minister of the Interior Franz von Pillersdorf. As the constitution was issued by the monarch and not passed by a constitutive assembly, we can call it an octroyed or imposed constitution. The document did not apply on the territory of Hungary or Lombardy-Venetia. The constitution included several principles corresponding to the aforementioned liberal requirements. Legislative power was to be entrusted to a bicameral parliament that was called the Reichstag. The chambers were called the senate, in which primarily representatives of landowners appointed by the emperor were to sit (basically the senate was to be for the nobility, the owners of the largest quantity of land), and the house of deputies, which was to be elected by wealthier

Vyhlášení ústavnosti v rakouské monarchii. 15. března 1848 [Národní archiv, Sběrka tisků 1848] / Declaration of Constitutionality of the Austrian Monarchy 15 March 1848 [National Archives, Collection of Documents 1848]

zákonodárné se císař musel o svou moc dělit s parlamentem a v oblasti výkonné s vládou. Důležitým krokem směřujícím k moderní demokracii byla v rámci ústavy přijatá občanská práva, např. svoboda tisku, svoboda náboženská nebo právo na listovní tajemství. Spolu s ústavou byl vydán volební řád. Ten byl ale především radikálně naladěným revolucionářům trnem v oku, protože ani v nejmenším nenaplnňoval jejich liberální představy. Pod dojmem revolučního vření nakonec došlo k jeho změně formou dodatečného

ministerského výnosu, jenž výrazně rozšířil množství lidí oprávněných volit, přičemž ale zůstala platná zásada nepřímé volby. Voliči oproti dnešku nevolili přímo jednotlivé kandidáty, ale pouze volitele a ti teprve poté volili poslance. Pillersdorfova ústava jako celek fakticky nikdy neplatila, v jejím duchu však byly provedeny volby do ústavodárného sněmu, který podle místa jeho zasedání nazýváme jako kroměřížský.

Říšský sněm zasedající od července 1848 měl jako svůj hlavní cíl vypracovat a schválit novou ústavu, která by už nebyla vnucená. K tomuto úkolu přistoupil zodpovědně a během svého osmiměsíčního fungování se problematikou nové ústavy obsáhle zabýval. Podle dochovaných návrhů měl hlavní zákonodárnou moc ve státě mít říšský sněm složený ze dvou komor. Jejich složení ale mělo být oproti Pillersdorfově ústavě dost odlišné. V parlamentu neměla fungovat žádná komora zastupující šlechtu. Ta díky obrovským pozemkovým majetkům především reprezentovala skupinu velkostatkářů. Zákonodárci, mezi nimiž vynikli i dva z českých poslanců František Palacký a František Ladislav Rieger, vycházeli z představy, že unitární rakouský stát se změní ve federaci jednotlivých historických zemí. Právě z tohoto důvodu měla jednu komoru říšského sněmu tvořit komora zemí. V ní by každou zemi habsburského soustátí zastupoval určitý počet poslanců. V druhé komoře – sněmovně lidu – pak mělo zasedat tři sta šedesát přímo volených zákonodárců. Volební právo měli získat všichni dospělí muži, tzn. minimálně

citizens. The constitution left the emperor with marked powers, but limited them in comparison with the earlier period. In the legislative field, the emperor had to share his power with parliament, and in the executive field he had to share it with the government. An important step leading to modern democracy was the acceptance of civil rights, such as freedom of the press, religious freedom or the right to private correspondence, as a part of the constitution. Election rules were issued together with the constitution. They were an eyesore primarily for radical-minded revolutionaries, because they in no way met their liberal ideas. Under pressure of revolutionary unrest, they were finally amended in the form of a supplementary ministerial decree that significantly expanded the number of people entitled to vote, although the principle of indirect election remained valid. In contrast to today, voters did not directly elect candidates, only electors, and they then elected deputies. The Pillersdorf Constitution as a whole never applied in practice, although elections to a constituent assembly, called after the place where it met, Kroměříž, were held in its spirit.

The Reichstag meeting from July 1848 had as its main aim the drafting and approval of a new constitution that would no longer be imposed. It approached this task responsibly and, during its eight-month lifetime, examined the question of a new constitution extensively. According to surviving proposals, the Reichstag, comprising two chambers, would have the main legislative power. However, its

composition was quite different to that in the Pillersdorf Constitution. There was to be no chamber representing the nobility in parliament. Thanks to its huge land holdings, it primarily represented a group of large landowners. The legislators, among whom two Czech deputies—František Palacký and František Ladislav Rieger—stood out, based their work on the idea that the unitary Austrian state would change into a federation of the various historical lands. For this reason, one chamber of the Reichstag was to be a chamber of the lands. A certain number of deputies would represent each land in the Habsburg empire there. In the second chamber—the house of the people—there were to be 360 directly elected legislators. All adult males, i.e. those who were at least twenty-four, who lived permanently in the Austrian monarchy were to have the right to vote. In addition to this, potential voters had to meet the condition that they paid at least 5 gulden a year in taxes. We call this limitation census suffrage, and it is based on the idea that those that contribute to the operation of society should share in its administration. The constitution also defined the emperor's powers. His power was still to be derived from the will of the people, not the will of God. Despite this provision, the head of state kept wide-ranging rights. The constitutional legislators paid special attention to the judicial branch which, according to the constitution, was to be independent of the legislature and executive. A catalogue of civil rights was to be attached to the constitution.

čtyřicetiletí, trvale žijící v rakouské monarchii. Kromě toho museli potenciální voliči ještě splňovat podmínku, že platí daně alespoň pět zlatých ročně. Toto omezení nazýváme jako majetkový cenzus a vychází z ideje, že na správě společnosti se mají podílet jen ti, kteří na její chod přispívají. Ústava se dále zabývala i definicí pravomocí císaře. Jeho moc se měla nadále odvozovat z vůle lidu a nikoliv z vůle boží. Přes toto ustanovení byla hlavě státu ponechána rozsáhlá práva. Ústavodárci speciální pozornost věnovali moci soudní, která podle konstituce měla být na legislativě i exekutivě nezávislá. K ústavě byl také připojen katalog občanských práv. Celé úsilí se však nepodařilo dotáhnout do konce, a projekt ústavního dokumentu tak zůstal pouze na papíře. Nový císař František Josef I. se totiž rozhodl sněm na počátku března 1849 rozpustit. Jediným výsledkem sněmovního snažení, jenž zůstal v platnosti, bylo zrušení poddanství.

Současně s rozpuštěním sněmu byl publikován text nové ústavy, podobně jako v případě Pillersdorfovy ústavy se jednalo o konstituci oktrojovanou. Nesla název po svém hlavním tvůrci ministru vnitra Franzi Stadionovi. Její text vycházel z představy o jednotnosti státního území habsburské monarchie, a proto měl platit pro celé teritorium státu. Ústava dávala velké pravomoci císaři. Ten se také podílel na moci zákonodárné, kterou sdílel společně s říšským sněmem. Sněm se měl skládat ze dvou komor - komory zemí, tvořenou vždy dvěma zástupci za každou zemi Habsburské říše a dále

zástupci největších plátců daní, a komory lidu, jež byla volena majetnými občany, přičemž hranice majetkového cenzu (omezení) byla v různých zemích odlišná. Ústava byla už od svého vydání považována za pouhý úhybný krok, kterým se císař snažil uklidnit obyvatelstvo zklamane rozpuštěním kroměřížského sněmu. Výtku, že se jedná jen o pouhý „fíkový list“ absolutismu, si ústava definitivně vydobyla na konci roku 1851, kdy byla její platnost tzv. Silvestrovskými patenty zrušena. Rakousko se vrátilo zpět k systému, kdy veškerou moc ve státě třímal ve svých rukách císař.

Následující období, nazývané jako období neoabsolutismu, skončilo v roce 1859. Rakouská armáda utrpěla zdrcující porážky ve válce s vojsky sjednocující se Itálie, podporované Francií. Vojenský debakl byl doprovázen kolapsem státních financí. Císař byl nucen svolat tzv. říšskou radu, což byl orgán, v němž zasedali mimo jiné také bohatí finančníci, kteří mohli krachujícímu státu pomoci. Na oplátku za svou pomoc ale požadovali kontrolu státní moci, především v oblasti financí. Tím byla započata cesta k úplnému obnovení ústavnosti. Říšská rada se pochopitelně nespokojila s pouhou kontrolou a schvalováním rozpočtu a císař byl nucen 20. října 1860 vydat tzv. Říjnový diplom, slibující návrat k ústavnosti a parlamentarismu. Nová ústava měla podle diplomu zohledňovat tradice jednotlivých zemí. Představitelé jednotlivých národů monarchie si od toho slibovali obnovení pozice jednotlivých zemí, zcela potlačené Stadionovou ústavou.

Tak zvaný Říjnový diplom Františka Josefa I., exemplář pro České království, Vídeň. 20. října 1860 [Národní archiv, Archiv České koruny] / The October Diploma of Franz Joseph I, copy of the Kingdom of Bohemia, Vienna, 20 October 1860 [National Archives, Archives of the Czech Crown]

The whole effort, however, could not be completed and the project for a constitutional document remained on paper, as the new Emperor Franz Joseph I decided to dissolve the assembly at the start of March 1849. The only result of the assem-

bly's efforts that remained in force was its repeal of serfdom.

At the same time as the assembly was dissolved, the text of a new constitution was published. The same as the Pillersdorf Constitution, it was an octroyed

Předložený text nové ústavy se však s představami deklarovanými Říjnovým diplomem rozcházel. Ústavu tvořili odpůrci federalismu odmítající větší samostatnost jednotlivých zemí monarchie. Zájmy jednotlivých národů rakouského mocnářství nebyly naplněny, což u nich vyvolalo vlnu nevole. Nejdále patrně zašli Češi, kteří se po marném boji o změnu ducha ústavy nakonec rozhodli pro její bojkotování a po dobu dlouhých šestnácti let se odmítali účastnit práce v parlamentu.

Ústava přijatá v únoru 1861 bývá nazývána jako Únorová nebo také Schmerlingova, podle ministra Antona von Schmerlinga. Jednalo se opět o ústavu oktrojovanou. Zajímavostí je, že nebyla publikována ve formě jednoho dokumentu, jak jsme dnes zvyklí, ale její jednotlivá ustanovení byla publikována ve formě patentu doplněného celou řadou příloh. Zákonodárnou moc získal dvoukomorový parlament nazývaný jako Říšská rada. Tento orgán se skládal ze dvou komor, panské a poslanecké. V panské sněmovně měli právo zasedat dospělí princové habsburské dynastie, vysoká šlechta a církevní hodnostáři. Císař měl také právo jmenovat určité zaslužilé osobnosti jakožto doživotní členy panské sněmovny. Poslanecká sněmovna se měla scházet ve dvou podobách – širší, kdy její členy měli tvořit i zástupci Uher a Lombardie, a užší, která tyto poslance nezahrnovala. Pro odpor zástupců východní části soustátí se v širší podobě nakonec Říšská rada nikdy nesešla a fungovala pouze ve své užší podobě. Poslanci, jejichž mandát byl šestiletý,

nebyli do Říšské rady voleni přímo voliči, ale prostřednictvím zemských sněmů, o jejichž fungování bude pojednáno na závěr této kapitoly.

Další zásah do vývoje ústavnosti si vynutila porážka rakouských armád v bitvě u Hradce Králové v roce 1866. V důsledku vnitřní nestability hledaly politické špičky monarchie řešení umožňující další existenci mnohonárodnostní říše. Výsledkem jednání bylo tzv. rakousko-uherské vyrovnání. Díky němu získaly Uhry velmi silné postavení. Můžeme říct, že jednotné Rakouské císařství se fakticky rozdělilo na dva celky nazývané Předlitavsko a Zalitavsko, přičemž společná oběma částem státu zůstala správa armády, financí a zahraniční politiky. Ostatní záležitosti byly spravovány odděleně. Tento konstrukt zaštiťoval svou osobou císař, jakožto společná hlava obou částí soustátí.

Tyto změny se pochopitelně promítly i do základního zákona státu. V prosinci 1867 byla novelizována Schmerlingova ústava, která zaváděla změny reflektující posuny ve státě. Užší říšská rada se stala oficiálním parlamentem Předlitavska a formálně byla nazývána „říšskou radou pro království a země na říšské radě zastoupené“, protože poslanci se nebyli schopni shodnout na oficiálním názvu západní části státu. Termíny Předlitavsko a Zalitavsko byly pouze neformální. Východní část užívala historický název Uhry, v západní části však pro spory jednotlivých národů nebylo možné podobné sjednocující pojmenování nalézt.

Díky novelizacím došlo k určitým dílčím posunům v oblasti kompetencí

constitution. It was called after its main drafter—the minister of the interior—Franz Stadion. Its text was based on the idea of the unity of the state territory of the Hapsburg monarchy and was therefore to apply throughout its territory. The constitution gave the emperor great power. He had some legislative power, which he shared with the imperial parliament. The parliament was to comprise two chambers—a chamber of the lands, comprising two representatives for each land in the Hapsburg Empire, and also representatives of the biggest taxpayers, and also a chamber of the people, which was to be elected by wealthy citizens, although the census suffrage (limitation) was different in the various lands. From its issue, the constitution was regarded as a diversionary step through which the emperor tried to calm the population disappointed by the dissolution of the Kroměříž assembly. The objection that it was only a fig leaf for absolutism was finally proved at the end of 1851, when it was repealed by the New Year's Eve patents. Austria returned to a system where all power in the empire was wielded by the emperor.

The subsequent period, called neoabsolutism, ended in 1859. The Austrian army suffered a devastating defeat in the war with the forces unifying Italy, supported by France. The military debacle was accompanied by the collapse of government finance. The emperor was forced to convene the Reichsrat, a body in which, in addition to others, rich financiers who could help the failing

government sat. In return for this help, however, they requested control of government power, primarily finances. This started the journey to the full renewal of constitutionality. The Reichsrat was understandably not satisfied with mere control and approval of the budget, and the emperor was forced to issue the “October Diploma” on 20 October 1860 promising a return to constitutionality and parliamentarianism. According to the diploma, the new constitution was to take into consideration the traditions of the various lands. The representatives of the monarchy's various nations thought that the positions of the various lands, quite suppressed by the Stadion constitution, would be renewed.

The text of the new constitution that was submitted, however, differed from the ideas declared in the October Diploma. The constitution was drafted by the opponents of federalism, rejecting greater independence for the various countries in the monarchy. The interests of the various nations in the Austrian monarchy were not satisfied, which caused a wave of dissent. The Czechs evidently went the furthest and, after a vain battle to change the spirit of the constitution, in the end they decided to boycott it and for 16 long years refused to participate in parliamentary work.

The constitution adopted in February 1861 was called the February or Schmerling Constitution, after Minister Anton von Schmerling. It was again an octroyed constitution. It is interesting that it was not published in the form of one docu-

představitelů výkonné moci. Především byl přijat zákon o odpovědnosti ministrů, kteří přestali být pouhými panovníkovými úředníky, ale museli přísahat věrnost ústavě a při porušení zákona mohli být za své činy stíháni. Na druhou stranu je třeba říci, že v Předlitavsku neexistoval institut vyslovování důvěry vládě, který nám dnes přijde jako běžný. Vláda byla

jmenována císařem a z tohoto aktu odvozovala svoji legitimitu. Vzhledem k tomu je jasné, že nedisponovala stálou většinou v parlamentu. Jednotlivé vlády ji často nalézaly velmi těžce, řada důležitých zákonů byla prosazena díky většině sestavené přímo pro podporu daného zákona.

Jak již bylo zmíněno, vládu mohl jmenovat panovník. Kromě toho měl řadu

Tak zvaná Únorová (Schmerlingova) ústava, vydaná Františkem Josefem I., rakouským císařem, exemplář pro České království. Vídeň, 26. února 1861 (Národní archiv, Archiv České koruny) / The February (Schmerling) Constitution, issued by Franz Joseph I, Austrian Emperor, copy for the Kingdom of Bohemia, Vienna, 26 February 1861 (National Archives, Archives of the Czech Crown)

S VÝJIMKOU ZÁKONA ÚSTAVNÍHO, S ODŮVODNĚNÍM DO PATNÁCTI DNŮ ODE DNE, KDY MU BYL POSTOUPEN. O VRÁCENÉM SNĚMOVNA SETRVÁ NA VRÁCENÉM ZÁKONU NADPOLOVIČNÍ VĚTŠINOU VŠECH POSLANCŮ, ZÁKON SE VYHLÁŠÍ. JINAK PL REPUBLIKY A PŘEDSEDA VLÁDY. ČLÁNEK 52 K PLATNOSTI ZÁKONA JE TŘEBA, ABY BYL VYHLÁŠEN. ZPŮSOB VYHLÁŠENÍ ZÁK

ment, as we are used to today, but that the various provisions were published in the form of a patent, supplemented by a whole number of annexes. A bicameral parliament called the Reichsrat obtained legislative power. The body comprised two chambers, the Houses of Lords and Deputies. Adult princes of the Hapsburg dynasty, the high nobility and church dignitaries were entitled to sit in the House of Lords. The emperor also had the right to name certain deserving persons life members of the House of Lords. The House of Deputies was to meet in two forms—a wider one, where representatives of Hungary and Lombardy were also present, and a narrower one, which did not include these deputies. Due to resistance from representatives of the eastern part of the empire, the Reichsrat never met in the wider form and only operated in its narrower form. Deputies, elected for a six-year term, were not elected to the Reichsrat directly by the voters, but through provincial assemblies, which will be discussed in the conclusion of this chapter.

Another impulse for the development of constitutionality was the defeat of the Austrian armies at the Battle of Königgrätz (Hradec Králové) in 1866. As a consequence of the internal instability, political leaders in the monarchy looked for a solution enabling the multi-national empire to continue to exist. The talks resulted in the Austro-Hungarian Compromise. Thanks to it, the Hungarians obtained a very strong position. We can say that in practice it divided the single

Austrian empire into two units, called Cisleithania and Transleithania, where the things that remained common to both parts were the administration of the army, finances and foreign policy. Other matters were administered separately. The person of the emperor, as the common head of both parts of the whole, was the patron of this construct.

These changes were understandably reflected in the empire's fundamental law. The Schmerling Constitution was amended in December 1867, to introduce changes reflecting shifts in the state. The narrower Reichsrat became the official parliament of Cisleithania and was formally called the "Reichsrat for the Kingdoms and Lands Represented in the Reichsrat," because deputies were unable to agree on an official name for the western part. The terms Cisleithania and Transleithania were only informal. The eastern part used the historical name Hungary; in the western part, however, due to the disputes between the various nations a similar unifying term could not be found.

Thanks to amendments, there were certain partial shifts in the powers of executive branch representatives. Primarily, an act on responsibilities of ministers, who stopped being mere officials of the emperor and had to swear loyalty to the constitution, was passed; if they breached the law, they could be prosecuted for their crimes. On the other hand, however, it should be pointed out that in Cisleithania there was no institution of a vote of confidence in the government, as seems usual today. The government was appointed by

the emperor and derived its legitimacy from this act. With this in mind, it is clear that the government did not have a constant majority in parliament. The various governments often obtained it with great difficulty; a number of important acts were pushed through thanks to a majority assembled directly to support an act.

As already mentioned, the monarch could appoint the government. In addition, he had a number of other powers. Overall, they supported his position very strongly. One of the most important privileges was the option of promulgating statutory orders between meetings of the Reichsrat. They may have needed subsequent approval, but the emperor could make things easier for the government. In addition to this, the December Constitution, following on from the previous constitution, gave the monarch strong powers in the field of foreign policy and the army.

Further alterations to the constitutional system occurred in 1873. The reason for the changes was an attempt to unblock parliament, in which it was very hard to find enough deputies voting for government bills. The fundamental change was the introduction of direct elections, i.e. the various deputies were no longer elected through provincial assemblies, but directly by the voters. The government thought that the people would elect deputies that would represent them in parliament and would not remain in passive resistance outside it. The presence of a larger quantity of representatives was to open up room for finding a majority more easily. This measure was primarily direct-

ed at Bohemia. However, this did not work out. Even Czech deputies directly elected by the voters remained in passive resistance. This was ended in Czech politics by the rise of a new generation of politicians. They grouped together in the National Liberal Party, known as the young Czechs.

After the changes in 1873, elections were direct, but suffrage was not equal. Citizens were divided into groups, called curia, depending on the amount of their assets and the taxes they paid. There were four curia—large landowners, chambers of commerce and industry, urban and industrial centres and country municipalities. Citizens voted in these curia. When we say that suffrage was not equal, this means that different voters' votes had different weights. In practice this meant that for a deputy to be elected in the first curia he needed 59 votes, whereas in the fourth curia he needed, for example, 8,400. Only those that paid relatively high taxes and, in addition, did not live on a daily or weekly wage could vote then. In addition, voting was solely a male preserve.

This system was understandably very discriminatory against some nations living in Cisleithania. Ethnic Czechs were one group that was hurt by this, as in the Czech lands they formed the poorer part of the population and therefore elected proportionally less deputies than they would otherwise have done given their total number. Czech political representatives understandably tried to overturn this state. One of the partial successes was the Taaffe election reform, called

sedovi. K existujícím čtyřem kuriím byla zavedena pátá, zvaná všeobecná. Volit v ní mohli všichni obyvatelé mužského pohlaví ve věku minimálně čtyřiaadvacet let, bez omezení majetkem nebo výší placených daní.

Badeniho volební reforma se ale ukázala jako nedostatečná. Jednak neuspokojila jednotlivé národy, které se cítily diskriminovány bohatšími národy, a také neuspokojila nově vzniklé masové politické strany, jež dobře věděly, že kuriální systém nahrává stranám elit. Po velkých demonstracích, které vyvrcholily v roce 1905, došlo konečně ke shodě, že v Předlitavsku bude zavedeno všeobecné volební právo. Od jeho zavedení si část vrcholných politiků slibovala také odblokování Říšské rady, fungující, kulantně řečeno, velmi komplikovaně. Jednání byla často po mnoho dní blokována tzv. obstrukcemi, kdy si jednotliví poslanci ve snaze zamezit přijetí určitého zákona brali slovo a po dlouhé hodiny řečnili. Když jim došly argumenty, pouštěli se třeba do předčítání románů nebo telefonních seznamů. Jejich cílem bylo hlavně co nejdéle mluvit a zamezit tak debatě a hlasování o zákoně.

Všeobecné volební právo bylo zavedeno v roce 1907. Teto reforma bývá někdy nazývána jako Beckova, podle jména premiéra Maxe Becka. Umožňovala volit všem mužům starším čtyřiaadvacet let bez majetkových omezení. Kurie tak byly pro volby do Říšské rady zrušeny, místo toho byl zaveden princip „jeden člověk má jeden hlas“. Volební systém byl většinový, tzn. že Předlitavsko bylo rozděleno na jed-

nomandátové volební obvody, ve kterých se utkávali o voličskou přízeň jednotliví kandidáti. Pokud nezískal v prvním kole některý z kandidátů padesát procent plus jeden hlas, konalo se druhé kolo volby, do něhož postoupili jen dva nejúspěšnější kandidáti. Jednalo se v zásadě o systém fungující dnes při volbách do Senátu Parlamentu České republiky.

Volební reforma obyvatelstvo uvítalo, ale je nutno říct, že obstrukce z parlamentu neodstranila. Také nebyla důsledně odstraněna nerovnost mezi národy. Pro zvolení poslance německé národnosti stačilo čtyřicet tisíc hlasů, zatímco pro zvolení rusínského poslance bylo třeba sto tisíc hlasů. Přesto parlament fungoval, a to až do vypuknutí první světové války v roce 1914. Tehdy byla jeho činnost v důsledku událostí pozastavena.

CESTA KE VZNIKU SAMOSTATNÉHO ČESKOSLOVENSKA

V průběhu první světové války došlo k radikálnímu obratu české politiky. Zatímco před vypuknutím tohoto ohromného konfliktu by si málokterý český politik dokázal představit samostatnou státní existenci, na jejím konci podporovala myšlenku samostatnosti reprezentativní většina české politiky. K důležitým krokům došlo na domácí půdě i v zahraničí.

V zahraničí byl hybatelem událostí na cestě k samostatnosti především politizující intelektuál Tomáš G. Masaryk. V roce 1915 se mu podařilo založit Český komitét zahraniční, později přeměněný na Česko-

after one of the most important Austrian politicians of the second half of the 19th century. As a part of the reform the amount of taxes paid needed to get the vote was reduced from 10 to 5 gulden.

Despite this reform, only about 7% of the population could vote in Cisleithania. This understandably led to marked calls for a change. A significant change to the electoral system was introduced in 1896, when the government of the Polish noble Kazimír Badeni pushed through a reform later called after the prime minister. In addition to the four existing curias, a fifth, called the universal curia, was introduced. All male residents of 24 years of age or older could vote in it, without a limitation using property or taxes paid.

Badeni's reform proved to be insufficient. On the one hand it did not satisfy the various nations, who felt discriminated against by their richer counterparts, and on the other it did not satisfy the newly emergent mass political parties, which knew well that the curial system favoured the elite. After the large demonstrations that climaxed in 1905, there was finally an agreement that universal suffrage would be introduced in Cisleithania. Some leading politicians hoped its introduction would also unblock the Reichsrat, whose functioning was, to put it mildly, very complicated. Negotiations were often blocked for days by obstructions, when various deputies, in an attempt to prevent the passing of a certain bill, filibustered it. When they ran out of arguments, they started, for example, reading novels or telephone directo-

ries. Their aim was, in particular, to talk as long as possible and therefore prevent debate and a vote on the bill.

Universal suffrage was introduced in 1907. This reform was called the Beck reform, after Prime Minister Max Beck. It enabled all men over 24 to vote without any asset restrictions. The curias were therefore dissolved for elections to the Reichsrat, and the principle of "one man one vote" was introduced instead of them. The system was first past the post, i.e. Cisleithania was divided into single constituencies in which individual candidates competed for voters' favour. If no candidate obtained 50% + one vote in the first round, there was a second round of the election to which only the two most successful candidates progressed. It was basically the system that is used today in elections to the Senate of the Parliament of the Czech Republic.

The electoral reform was welcomed by the public, but, it should be pointed out, did not stop the obstructions in parliament. The inequality between nations was also not dealt with thoroughly. 40,000 votes was enough to elect a German deputy, whereas 100,000 votes were needed to elect a Rusyn deputy. Parliament worked despite this, until the outbreak of World War I in 1914. Its activities were then suspended, as a consequence of events.

ROAD TO ESTABLISHMENT OF INDEPENDENT CZECHOSLOVAKIA

There was a radical turnaround in Czech politics during World War I. Whereas

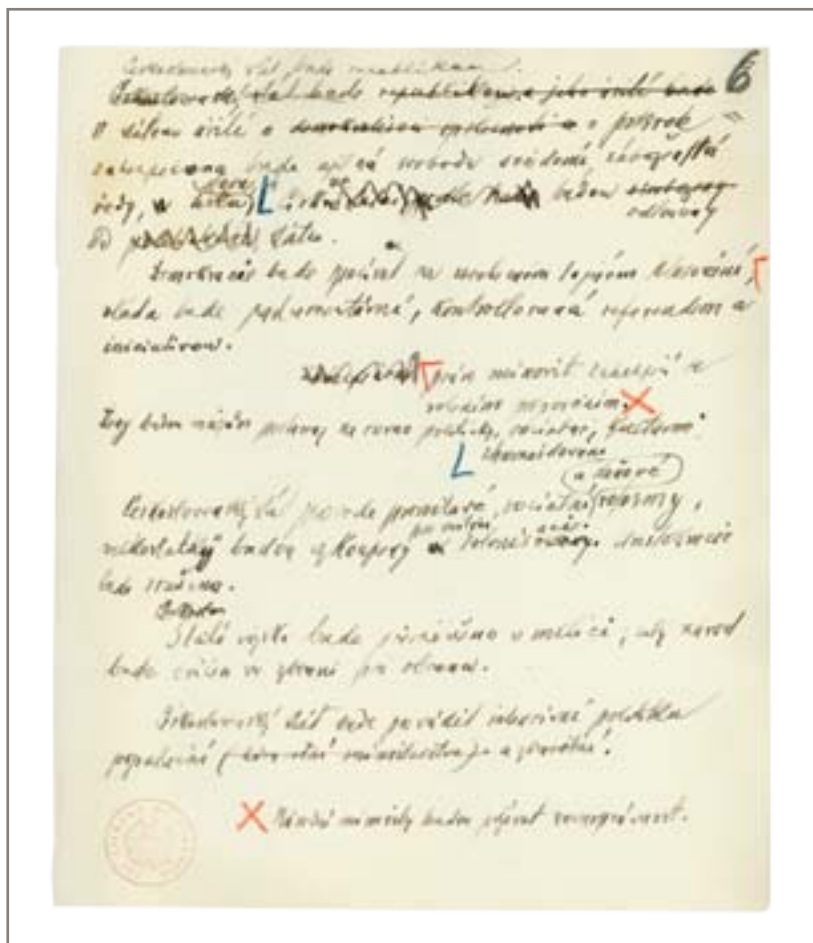
slovenskou národní radu. Tento orgán, ve kterém s Masarykem spolupracovali především Edvard Beneš a Milan R. Štefánik, se snažil kontaktovat dohodové politiky a přesvědčit je o podpoře české, respektive československé věci. Úkol to byl nesnadný a výsledek dlouho visel na vlásku. K definitivnímu zlomu došlo až v prů-

běhu roku 1918, kdy i neoblomní zastánci zachování Rakouska-Uherska z řad dohodových politiků viděli, že tento stát je ve vleku německé politiky, a jeho zachování tak ztrácí smysl. Československá národní rada pak byla postupně uznána jednotlivými mocnostmi Dohody za prozatímní vládu. Masaryk se za této situace pokusil proklamovat zásady, na nichž by měl být budoucí stát vystaven. Tento dokument vešel do historie jako Washingtonská deklarace. Masaryk jej formuloval jako preambuli budoucí ústavy, což ale později nebylo přijato.

Podobně jako v zahraničí se musela prosadit idea samostatnosti i v českých zemích. V domácím prostředí vznikly dva hlavní orgány mající za úkol koordinovat roztržitěnou českou politiku, a to Český svaz a Národní výbor. Patrně nejdůležitějším dokumentem domácí politiky byla tzv. Tříkrálová deklarace, přijatá 6. ledna 1918, kde byl vyhlášen požadavek české politiky na uznání práva na sebeurčení národů v rámci Rakouska-Uherska. Jako hlavní orgán domácí politiky se v závěrečné fázi války profiloval Národní výbor, koordinující většinu akcí vedoucích k samostatnosti.

ÚSTAVNÍ VÝVOJ 1918–1938

Prvotní úpravu ústavních poměrů po vzniku samostatného Československa přinesl první zákon nově vzniklého státu, jehož autorem byl jeden z „mužů 28. října“ právník Alois Rašín. Zákon vyhlášoval vznik samostatného státu, přičemž rozhodnutí o jeho budoucí formě ponechával

KTERÝ ZÍSKAL NEJVYŠŠÍ POČET HLASŮ V SENÁTU. JE-LI VÍCE KANDIDÁTŮ, KTEŘÍ ZÍSKALI STEJNÝ NEJVYŠŠÍ POČET HLASŮ HLASY ODEVZDANÉ PRO NĚ V OBOU KOMORÁCH. DO DRUHÉHO KOLA POSTUPUJE KANDIDÁT, KTERÝ TAKTO ZÍSKAL NEJVYŠŠÍ P VĚTŠINU HLASŮ PŘÍTOMNÝCH SENÁTORŮ. NEBYL-LI PREZIDENT REPUBLIKY ZVOLEN ANI VE DRUHÉM KOLE, KONÁ SE DO Č

before the outbreak of this huge conflict very few Czech politicians could imagine a separate existence, at the end of it a representative majority in Czech politics supported the idea of independence. Important steps occurred at home and abroad.

The politicised intellectual Tomáš G. Masaryk was the prime mover behind events on the road to independence abroad. In 1915 he managed to establish the Czech Foreign Committee, which was later renamed the Czechoslovak National Council. The body, in which Masaryk primarily worked with Edvard Beneš and Milan R. Štefánik, tried to contact entente politicians and convince them to support the Czech or Czechoslovak cause. It was a difficult task and long hung in the balance. The definite breakthrough occurred in 1918, when even the unwavering supporters of sustaining Austria-Hungary among entente politicians could see that the empire was in thrall to German policy and sustaining it was ceasing to make sense. The Czechoslovak National Council was then progressively recognised by the various Entente powers as the provisional government. In this situation, Masaryk tried to proclaim the principles on which the future country was to be built. This document entered history as the Washington Declaration. Masaryk formulated it as the preamble to a future constitution, which was, however, not adopted later.

The same as in other countries, he had to promote the idea of independence in the Czech lands. Two main bodies whose task was to coordinate the

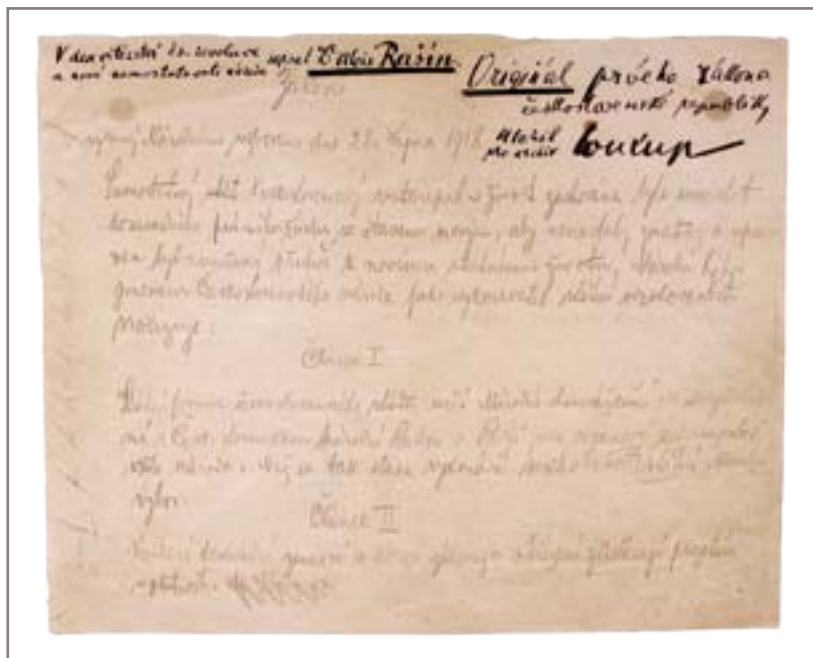
fractured Czech policy, the Czech Union and the National Committee, arose in the domestic environment. Evidently the most important document in domestic politics was the Twelfth Night Declaration, adopted on 6 January 1918, when the Czech policy of requesting the recognition of the right to national self-determination as a part of Austria-Hungary was announced. The National Committee, which coordinated most events directed towards independence, was the main body in domestic politics in the concluding stages of the war.

FIRST REPUBLIC

The initial establishment of constitutional relations after the formation of an independent Czechoslovakia was contained in the first act of the newly established country and its author was one of the “men of 28 October,” the lawyer Alois Rašín. The act announced the establishment of an independent country, although it left the decision on its future form to the National Assembly. According to the act, the National Committee, as a revolutionary body, wielded all power. An important provision was the declaration that previously passed Austro-Hungarian acts remained valid, which was to prevent possible chaos.

After the return of some domestic political representatives from a meeting with exile representatives in Geneva, a provisional constitution was passed on 13 November 1918. The provisional constitution reflected the ideas discussed

Washingtonská deklarace z roku 1918. Šestá strana konceptu, autograf Tomáše Garrigua Masaryka. (Masarykův ústav a Archiv Akademie věd České republiky) / The 1918 Washington Declaration. Page six of the draft, Tomáš Garrigue Masaryk's autograph. (Masaryk Institute and Archives of the Academy of Sciences of the Czech Republic)

První zákon Československé republiky ze dne 28. října 1918, prohlášení naší státní samostatnosti, originální koncept psaný rukou Dr. Aloise Rašína, s podpisy členů Národního výboru. [Archiv Národního muzea] / First Act of the Czechoslovak Republic on 28 October 1918, declaration of our independence, original concept handwritten by Dr. Rašín with signatures of the members of the National Committee. [Archives of the National Museum]

na Národním shromáždění. Podle této normy třímal ve svých rukách veškerou moc Národní výbor, jakožto revoluční orgán. Důležitým ustanovením bylo prohlášení, že dosavadní rakouské a uherské zákony zůstávají v platnosti, čímž se mělo zabránit možnému chaosu.

Po návratu části představitelů domácí politiké reprezentace z jednání s představiteli exilu v Ženevě došlo 13. listopadu 1918 k přijetí prozatímní ústavy. V prozatímní ústavě se odrazily představy projednané na společných poradách domácích a zahraničních politických reprezentantů. Z doposud fungujícího Národního výboru vzniklo jeho částečným doplněním o další členy Národní

shromáždění, někdy také označované jako Revoluční národní shromáždění. Parlament tak nevznikl klasickou cestou z voleb, ale byl vytvořen jmenováním jednotlivých poslanců předsednictvy politických stran. Strany pak určovaly počty poslanců proporčně podle výsledků voleb z roku 1911, přičemž část křesel byla vyčleněna pro zástupce Slovenska. Jednokomorové Národní shromáždění mělo rozsáhlé pravomoci, jež byly v kontrastu s relativně malými pravomocemi hlavy státu, prezidenta, voleného plénem Národního shromáždění. Podobně jako prezident byla na zasedání Národního shromáždění volena i vláda, skládající se ze sedmnácti členů.

Jednalo se o historický unikát způsobený jistě také tím, že předpokládaný a následně zvolený prezident Tomáš G. Masaryk ještě nebyl v listopadu 1918 na území vznikající Československé republiky. V pozdější historii se už tato situace nikdy neopakovala a vláda byla později vždy jmenována prezidentem. Vláda byla odpovědná Národnímu shromáždění, které jí mohlo vyjádřit prostou většinou nedůvěru.

Nově zvolený prezident, jímž se stal jednomyslným rozhodnutím Tomáš G. Masaryk, jak již bylo zmíněno, byl svými pravomocemi zklamán. Patrně na jeho nátlak tak došlo na jaře 1919 ke dvěma novelizacím prozatímní ústavy, jež podstatně rozšířily pravomoci hlavy státu. Jednalo se především o pravomoc jmenovat a odvolávat vládu. Přes uvedené úpravy bylo ale jasné, že prozatímní ústava je provizoriem a nově vzniklý stát bude potřebovat co nejdříve definitivní a propracovanou ústavu.

at the joint meetings of domestic and foreign political representatives. The then-current National Committee was supplemented with additional members and became the National Assembly, sometimes called the Revolutionary National Assembly. The parliament therefore did not come into being in the classical way following elections, but was created by the appointment of individual deputies by political parties' leaderships. The parties determined the numbers of deputies proportionately based on the election results of 1911, although some of the seats were set aside for Slovak representatives. The unicameral National Assembly had wide-ranging powers, which were in contrast to the relatively small powers of the head of state, the president, who was elected by a plenum of the National Assembly. In a manner similar to the president, the cabinet, comprising 17 members, was elected at a meeting of the National Assembly. It was a unique event in history certainly caused partially by the fact that the expected and subsequently elected president Tomáš G. Masaryk was not on the territory of the emerging Czechoslovak Republic in November 1918. This situation was not repeated in later history and the government was later always appointed by the president. The government reported to the National Assembly, which could pass a vote of no confidence in it by a simple majority.

The newly elected president, Tomáš G. Masaryk by a unanimous decision, as already mentioned, was disappointed with his powers. Evidently due to pres-

sure from him, there were two amendments to the provisional constitution in the spring of 1919 that significantly expanded the head of state's powers. They were primarily the power to appoint and dismiss the government. Despite the alterations, it was, however, clear that the provisional constitution was temporary and the newly emergent county would need a definitive, well-designed constitution as soon as possible.

In the end, the Constitution of the Czechoslovak Republic was accepted

Návrh ústavního zákona (zákonu o prozatímní ústavě). 13. listopadu 1918 (Národní archiv, Prezidium ministerské rady) / Constitutional Bill [Bill on Provisional Constitution]. 13 November 1918 (National Archives, Presidium of the Council of Ministers)

Zákon č. 121 ze dne 29. února 1920, kterým se uvozuje Ústavní listina Československé republiky – přebal se státním znakem a text prezidentského slibu. (Archivní kulturní památka č. 56, Archiv Poslanecké sněmovny)

Ústavní listina Československé republiky byla nakonec přijata po mnohahodinovém jednání 29. února 1920. Československo se mělo na jejím základě stát demokratickou republikou, kde zdrojem veškeré moci ve státě byl lid. Moc zákonodárná byla svěřena Národnímu shromáždění, které se skládalo ze dvou komor. Větší pravomoci měla poslanecká sněmovna tvořená třemi sty zákonodárci, jejichž funkční období bylo šest let. Méně pravomocí pak

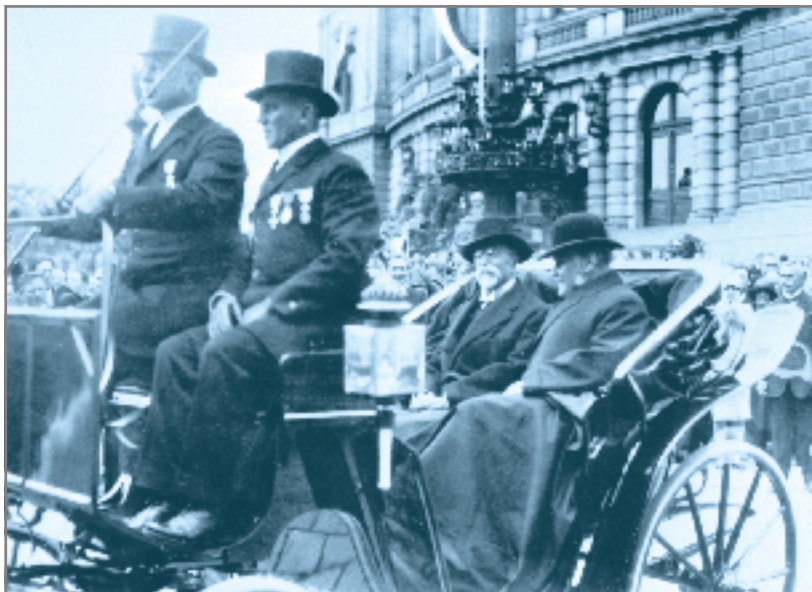
získala druhá komora Národního shromáždění, nazývaná Senát. Tuto komoru tvořilo sto padesát senátorů volených na osm let. Obě komory byly voleny poměrným volebním systémem, byť s rozdílným počtem volebních krajů. Senát nikdy nesloužil celé volební období. Vždy při volbách do poslanecké sněmovny byl také rozpuštěn s argumentem, že jeho složení neodpovídá náladám voličstva. Proporčně stejné politické složení obou komor

after a many-hour session on 29 February 1920. Based on it, Czechoslovakia was to become a democratic republic, where the source of all power in the country was the people. Legislative power was entrusted to the National Assembly, which comprised two chambers. The Chamber of Deputies, comprising three hundred legislators whose term of office was 6 years, had greater powers. The second chamber of the National Assembly, called the Sen-

ate, had fewer powers. The chamber comprised 150 senators elected for 8 years. Both chambers were elected by proportional representation, albeit with a different number of constituencies. The Senate never served for a whole term. It was always dissolved during elections to the Chamber of Deputies with the argument that its composition did not correspond to the voters' moods. The proportionately identical political composition of both

Act No. 121 dated 29 February 1920, introducing the Constitution of the Czechoslovak Republic – jacket with national emblem and text of presidential oath [Archive Cultural Relic No. 56, Archives of the Chamber of Deputies]

Nově zvolený československý prezident Tomáš Garrigue Masaryk a ministerský předseda Antonín Švehla odjíždějí od budovy parlamentu po volbě prezidenta 27. května 1927. [ČTK 27. 5. 1927] / Newly elected Czechoslovak President Tomáš Garrigue Masaryk and Prime Minister Antonín Švehla leave the parliament building after the election of the president on 27 May 1927 [Czech News Agency, 27 May 1927]

pak ještě více degradovalo úlohu Senátu, hrajícího v celém politickém systému jen velmi malou roli a fakticky sloužícího jako odkladiště vysloužilých politiků. V době, kdy Národní shromáždění nezasedalo, fungoval Stálý výbor, což byl orgán tvořený šestnácti poslanci a osmi senátory. Ten mohl přijímat „neodkladná“ opatření s mocí zákona, jež ale musela být zpětně schválena na zasedání Národního shromáždění. Důležitým prvkem celého systému bylo, že neexistovala uzavírací klauzule omezující vstup malých stran do parlamentu. Díky tomu se do poslaneckých lavic probojovávalo i velké množství vyloženě marginálních stran. Tyto strany z velké části reprezentovaly protistátně naladěné voliče. Výrazně to pak stěžovalo sestavování vládních koalic. Na druhou

stranu bylo velkou výhodou přijetí liberálních volebních zákonů. Volební právo bylo obecné, tajné, rovné a přímé. Volebního práva se konečně dočkaly i ženy, a to ještě před přijetím Ústavní listiny.

Moc výkonná se dělila mezi vládu a prezidenta. Vláda byla jmenována prezidentem, politicky však byla odpovědná parlamentu, konkrétně poslanecké sněmovně. Ta vládě vyjadřovala důvěru a také jí na návrh minimálně stovky poslanců mohla vyslovit nedůvěru, což se však nikdy v období platnosti ústavy nestalo. Vláda se usnášela ve sboru a měla jako celek právo legislativní iniciativy, tzn. že mohla navrhnout parlamentu zákony ke schválení. V případě, že by Národní shromáždění neschválilo předlohu vládního zákona, mohla vláda přistoupit k vyhlášení všeobecného referenda o této normě, k čemuž se však v období první republiky nikdy neuchýlila. Vzhledem k již zmíněné neexistenci uzavírací klauzule bránící vstupu malých stran do parlamentu je jasné, že všechny československé vlády byly nutně koaliční. V drtivé většině se jednalo o vlády tzv. široké koalice, kdy se na vládách podílely všechny strany ochotné podporovat Československou republiku v její demokratické podobě. Vzhledem k existenci některých nacionálně nebo sociálně vyhraněných stran se jednalo hlavně ve 30. letech 20. století o stále větší problém. Z tohoto faktu pak pramenilo jisté zakonzervování celého politického systému, kdy prakticky nedocházelo v demokraciích k obvyklému střídání levice a pravice. Jednotlivé posty ve vládě si nárokovaly stále stejné politické strany,

chambers even further degraded the Senate, which played only a very small role in the whole political system and in practice served as a rest home for superannuated politicians. When the National Assembly was not in session, a Permanent Committee, a body comprising 16 deputies and 8 senators, operated. It could take “urgent” measures with the power of an act, but they had to be retrogressively approved at a meeting the National Assembly. An important element of the whole system was that there was no clause limiting the entry of small parties into parliament. Thanks to this, a large quantity of very marginal parties won seats. A large part of these parties represented voters with anti-government moods. This made assembling government coalitions markedly difficult. On the other hand, the passage of liberal voting acts was a big advantage. Suffrage was universal and equal, the ballot was secret and elections direct. Women got the right to vote, even before the Constitution was passed.

Executive power was divided between the government and the president. The government was appointed by the president, but was politically responsible to parliament, specifically the Chamber of Deputies. It passed a vote of confidence in the government and, following a proposal by at least a hundred deputies, could also pass a vote of no confidence, which, however, never happened while the constitution was valid. The government passed resolutions in cabinet and as a whole had the right of legislative initiative, i.e. it could propose to parlia-

ment bills for passage. In the event that the National Assembly did not approve a government bill, the government could announce a general referendum on the bill, which, however, it never did during the first republic. With regard to the above-mentioned non-existence of a closure clause preventing the entry of small parties to parliament, it is clear that all Czechoslovak governments had to be coalitions. The vast majority of them were governments of a broad coalition, where all parties willing to support the Czechoslovak Republic in its democratic form contributed to cabinets. With regard to the existence of some nationally or socially defined parties, this was a greater and greater problem in the 1930s. This fact led to the conservation of the whole political system, where there was practically none of the alternation between the left and right usual in democracies. The same political parties claimed various posts in the government, which brought with it the problems of corruption and political clientelism. In addition, in the 1920s an extra-constitutional body with a large influence, called the Five, arose to find a political compromise. It comprised representatives of the five strongest systemic political parties. Its activities were renewed in the 1930s in the form of the Eight.

The president was the head of state. He was elected at a joint session of both chambers of parliament, for a term of seven years. The constitution stated that a citizen could be elected no more than twice in a row with the exception of the

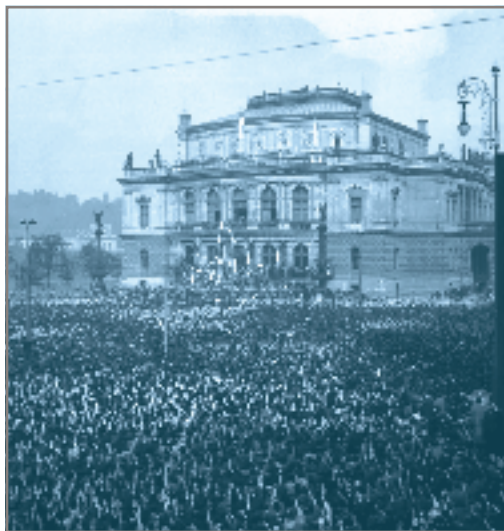
first president (with regard to his extraordinary merit). In the end, T. G. Masaryk was elected to the office a total of four times. The minimum age for election was set at 35 in the end. Initially, it was thought that the age would be the same as for election as a senator, i.e. 40, but Masaryk wanted Beneš to be president in the event of his death and Beneš was very young when the constitution was adopted, so the age limit was reduced in the end. The President had similar powers to those he has today—he appointed and received ambassadors, appointed the government, accepted its resignation, appointed high civil servants, representatives of the army and university officeholders. The constitution did not give him the right of legislative initiative, he could only defer the validity of bills by exercising his suspensory veto to return them for further discussion to the Chamber of Deputies. However, it could outvote his rejection. In addition to the authority given him by the constitution, the president had great informal authority due to the respect T. G. Masaryk had in Czechoslovak society. In some cases this respect bordered on a cult of worship.

The Constitution also set out the exercise of judicial power, which was entrusted to a system of courts not specified in greater detail. Judges were independent and only bound by the law when performing their offices. A Constitutional Court was to operate outside the framework of the system of courts and its task was to assess the constitutionality of acts. However, this institution did not work

much during the first republic and its job was done in practice by the Supreme Administrative Office. The Constitution also contained a catalogue of fundamental civil rights and freedoms, where special care was paid to protecting the rights of minorities.

CONSTRUCTIONAL DEVELOPMENTS 1938–1948

We can regard the the Munich Agreement's acceptance as the start of the destruction of the first republic's democratic constitutional system. The subsequent period of the second republic, characterised by the helter-skelter attempt by political representatives and the whole of Czech society to deal with this international political failure, led to a number of steps that seriously deepened the crisis

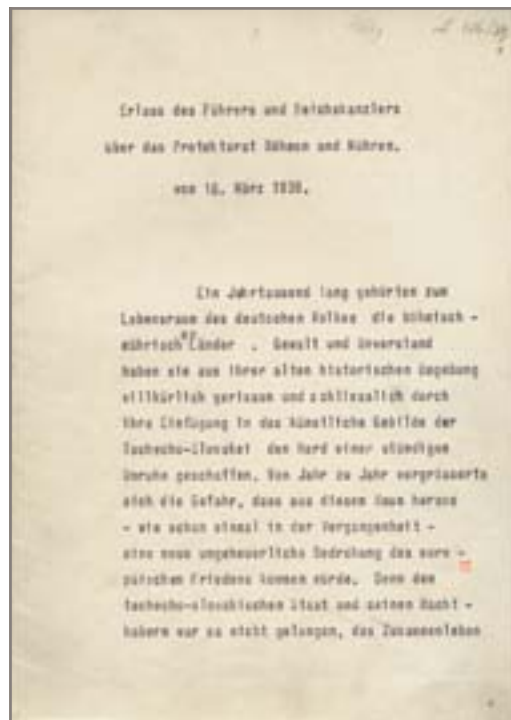
Demonstrace občanů Československé republiky před budovou Národního shromáždění proti přijetí Hitlerových požadavků 22. 9. 1938. (ČTK, 22. 9. 1938) / Demonstration of citizens of the Czechoslovak Republic in front of the National Assembly building against the acceptance of Hitler's demands on 22 September 1938 [Czech News Agency, 22 September 1938]

Výnos Vůdce a říšského kancléře o Protektorátu Čechy a Morava z 16. března 1939 – titulní strana a strana s podpisy Adolfa Hitlera, Wilhelma Fricka, Joachima von Ribbentropa a Hanse Lammerse. (Archiv Kanceláře prezidenta republiky) / Edict of the Führer and Reichskanzler on the Protectorate of Bohemia and Moravia of 16 March 1939 – title page and page with signatures of Adolf Hitler, Wilhelm Frick, Joachim von Ribbentrop and Hans Lammerse. (Archives of the Office of the President of the Republic)

a o autonomii Podkarpatské Rusi. Změna státoprávního uspořádání byla vyjádřena též změnou názvu státu. Nadále se měl nazývat Česko-Slovenskou republikou. Druhou závažnou změnou bylo přijetí tzv. zmocňovacího zákona v prosinci 1938, jenž významně narušil principy dělby moci. Tímto zákonem se totiž Národní shromáždění vzdalo na období následujících dvou let svých základních pravomocí a předalo je vládě a prezidentovi, kteří mohli vydávat nařízení s mocí zákona, a prezident mohl dokonce svými dekrety měnit ústavu. Země se v nových poměrech přičiněním svých vlastních obyvatel vydala z cesty nedokonalé demokracie na cestu budování autoritativního režimu, kde ústava z roku 1920, ač byla stále formálně v platnosti, fakticky neplatila.

Definitivní tečkou za obdobím druhé republiky byla německá okupace českých zemí. Tento akt byl podložen souhlasem prezidenta Emila Háchy, vynuceným na něm po nevybíravém nátlaku Adolfem Hitlerem. Den po okupaci českých zemí vydal pak Adolf Hitler výnos Vůdce a Říšského kancléře ze dne 16. března 1939 o zřízení Protektorátu Čechy a Morava. České země ztratily svou suverenitu a dostaly se do područí Německé říše. Formálně byla zaručena Protektorátu určitá autonomie, ale určení jejího rozsahu plně kontrolovali Němci.

V čele autonomní protektorátní správy stál státní prezident a protektorátní vláda, kteří ve svých rukách kromě moci výkonné třímali i moc zákonodárnou, protože parlament byl na základě prezidentského dekretu definitivně rozpuštěn.

Obě tyto instituce byly ale podřízeny Říšskému protektoru, který měl konečné slovo ve všech otázkách. Moc protektorátních orgánů byla fakticky jen iluzorní. Plně se to projevilo především po nástupu zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha, jenž bez rozpaků kromě celé řady dalších nechal zatknout mj. i předsedu protektorátní vlády Aloise Eliáše (ten byl pak v období heydrichiády popraven). S postupem války byla autonomní protektorátní správa na svých pravomocích stále více oklešťována.

Jiná byla situace na Slovensku, které vyhlásilo s podporou Německa 14. břez-

caused by the acceptance of the Munich Agreement.

There were a number of changes between 30 September 1938 and 15 March 1939. The most important included a change to the country's internal organisation. The Czechoslovak Republic changed from a unitary to a federative country, following the passage of two constitutional acts on the autonomy of the Slovak lands and the autonomy of Subcarpathian Ruthenia. The change to the arrangement was also expressed by a change to the country's name. From then on it was to be known as the Czecho

- Slovak Republic. The second serious change was the passage of the authorisation act in December 1938, which significantly interfered with the principles of the division of power. Through this act, the National Assembly waived its basic powers for the following two years and handed them over to the government and the president, who could issue orders with the power of an act, and the president could even change the constitution by decree. In the new circumstances the country, through the will of its own people, went down the path from an imperfect democracy to a nascent authoritarian regime, where the Constitution of 1920, although still formally valid, did not apply in practice.

The German occupation of the Czech lands definitively ended the second republic. This act was based on the consent of President Emil Hácha and was forced out of him after unscrupulous pressure by Adolf Hitler. The day after the occupation of the Czech lands, Hitler issued a decree of the Führer and Reichskanzler dated 16 March 1939 on the establishment of the Protectorate of Bohemia and Moravia. The Czech lands had lost their sovereignty and fallen into the clutches of the German empire. The protectorate was formally guaranteed certain autonomy, but the determination of its extent was fully controlled by Germans.

The autonomous protectorate administration was headed by the state president and the protectorate government, which, in addition to executive power, wielded legislative power, as parliament had been

na 1939 samostatnost, již si udrželo až do závěrečné fáze války. Slovensko přijalo vlastní ústavu, definující Slovensko jako stavovský fašistický stát, kde byla povolena jen jedna politická strana. V čele státu stál prezident držící v rukách fakticky veškerou moc. Slovenská samostatnost byla ale vykoupena závislostí na Němcu. To do značné míry ovlivňovalo domácí politiku i hospodářství.

Zvláštní situace nastala na Slovensku v předposledním roce války v souvislosti s vypuknutím Slovenského národního povstání. Na povstalci ovládaném území převzala veškerou moc Slovenská národní rada, což byl vrcholný orgán slovenského domácího odboje vzešlý ze vzájemné

dohody jednotlivých odbojových skupin. Tento orgán pak na základě své autority vydával nařízení, jimiž spravoval povstalecké území, a to až do porážky povstání. Znovu pak obnovil svoji činnost v posledních měsících války, kdy se podílel na správě osvobozeného Slovenska.

Českoslovenští političtí představitelé, kteří odešli do zahraničí, vytvořili nejprve v Paříži a po porážce Francie pak v Londýně odbojové ústředí. Jeho hlavním cílem byla obnova Československé republiky v jejích předválečných hranicích. Tento cíl byl podpořen tezí o nepřetržité existenci státu, což bylo v mezinárodní rovině částečně potvrzeno i uznáním nejprve prozatímní a posléze i řádné československé vlády jednotlivými státy bojujícími proti mocnostem Osy.

Prozatímní státní zřízení bylo tvořeno třemi důležitými orgány: prezidentem, jím jmenovanou vládou a Státní radou. Prezidentského úřadu se ujal Edvard Beneš, a to přes svoji abdikaci z 5. října 1938. Ta byla označena za násilím vynucenou, a tudíž neplatnou. Benešův mandát, který měl vypršet podle prvorepublikové ústavy v roce 1942, byl rozhodnutím vlády prodloužen, a to až do doby, kdy se bude moci sejít Národní shromáždění a provést novou volbu hlavy státu. Vláda plnila svoje povinnosti v rozsahu daném jí ústavou. Novým orgánem byla Státní rada, zřízená dekretem prezidenta republiky, která měla plnit funkci poradního a kontrolního orgánu.

Vzhledem k neexistenci řádného parlamentu nebylo možné vydávat zákony, což by značně komplikovalo situaci vlády.

Dekret prezidenta republiky Edvarda Beneše o ustavení Státní rady v Londýně. Opis, 21. července 1940 [Národní archiv, Státní rada – Londýn] / Decree of President of the Republic Edvard Beneš Establishing the State Council in London. Copy, 21 July 1940 [National Archives, State Council – London]

definitively dissolved by presidential decree. Both the institutions were, however, subordinate to the Reichsprotektor, who had the final say on all matters. The power of the protectorate's bodies was, in practice, illusory. This was fully shown primarily by the coming of acting Reichsprotektor R. Heydrich, who, without wasting any time and in addition to a whole number of others, had the protectorate's Prime Minister Alois Eliáš arrested (he was later executed during the heydrichiada). As the war progressed, the autonomous protectorate administration found its powers more and more circumscribed.

The situation was different in Slovakia, which declared its independence with German support on 14 March 1939 and maintained it until the final stage of the war. Slovakia adopted its own constitution, which defined it as a fascist state of the estates where only one political party was permitted. The country was led by a president who in practice held all power in his hands. Slovak independence was purchased through dependence on Germany. This influenced domestic policy and the economy to a marked extent.

An unusual situation occurred in Slovakia in the penultimate year of the war due to the outbreak of the Slovak National Uprising. The Slovak National Council, which was the supreme body of the Slovak domestic resistance emerging from an agreement between the various resistance groups, took all power in the territory controlled by the rebels. This body then, based on its authority, issued

orders by which it administered the rebel-held territory until the uprising was defeated. It renewed its activities in the last months of the war, when it contributed to the administration of a liberated Slovakia.

The Czechoslovak political representatives who went abroad formed a resistance headquarters first in Paris and then, after the fall of France, in London. Its main aim was the renewal of the Czechoslovak Republic in its pre-war borders. This aim was supported by the thesis of the constant existence of the country, which at the international level was partially confirmed by the recognition of the provisional and then ordinary Czechoslovak government by the various countries fighting the Axis powers.

The provisional organisation was formed by three important bodies: the president, a government appointed by him and the State Council. Edvard Beneš accepted the office of president, despite his abdication of 5 October 1938. It was said to have been forced through violence, and therefore invalid. Beneš's mandate, which was to have expired under the constitution of the first republic in 1942, was extended by a decision of the government, until the time the National Assembly could meet and re-elect the head of state. The government performed its duties to the extent set out by the constitution. The State Council was a new body, established by a decree of the president of the republic and charged with performing the functions of an advisory and control body.

Zákonodárná pravomoc byla nakonec přenesena na prezidenta republiky, čímž získal pravomoc vydávat dekrety. Jejich platnost byla podmíněna pozdějším schválením Národním shromážděním – tento proces se nazývá ratihabice. Dekrety upravovaly všechny oblasti života, jež by byly za běžného fungování státu upraveny zákony nebo ústavními zákony. Jednalo se o opatření mimořádné, vynucené válečnou situací.

Období prozatímního zřízení bylo ukončeno 4. dubna 1945, kdy byla v Košicích jmenována první poválečná vláda vytvořená na principu Národní fronty Čechů a Slováků. K tomuto dni ukončila svoji činnost exilová vláda i Státní rada. Naopak přetrval institut dekretálního zákonodárství. Prezident vydával na návrh vlády dekrety až do 27. října 1945. Po tomto datu se sešlo Prozatímní národní shromáždění, což byl jednokomorový zákonodárný orgán vzniklý na základě dohody politických stran Národní fronty. To se ujalo výkonu zákonodárné moci a schválilo zpětně dekrety prezidenta republiky. Právě několik dekretů vydaných v období od dubna do října 1945, týkajících se převážně problematiky potrestání válečných zločinců, konfiskace majetku a úpravy státního občanství československých Němců a Maďarů, budí dodnes velké vášně. Drtivá většina dekretů však již nemá v dnešní době význam, protože upravovaly problematiku, kterou bylo nutné řešit v dané době. Zcela nesmyslné jsou tedy snahy o zrušení tzv. Benešových dekretů, jak jsou dekrety prezidenta republiky nepřesně nazývány.

Období druhé světové války vneslo do československého ústavního systému řadu problémů, s nimiž se musel právní řád po skončení války vyrovnat. Hlavní zásada, která byla po válce prosazována, byla zásada právní kontinuity s předmnichovskou první republikou. Stále tedy platila ústava z roku 1920. Některá její ustanovení však byla pozměněna nebo doplněna ústavními dekrety prezidenta republiky. Právní předpisy vydané mezi 30. zářím 1938 a 4. květnem 1945 byly prohlášeny za neplatné, s výjimkou norem vydaných prozatímním zřízením, které musely projít již zmíněným procesem ratihabice. Velkým problémem bylo, jak do právního řádu zakomponovat normy vydané orgány na osvobozeném Slovensku. Nakonec byly také zahrnuty do právního řádu. Zajímavé je, že činnost Slovenské národní rady pokračovala i po osvobození. Jelikož činnost České národní rady, což byla obdoba tohoto orgánu pro české země, byla krátce po konci války zastavena, došlo vlastně v Československé republice k vytvoření asymetrického modelu vlády. V Praze fungovaly celostátní orgány spravující záležitosti celého státu a na Slovensku bez české obdoby fungovaly paralelní orgány s působností pro Slovensko. Fakticky tak docházelo k dualitě právního života, což bylo ještě podtrženo nevyjasněnými kompetencemi slovenských orgánů. Situace se nakonec vyřešila přijetím série tzv. tří pražských dohod, přičemž kompetence pro slovenské orgány stanovené poslední dohodou pak byly převzaty i do ústavy schválené 9. května 1948.

With regard to the non-existence of an ordinary parliament, it was impossible to pass bills, which markedly complicated the government's situation. In the end, legislative power was transferred to the president of the republic, which gave him the power to issue decrees. Their validity was conditional upon later approval by the National Assembly—this process was called subsequent approval. The decrees governed all aspects of life that would be set out by acts or constitutional acts in the ordinary operation of a country. This was an extraordinary measure, forced by the war-time situation.

The provisional establishment ended on 4 April 1945, when the first post-war government was named in Košice on the principle of the National Front of Czechs and Slovaks. The government in exile and the State Council ended their activities as of this day. However, the institute of governing by decree continued. The president issued decrees proposed by the government until 27 October 1945. The Provisional National Assembly, a unicameral legislative body arising based on an agreement among the National Front political parties, met after this date. It took up the exercise of legislative power and retroactively approved the decrees issued by the president of the republic. Some of the decrees issued between April and October 1945, primarily concerning the punishment of war criminals, the confiscation of assets and the citizenship of Czechoslovak Germans and Hungarians, still arouse great passions today. However, the vast majority of the decrees

do not currently have any importance, because they governed matters that had to be dealt with at the time in question. The attempts to rescind the Beneš decrees, as the decrees of the president of the republic are imprecisely called, are therefore quite nonsensical.

The period of World War II brought a number of problems for the Czechoslovak constitutional system with which the legal order had to deal after the end of the war. The main principle that was pushed during the war was the principle of legal continuity with the pre-Munich first republic. The constitution of 1920 therefore still applied. However, some of its provisions were amended or modified by the president of the republic's constitutional decrees. Legislation issued between 30 September 1938 and 4 May 1945 was declared invalid, with the exception of that issued by the provisional establishment, which had to go through the process of subsequent approval mentioned above. Integrating legislation passed by bodies in the liberated Slovakia into the legal order was a big problem. In the end, it was included in the legal order. It is interesting that the activities of the Slovak National Council continued after liberation. As the activities of the Czech National Council, which was this body's counterpart for the Czech lands, were halted soon after the war, an asymmetrical governmental model was actually created in the Czechoslovak Republic. National bodies administering the affairs of the whole country operated in Prague, and in Slovakia, without a Czech coun-

Důležitým mezníkem ve vývoji byly volby do Ústavodárného národního shromáždění na jaře 1946. Tento jednokomorový parlament již nebyl jmenován, ale zvolen. V nadlouho posledních svobodných volbách zvítězila komunistická strana, která získala v celostátním průměru 38 % hlasů. Nově zvolený parlament měl za úkol připravit novou ústavu, protože prvorepubliková ústava již fakticky neplatila. Volby do tohoto orgánu byly upraveny nově přijatými volebními zákony. Proti dřívějšímu stavu byly sníženy věkové hranice pro aktivní volební právo na osmáct let a pasivní volební právo na jednadvacet let. Již v průběhu druhé světové války došlo k dohodě mezi politiky působícími v exilu, že musí být zredukován počet politických stran, které budou v osvobozeném Československu působit. Pluralita politického systému tak, jak fungovala před válkou, byla omezena. Byla povolena existence čtyř politických stran v Čechách a čtyř na Slovensku. Při jednání o nové ústavě vznikala řada rozporů, které se postupem času stále více prohlubovaly.

Poválečné období vývoje bylo zakončeno únorovými událostmi v roce 1948, kdy se moci ve státě zmocnila komunistická strana. Komunistickým předákům se podařilo celý převrat provést ve formální shodě s ústavou, kdy byly zachovány všechny ústavou požadované mechanismy. Na druhou stranu je třeba vidět, že během únorových událostí došlo k narušení demokratických principů ústavy. Jako příklad narušení těchto principů můžeme uvést užití nátlakových akcí ruz-

ných organizací spjatých s KSČ, jež měly v očích prezidenta i veřejnosti budit zdání, že veřejnost podporuje požadavky KSČ.

ÚSTAVNÍ VÝVOJ 1948–1989

Při popisu vývoje ústavnosti poté, co se moci ve státě zmocnila Komunistická strana Československa, je třeba mít na paměti, že jednou věcí je vylíčení ústavního systému tak, jak měl podle platných ústav vypadat, a druhou věcí je faktické fungování komunistického režimu. Podle všech platných ústav i jejich úprav se nadále formálně dělila moc ve státě mezi moc zákonodárnou, výkonnou a soudní. Reálná situace byla však taková, že nad těmito třemi pilíři stálo vedení komunistické strany rozhodující o všem. V zemi byly pošlapány demokratické principy vlády a politický systém byl radikálně pozměněn. Politická pluralita byla omezena. Významným způsobem byla narušována lidská práva. Vedení KSČ nemělo přes svou moc konečné slovo v celé řadě otázek, neboť samo podléhalo příkazům přicházejícím ze Sovětského svazu.

První ústava po nástupu KSČ k moci byla schválena hned 9. května 1948. Jednalo se o návrh vypracovaný komunistickou stranou již před únorem 1948. Ústava byla relativně demokratická, ale již zakotvovala Československou republiku jako stát, který se snaží o vybudování lidově-demokratického zřízení. V ústavě je věnována pozornost lidským právům, s jejichž dodržováním si však režim nastolený KSČ příliš hlavu nelámal. Moc zákonodárnou svěřila ústava jednokomorovému Národ-

terpart, there were parallel bodies with a remit for Slovakia. In practice this led to the duality of legal life, which was further underlined by the unclear powers of the Slovak bodies. In the end, the situation was resolved by a series of the three Prague agreements, where the powers for the Slovak bodies set by the last agreement were then accepted into the constitution approved on 9 May 1948.

An important milestone in the developments was the elections to the Constitutive National Assembly in 1946. This unicameral parliament was not appointed, but elected. Its task was to prepare a new constitution, as the first republic's constitution no longer applied in practice. The elections to the body were laid out by newly passed election acts. In comparison with the previous situation, the age limits were lowered for the right to vote, to 18, and the right to run, to 21. During World War II there was an agreement between politicians active in exile that the number of political parties that would operate in a liberated Czechoslovakia had to be reduced. The plurality of the political system, as it operated before the war, was limited. The existence of 4 political parties in Bohemia and 4 in Slovakia was allowed. During the negotiations on the new constitution, there were a number of disputes, which got deeper and deeper over time.

The post-war period of developments was ended by the events of February 1948, when the Communist Party seized power in the country. The communist leaders managed to carry off the whole

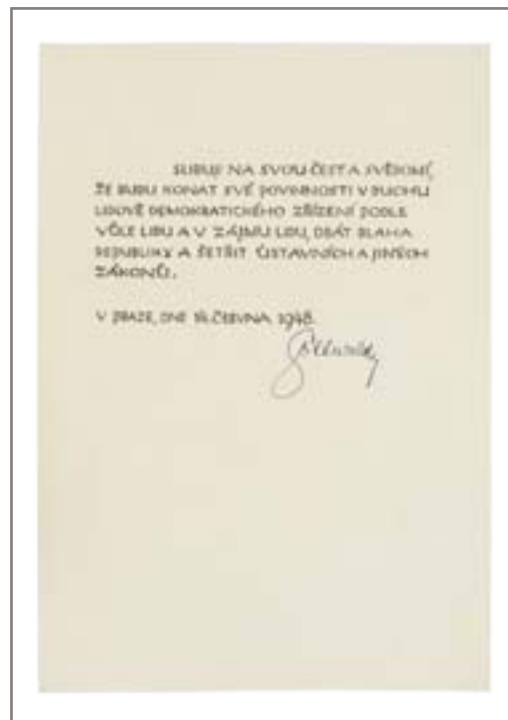
Lidé manifestující na podporu KSČ během únorových dnů roku 1948. [ČTK, 22. 2. 1948] / People demonstrating in support of the Communist Party of Czechoslovakia in February 1948 [Czech News Agency, 22 February 1948]

revolution in formal agreement with the constitution, and all the mechanisms required by the constitution were complied with. On the other hand, it is clear that the constitution's democratic principles were breached during the February events. Examples of these breaches were the use of pressure tactics by various organisations linked to the Communist Party, which were to give the impression, in the eyes of the president and public, that the public supported the Communist Party's demands.

CONSTITUTIONAL DEVELOPMENTS 1948–1989

When describing developments in constitutionality after the Communist Party of Czechoslovakia seized power in the country, it should be borne in mind that depicting a constitutional system the way it was supposed to look according to valid documents is one thing, but depicting

Ústava Československé republiky ze dne 9. května 1948 – zákon č. 150/1948 Sb. Přebal a prezidentský slib s podpisem Klementa Gottwalda. [Archivní kulturní památka č. 72, Archiv Poslanecké sněmovny] / Constitution of the Czechoslovak Republic of 9 May 1948 – Act No. 150/1948. Jacket and presidential oath with signature of Klement Gottwald [Archive Cultural Relic No. 72, Archives of the Chamber of Deputies]

nímu shromáždění. Tři stovky poslanců byly voleny na šest let. Faktická svobodná volba ale nebyla možná, protože do voleb byly předkládány jednotné kandidátky Národní fronty, jejichž sestavování bylo plně v režii KSČ. Moc výkonná se dělila mezi prezidenta a vládu. Pravomoci obou těchto institucí byly podobné jako v předcházejícím období. V ústavě byly nově zakotveny instituce Slovenska, jednalo se o Slovenskou národní radu a Sbor pověřenců. Působnost obou orgánů se vztahovala pouze na Slovensko. Moc soudní měla být na ostatních mocích nezávislá a měla být svěřena nezávislé soustavě

soudů. Ústavní soud nebyl v ústavě vůbec zmíněn. Jak již bylo uvedeno výše, fakticky ztrácela jednotlivá ustanovení i ústava jako celek význam. V Československé republice došlo k rozporu mezi idejemi vyjadřovanými ústavou a realitou běžného života ovládanou plně orgány komunistické strany. Ty mohly společnost ovládat podle svých vlastních představ, což také v míře více než hojně činily. Na porušování ústavy se přitom nijak neohlížely, a ta se stala vlastně jen pouhou formalitou.

Na konci 50. let 20. století dospěli komunističtí představitelé k přesvědčení, že

the operation of the communist regime in practice is another. According to all the valid constitutions and amendments thereto, there was still a formal separation of the legislative, executive and judicial branches in the country. However, the actual situation was such that the leadership of the Communist Party stood over these three pillars and decided on everything. Democratic principles of government were ignored in the country, the political system was radically changed. Political plurality was limited. Human rights were interfered with in a significant way. Despite its power, the leadership of the Communist Party of Czechoslovakia did not have the final say in a whole number of questions, as it itself followed orders from the Soviet Union.

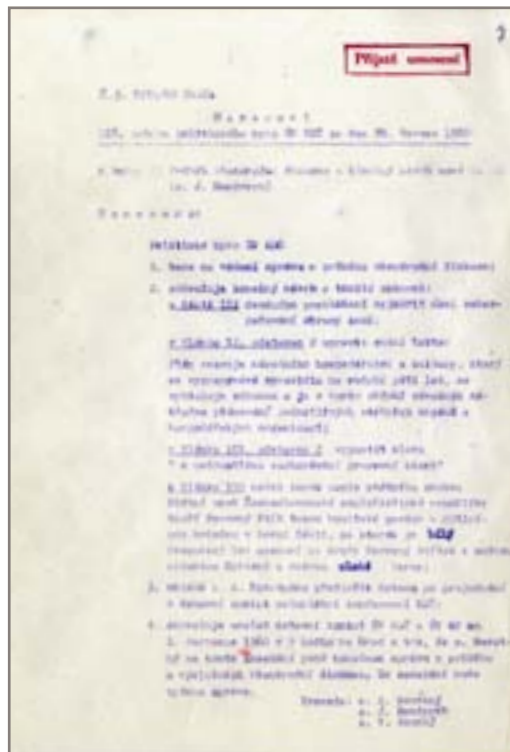
The first constitution after the Communist Party's rise to power was approved immediately, on 9 May 1948. It was a proposal drafted by the Communist Party before February 1948. The Constitution was relatively democratic, but established the Czechoslovak Republic as a country that was trying to build a people's democracy. The constitution paid attention to human rights, compliance with which, however, did not much concern the regime established by the Communist Party. The constitution entrusted legislative power to the unicameral National Assembly. Three hundred deputies were elected for 6 years. Free elections were not possible, because uniform candidate lists of the National Front were submitted for elections and their drafting was fully controlled by the Communist Party.

Executive power was divided between the president and the government. The powers of these two institutions were similar to those in the previous period. The constitution newly contained Slovak institutions, the Slovak National Council and the Board of Commissars. Both bodies' remits only applied to Slovakia. Judicial power was to be independent of the other branches and was to be entrusted to an independent system of courts. No constitutional court was mentioned in the constitution. As mentioned above, the various provisions and the constitution as a whole lost their meaning in practice. In the Czechoslovak Republic there was a conflict between the ideas expressed by the constitution and the reality of everyday life, fully controlled by Communist Party bodies. They could control society in accordance with their own ideas, which they did to a more than abundant extent. No regard was had to breaches of the constitution, and it became a mere formality.

At the end of the 1950s, communist representatives became convinced that socialism had already been built in the country, and decided to anchor this fact in the constitution. Therefore, they began to create a new constitution. In the end it was adopted on 11 July 1960, only four days after it was approved by a national Communist Party conference. The constitution brought a number of changes that were to confirm the changes that the government and society had undergone. Primarily, it established the leading role of the Communist Party in society and

v zemi již došlo k vybudování socialismu, a rozhodli se zakotvit tuto skutečnost do ústavy. Bylo tedy přistoupeno k vytvoření nové ústavy. Ta byla nakonec přijata 11. července 1960, pouhé čtyři dny poté, co ji schválila celostátní konference KSČ. Ústava přinášela řadu změn, které měly potvrdit proběhlé změny ve státě i ve společnosti. Především zakotvovala vedoucí roli KSČ ve společnosti a mezi základní principy státu povýšila filosofii marxismu-leninismu. Dosažený pokrok byl zakotven i v názvu státu. Československá republika se změnila na Českosloven-

Návrh konečného textu československé ústavy schválený politickým byrem ÚV KSČ 28. června 1960. [NA, ÚV KSČ – politické byro] / Draft final text of the Czechoslovak Constitution, approved by the Politburo of the Communist Party of Czechoslovakia on 28 June 1960 [National Archives, Communist Party of Czechoslovakia – Central Committee]

82

skou socialistickou republiku. V souvislosti s těmito změnami došlo i ke změnám ve státní symbolice. Změněny byly i kompetence slovenských orgánů. Došlo ke zmenšení pravomocí Slovenské národní rady, Sbor pověřenců nebyl v ústavě zmíněn vůbec.

V následujícím desetiletí se ale atmosféra ve společnosti proměnila, a to jiným směrem, než si komunističtí předáci představovali. Léta šedesátá přinesla uvolnění a s ním i diskusi o ústavních poměrech ve státě. Nejvíce kritizovaným se stal poměr mezi oběma národy republiky. Není proto divu, že jedním z projevů tzv. obrodného procesu bylo jednání o zákoně, který by změnil unitární stát ve federaci. Toto opatření mělo zmírnit národnostní třenice v Československu a jako jedno z mála opatření přežilo tzv. pražské jaro, jak bývají také události v roce 1968 nazývány.

Federace byla vytvořena na základě ústavního zákona č. 143/1968 Sb., přijatého Národním shromážděním na základě dohody mezi Slovenskou národní radou i nově vytvořenou Českou národní radou. Unitární forma státu byla nahrazena federací dvou rovnoprávných republik s vlastními orgány zastřešenými společnými orgány federace. Zákonodárná moc byla na federální úrovni svěřena dvoukomorovému Federálnímu shromáždění. Sněmovna lidu měla dvě stě členů a Sněmovna národů sto padesát, přičemž sedmdesát pět poslanců reprezentovalo Čechy a sedmdesát pět Slováky. Při projednávání určitých zákonů platil zákaz majorizace, tzn. že jedna národnost nesměla přehlasovat druhou. V každé

ČLENOVÉ VLÁDY PODÁVÁJÍ DEMISI DO RUKOU PREZIDENTA REPUBLIKY PROSTŘEDNICTVÍM PŘEDSEDY VLÁDY. VLÁDA PODÁ NEDŮVĚRU. VLÁDA PODÁ DEMISI VŽDY PO USTAVUJÍCÍ SCHŮZI NOVĚ ZVOLENÉ POSLANECKÉ SNĚMOVNY. PODÁ-LI VLÁDA DEMISI, JEŠTĚLIŽE TO NAVRHNE PŘEDSEDA VLÁDY. ČLÁNEK 75 PREZIDENT REPUBLIKY ODVOLÁ VLÁDU, KTERÁ NEPODALA DEMISI, AČK

raised the philosophy of Marxism-Leninism to one of the country's principles. The progress achieved was anchored in the country's name. The Czechoslovak Republic changed into the Czechoslovak Socialist Republic. In accordance with these changes, there were changes in government symbols. The remits of the Slovak bodies were also altered. The powers of the Slovak National Council were reduced; the Board of Commissars was not mentioned at all in the constitution.

In the subsequent decade, however, the atmosphere in society changed, in a direction other than that which the communist leaders imagined. The 1960s brought a relaxation and also a discussion about the constitutional relations in the country. The relationship between the republic's two nations was most frequently criticised. It is therefore no wonder that one of the expressions of the renewal process was negotiations about a bill that would change the unitary country into a federation. This measure was to alleviate the national friction in Czechoslovak and was one of the few measures that survived the Prague spring, as the events of 1968 were called.

The federation was created based on Constitutional Act No. 143/1968 Coll., passed by the National Assembly based on an agreement between the Slovak National Council and the newly created Czech National Council. The country's unitary form was replaced by a federation of two equal republics with their own bodies, with joint federal bodies above them. At the federal level legislative

Ústava Československé socialistické republiky, ústavní zákon č. 100/1960 Sb. ze dne 11. července 1960. (Archiv Poslanecké sněmovny) / Constitution of the Czechoslovak Socialist Republic, Constitutional Act No. 100/1960 Coll. – dated 11 July 1960. (Archives of the Chamber of Deputies)

power was entrusted to the bicameral Federal Assembly. The House of the People had 200 members and the House of the Nations had 150, where 75 deputies represented Czechs and 75 Slovaks. During the passage of certain bills there was a ban on one nation outvoting the other. There was also a national parliament, the aforementioned Slovak National Council and Czech National Council, in each republic. Executive power was divided in a similar way to legislative power. There was a federal government and then governments of the two republics. There was one constitution in both parts of the federation

Ústavní zákon o československé federaci, Ústavní zákon č. 143/1968 Sb. ze dne 27. října 1968. [Archiv Poslanecké sněmovny] / Constitutional Act on Czechoslovak Federation, Constitutional Act No. 143/1968 Coll. – dated 27 October 1968. [Archives of the Chamber of Deputies]

republice pak fungoval ještě národní parlament, tvořený již zmíněnou Slovenskou národní radou a Českou národní radou. Podobně jako moc zákonodárná se dělila moc výkonná. Existovala federální vláda a pak vlády jednotlivých republik. V obou částech federace platila po roce 1968 jedna ústava, jednotlivé republiky neměly svoje vlastní ústavy.

V 80. letech byly započaty práce na nové ústavě. Její vytvoření měl na starosti tehdejší ministr a pozdější polistopadový premiér Marián Čalfa. Návrh byl nakonec předložen předsednictvu KSČ až na konci listopadu 1989, kdy už vlastně ztratila smysl. V letech 1989–1993 tedy stále platila

ústava z roku 1960 doplněná ústavním zákonem o federaci. Texty obou těchto zákonů byly ale významně upraveny různými ústavními zákony, a to až do té míry, že původní ústava fakticky neplatila. Přijímané zákony především zaručovaly demokratizační proces a změny v hospodářství. Symbolem bylo zrušení ústavního článku o vedoucí roli KSČ.

Po volbách do Federálního shromáždění v roce 1990 měl tento zákonodárny orgán přistoupit k tvorbě nové ústavy. Záměr se ale nepodařilo dovést k realizaci. Postupem času bylo stále jasnější, že vývoj spěje k rozpadu společného federativního státu. To bylo potvrzeno i po sérii intenzivních jednání politických reprezentací českého a slovenského národa v roce 1992. Následující vývoj byl pak velmi rychlý. Na Slovensku byla v září 1992 přijata Ústava Slovenské republiky, čímž bylo definitivně potvrzeno, že Slováci nemají zájem na dalším pokračování společné federace. V prosinci 1992 byla Českou národní radou přijata Ústava České republiky. Společný stát pak zanikl na základě ústavního zákona o zániku České a Slovenské Federativní Republiky, který přijalo Federální shromáždění 25. listopadu 1992.

after 1968, the individual republics did not have their own constitutions.

Work on a new constitution started in the 1980s. Its drafting was the responsibility of the then-minister and later post-November prime minister Marián Čalfa. In the end, the proposal was submitted to the presidium of the Communist Party at the end of November 1989, by which time it was meaningless. The constitution of 1960 modified by the constitutional act on the federation applied between 1989 and 1993. The texts of both these laws were, however, significantly amended by various constitutional acts, to the extent that the original constitution did not apply in practice. The acts passed primarily guaranteed the democratisation process and changes in the economy. A symbol of this was the repeal of the constitutional article about the Communist Party's leading role.

The legislative body was to create a new constitution after the elections to the Federal Assembly in 1990. However, this aim could not be implemented. Over time it became clearer and clearer that events were speeding towards the collapse of the joint federal state. This was confirmed after a series of intensive meetings by political representatives of the Czech and Slovak nation in 1992. Subsequent events were very rapid. The Constitution of the Slovak Republic was passed in Slovakia in September 1992 and definitively confirmed that the Slovaks were not interested in further continuation of the common federation. The Czech National Council passed the Constitution of the

Návrh socialistické ústavy.
30. listopadu 1989.
[NA, ÚV KSČ – předsednictvo]
/ Draft Socialist Constitution.
30 November 1989. [National
Archives, Central Committee
of the Communist Party of
Czechoslovakia – Presidium]

Czech Republic in December 1992. The joint country was then dissolved based on the Constitutional Act on Dissolution of the Czech and Slovak Federative Republic, which was passed by the Federal Assembly on 25 November 1992.

Constitutional and Constitutional Law Developments after 1989

/ PETR MLSNA

CONSTITUTIONAL DEVELOPMENTS 1989–1992

Beginning on 17 November 1989, the communist regime collapsed and a process of extraordinary social and political changes started. This process was linked to the renewal of the system of plurality of political parties, the introduction of a market economy system and making all forms of ownership equal. The revolution of November 1989, however, also includes significant governmental and constitutional law changes, which climaxed with the collapse of the Czechoslovak Federation on 31 December 1992. The relationship between the Czech and Slovak nations was taut for at least the entire duration of the federation after 1968. The communist government therefore, in connection with the need to deal with tension in the federation, decided in 1986 to draft a new constitution of the Czechoslovak Federation that was designed as a three-in-one document, where the federal constitution would set the basic parameters for the federal arrangement, as the relationship between the two republics and the federation. Each of the republics would then have its own

constitution, which would be the same as the federal constitution. The work on the new constitution ended in November 1989 and there arose a need to adopt not only a new constitution, but also to rapidly, and often hurriedly, get rid of communist residue that could not be part of the legal order in the changed situation.

At the end of November 1989, the article on the leading role of the Communist Party of Czechoslovakia in society and government was removed from the Constitution of the Czechoslovak Socialist Republic (Constitutional Act No. 135/1989 Coll.), which enabled the establishment of a plural democratic system. In December 1989, the communist Constitution was amended to enable the election of Václav Havel president of the country, which was then still called the Czechoslovak Socialist Republic. Following on from the change to the method of electing the president of the republic and the text of the oath, which no longer referred to the doctrine of socialism, Václav Havel was elected president of the republic on 29 December 1989.

Much more complicated, however, was the question of reconstructing the leg-

Václav Havel stvrzuje ústavní slib svým podpisem po svém zvolení prezidentem Československa. 29. prosince 1989 [ČTK] / Václav Havel signs the constitutional oath after being elected by the Czechoslovak parliament in Prague, Czechoslovakia on Dec. 29, 1989 (Czech News Agency)

exponentů bývalého režimu se totiž po listopadu 1989 rozhodla rezignovat na poslanecké mandáty a v zákonodárných sborech se tak uvolnila řada míst. Volby, na jejichž základě by se mandáty mohly obsadit, nebylo možné vzhledem k časovému hledisku potřebnému k přípravě voleb uspořádat tak, aby byly uprázdněny mandáty obsazené a zákonodárné sbory se staly funkčními. Uprázdňené mandáty se proto neobsazovaly na základě obecného, rovného a přímého volebního práva při respektování tajné volby (tak to požadovala dokonce i komunistická a tehdy stále platná ústava), ale na základě návrhů politických stran po dohodě s Občanským fórem reprezentujícími politické síly v Česku a Veřejností proti násilí reprezentujícími politické síly na Slovensku. Noví poslanci tak byli kooptováni. Samotný princip kooptace nebyl ústavně konformní, nicméně v dané době zřejmě

ani nebyl jiný způsob zásadnější rekonstrukce zákonodárných orgánů možný. Počátkem roku 1990 pak byly na Slovensku ještě doplněny národní výbory o nové poslance, ačkoliv k takovému kroku neexistovalo v ústavním systému federace žádné zmocnění. Slovenská národní rada v tomto ohledu porušila československou ústavou nastavené rozdělení kompetencí mezi federaci a republiky. V lednu 1990 pak bylo umožněno odvolávat poslance, kteří byli do zákonodárných sborů kooptováni koncem roku 1989, a nahrazovat je nově kooptovanými poslanci. Tato výměna byla umožněna pouze v období od 23. ledna 1990 do 31. března 1990.

Na jaře roku 1990 také začínají přípravy na volby do zákonodárných sborů. Zejména došlo ke zkrácení volebního období zákonodárných sborů, neboť podle platné ústavy mělo volební období skončit až v roce 1991 (poslední volby se konaly v roce 1986 a volební období bylo pět let). Volby byly připravovány na červen 1990 a byly to volby svobodné a demokratické s tím, že volební období bylo dva roky (ústavní zákon č. 46/1990 Sb.). V souvislosti s tím byl také zrušen imperativní mandát, kdy podle socialistické ústavy bylo možné, aby poslanci byli odvoláváni svými voliči z funkce. Dochází tedy k zavedení volného mandátu, kdy poslanec je volen lidem, ale z výkonu své funkce se odpovídá pouze svému svědomí. Zánik mandátu z vůle voličů není nadále přípustný, neboť by tím byl popřen charakter demokratického a svobodného státu. Zároveň je provedeno oddělení zákonodárných a státních funkcí. Poslanec tedy

islative bodies, in particular setting the method of co-opting new deputies to the Federal Assembly (the federal parliament), as well as deputies in the Czech National Council and Slovak National Council (the republics' parliaments). This is because a number of exponents of the former regime decided to resign as deputies after November 1989 and a number of seats fell vacant in the legislative bodies. Elections based on which seats could be filled could not be arranged because of the time needed to prepare elections so that the vacated seats were filled and the legislative bodies became functional. The vacated seats were therefore not filled based on a general, equal and direct right to vote exercised by secret ballot (as was then required even by the communist constitution that was still valid), but based on proposals by political parties following an agreement with Civic Forum, representing political forces in Bohemia and Moravia, and Public Against Violence, representing political forces in Slovakia. The new deputies were therefore co-opted. The principle of co-option did not conform to the constitution, but at the time there was evidently no other way of fundamentally reconstructing the legislative bodies. At the start of 1990, the national committees in Slovakia were supplemented with new deputies, although there was no authorisation for such step in the federation's constitutional system. In this respect, the Slovak National Council breached the division of powers between the federation and the republic set by the Czechoslovak Constitution. In January 1990, it

became possible to remove deputies that were co-opted to legislative bodies at the end of 1989 and replace them with newly co-opted deputies. This replacement was enabled only between 23 January 1990 and 31 March 1990.

The preparations for elections to legislative bodies also began in the spring of 1990. In particular, there was a reduction in the legislative bodies' life, as, according to the valid constitution, their term was to end in 1991 (the last elections had been in 1986 and the term was 5 years). The elections were prepared in June 1990 and were free and democratic for a term of 2 years (Constitutional Act No. 46/1990 Coll.). In connection with this, the imperative mandate was also removed—according to the socialist constitution deputies could be removed from their positions by their voters. A free mandate, where a deputy was elected by the people, but only answered to his conscience for the performance of his office, was therefore introduced. The recall of a deputy by the voters' will is no longer admissible, as this would deny the character of a democratic and free country. There was also a separation of the legislative and executive functions. A deputy could not be in a labour law or other similar relationship with state administration bodies. The number of members of the House of the People at the Federal Assembly was reduced to 150 deputies.

Each of the republics was allowed to adopt its own constitutional acts in March 1990, if they were necessary for the administration of their internal affairs. This moment was very fundamental for

nemůže být v pracovněprávním či jiném obdobném vztahu k orgánům státní správy. Počet členů Sněmovny lidu Federálního shromáždění byl snížen na sto padesát poslanců.

V březnu roku 1990 je umožněno každé z republik, aby si přijímala vlastní ústavní zákony, pokud jsou nezbytné ke správě jejich vnitřních záležitostí. Tento moment je velmi zásadní pro další řešení federalizační otázky, neboť tím, že bylo republikám umožněno vytvářet si vlastní republikové ústavní zákonodárství, je zahájen výrazný a rychlý proces emancipace každé z republik, který nakonec končí až rozpadem federace. Zároveň také dochází k vypuštění slova „socialistická“ z názvu federace a obou republik. Dokladem pnutí mezi oběma národy v této době byl zejména spor spojený s přejmenováním republiky, ke kterému došlo v březnu 1990, který symbolizuje přímé rozpory mezi českou a slovenskou politickou reprezentací a otevírá otázku dalšího státoprávního uspořádání. Není proto ani překvapující vývoj v roce 1990, kdy řadou ústavních zákonů došlo k posílení kompetencí obou republik na úkor federace (např. ústavní zákon č. 556/1990 Sb.).

Vedle státoprávních otázek byly řešeny i problémy ryze praktické, např. v květnu roku 1990 byl umožněn vznik soukromých a církevních škol a bylo také umožněno poskytovat v nich vzdělání za úplatu. Zároveň také probíhaly přípravy na komunální volby, kterými byla ukončena existence národních výborů, a došlo k návratu k místní samosprávě. Komunální volby se konaly v listopadu

1990 a volební období obecních zastupitelů bylo čtyři roky. Tak je tomu ostatně do dnešní doby. V září 1990 pak došlo ke zrušení Národní fronty a byl nově upraven způsob pro jmenování soudců. V listopadu 1990 byly přijaty dva ústavní zákony, které ovšem v mnohém byly pouze gestem a jejichž praktická realizace ukázala, že právo v polistopadovém období zaošťovalo za realitou. Jednalo se o ústavní zákony o navrácení majetku Komunistické strany Československa a Svazu socialistické mládeže lidu české a slovenské federace.

Nejvýznamnější událostí roku 1991 bylo bezesporu přijetí Listiny základních práv a svobod, která byla po vzoru Ústavní listiny z roku 1920 uvozena samostatným ústavním zákonem (ústavní zákon č. 23/1991 Sb.). Listina základních práv a svobod byla přijata dne 9. ledna 1991 a uvozovací ústavní zákon stanovil, že ústavní zákony, jiné zákony a další právní předpisy, jejich výklad a používání musí být v souladu s Listinou základních práv a svobod, a pokud by zákony a jiné právní předpisy nebyly uvedeny do souladu s Listinou základních práv a svobod nejpozději do 31. prosince 1991, pozbyla by tímto dnem účinnosti ta ustanovení, která s Listinou základních práv a svobod nejsou v souladu. Koncept obecné derogativní klauzule měl za cíl odstranit z platného práva všechny pozůstatky komunistického práva, které by neodpovídaly charakteru demokratického právního státu. Základními ideovými zdroji Listiny základních práv a svobod byly Všeobecná deklarace lidských práv Organizace spoje-

the further solution of the federalisation question, as by enabling the republics to create their own republic's constitutional legislation it started the marked and rapid process of emancipating each of the republics, which ended with the federation's collapse. The word "Socialist" was also deleted from the name of the federation and both republics. The tension between the two nations at this time is shown, in particular, by the dispute linked to the re-naming of the republic, which occurred in 1990 and which symbolised the direct conflicts between Czech and Slovak political representatives and opened the question of how the country would be organised. The developments in 1990, when a number of constitutional acts (such as Constitutional Act No. 556/1990 Coll.) strengthened the powers of the two republics to the federation's detriment, are therefore no surprise.

In addition to the governmental law questions, problems of a truly practical nature were also dealt with and in May 1990 the establishment of private and church schools, as well as the provision of education therein for a fee, was made possible. There were also preparations for municipal elections, which ended the existence of the national committees and led to a return to local self-government. Municipal elections were held in 1990 and the term of office for municipal deputies was 4 years. That is the way it still is. The National Front was terminated and the method of appointing judges was newly laid out in September 1990. Two constitutional acts were adopted in November

1990, but in many ways they were only a gesture and their practical implementation showed that the law in the post-November period lagged behind reality. They were constitutional acts on the return of the property of the Communist Party of Czechoslovakia and the Union of Socialist Youth to the people of the Czech and Slovak Federation.

The most significant event of 1991 was undoubtedly the acceptance of the Bill of Fundamental Rights and Freedoms, which was introduced by an independent constitutional act (Constitutional Act No. 23/1991 Coll.), based on the example of the Constitution of 1920. The Bill of Fundamental Rights and Freedoms was adopted on 9 January 1991 and the introductory constitutional act stated that the interpretation and application of other constitutional acts, other acts and other legislation had to be in accordance with the Bill of Fundamental Rights and Freedoms, and if acts and other legislation were not brought into harmony with the Bill of Fundamental Rights and Freedoms by 31 December 1991 at the latest, the provisions that were not in compliance with the Bill of Fundamental Rights and Freedoms would lose effect on that day. The concept of the general derogative clause was aimed at removing from valid law all the remains of communist law that did not correspond to the character of a democratic country with the rule of law. The basic sources of ideas for the Bill of Fundamental Rights and Freedoms were the UN Universal Declaration of Human Rights, the International

ných národů, Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech, které byly součástí československého právního řádu již od roku 1976 a jejichž nedodržování vedlo v roce 1977 ke vzniku Charty 77. Neopominutelným inspiračním zdrojem byla také evropská Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod a Evropská sociální charta, jakož i některé zahraniční ústavy (zejména Základní zákon Spolkové republiky Německo). Práva a svobody byly pojaty jako přirozená práva, která jsou nezadatelná, nezczitelná, nepromlčitelná a nezrušitelná a jsou zaručena jednotlivcům nikoliv z rozhodnutí státu či na základě právních norem, ale ze samé podstaty existence lidské bytosti. To, že se bytost stává člověkem narozením, je samo o sobě zásadním znakem toho, že se stává nositelem těchto práv, jež se snoubí s lidskou existencí. Byť byla Listina základních práv a svobod přijata jako federální ústavní zákon, tak s rozpadem federace došlo k její recepci do ústavního pořádku České republiky s tím, že ji lze považovat za základ demokratického právního státu, jakož i za elementární pilíř českého ústavního systému, neboť její obsah nesměřuje pouze ke garanci základních práv a svobod jednotlivců, ale také upravuje vztahy mezi státem a některými organizacemi (např. církve, politické strany, odborové organizace aj.). Výjimečně Listina základních práv a svobod stanoví také povinnosti (povinná školní docházka, daňová povinnost, zákaz zneužití vlastnického práva).

Krise trvání československé federace se v roce 1991 projevila přijetím ústavního zákona o referendu (ústavní zákon č. 327/1991 Sb.), který výslovně zakotvil povinnost konání celostátního referenda v případě, pokud by chtěla jedna z republik vystoupit z federace. Ačkoliv byl tento ústavní zákon přijat a byl platný, v praxi se podle něj nikdy nepostupovalo, neboť k zániku federace došlo konstruovaným způsobem dohodou a nikoliv vystoupením, jak to předpokládal tento ústavní zákon. Právě tato skutečnost vedla doktrínu k tomu, aby kritizovala politickou reprezentaci za to, že nebyl dodržen ústavní postup pro zánik československé federace, přičemž v tehdejších kritických názorech se odrážela i skutečnost, že politici se obávali postoje československého obyvatelstva, který by nemusel být v souladu s názory politické reprezentace.

V listopadu 1991 pak byl přijat ústavní zákon, kterým byl zřízen Nejvyšší kontrolní úřad jako kontrolní orgán oprávněný ke kontrole hospodaření s majetkem státu, jakož i prostředky vynakládanými na základě státního rozpočtu. Dále byl také zřízen Ústavní soud České a Slovenské Federativní Republiky, který ovšem vykonával činnost pouze v druhém pololetí roku 1992 a následně s rozpadem federace zanikl s tím, že každá z nově vzniklých republik si konstituovala vlastní ústavní soudnictví. Z vývoje v roce 1991 lze nicméně vysledovat, že ústavodárce si byl vědom toho, že v ústavním systému musí existovat kontrolní instituce, které meritorně nejsou svázány se zákonodárnou ani výkonnou mocí a jejichž smyslem

Pact on Civil and Political Rights and the International Pact on Economic, Social and Cultural Rights that were part of the Czechoslovak legal order from 1976; it was non-compliance with them that led to the establishment of Charter 77 in 1977. A crucial source of inspiration was also the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms and the European Social Charter, as well as some foreign constitutions (in particular the Basic Law for the Federal Republic of Germany). The rights and freedoms were called natural rights that are vested, inalienable, imprescriptible and irrevocable and are guaranteed for individuals not by a government decision or based on legal standards, but from the very essence of a human being's existence. The fact that a being becomes a man upon birth is, of itself, the fundamental sign that he becomes the bearer of such rights, which are wedded to human existence. Although the Bill of Fundamental Rights and Freedoms was passed as a federal constitutional act, with the collapse of the federation it was received into the constitutional order of the Czech Republic, where it can be regarded as the basis of a democratic country where the rule of law applies and an elementary pillar of the Czech constitutional system, as its content is directed not only at guaranteeing individuals' fundamental rights and freedoms, but also governs the relations between the government and some organisations (e.g. churches, political parties, union organisations, etc.). Exceptionally, the Bill of Fundamental Rights and

Freedoms also sets out some duties (mandatory school attendance, duty to pay taxes, ban on abusing ownership rights).

The crisis in the Czechoslovak Federation in 1991 led to the passing of a constitutional act on a referendum (Constitutional Act No. 327/1991 Coll.), which expressly established the duty to hold a national referendum in the event one of the republics wanted to secede from the federation. Although this constitutional act was passed and was valid, it was never applied in practice, as the federation was terminated in a concocted manner by agreement, not by secession, as was predicted by the constitutional act. It was this fact that led to criticism of political representatives for not complying with the constitutional procedure for the termination of the Czechoslovak federation, and the critical opinions of that time reflected the fact that politicians were worried about the opinion of the Czechoslovak people, which may not have been in accordance with the opinions of political representatives.

A constitutional act passed in November 1991 established the Supreme Audit Office as the control body authorised to check the management of government assets, as well as funds expended based on the government budget. The Constitutional Court of the Czech and Slovak Federative Republic was also established, but was only active in the second half of 1992 and then ceased to exist when the federation collapsed, after which each of the newly formed republics constituted its own constitutional judicial system. Nev-

má být nezávislost a dohled nad dodržováním ústavnosti a zákonnosti. Prosazuje se tak myšlenka, že stát musí kontrolovat sám sebe jak v rovině dodržování ústavy (Ústavní soud a kontrola ústavnosti), tak i v rovině nakládání s finančními a majetkovými prostředky (Nejvyšší kontrolní úřad a kontrola hospodárnosti a efektivnosti).

Klíčovou událostí roku 1992 byly volby do České národní rady a Slovenské národní rady, které se konaly ve dnech 5. a 6. června 1992 s tím, že volební období zákonodárných sborů vzešlých z těchto voleb bylo čtyři roky. V návaznosti na tyto volby byl vývoj ústavních událostí v červnu 1992 velmi rychlý a ubíral se cestou k samostatnosti obou republik. Dne 17. července 1992 přijala Slovenská národní rada Deklaraci svrchovanosti Sloven-

Poslanci Federálního shromáždění při hlasování o zániku České a Slovenské Federativní Republiky 25. listopadu 1992. [ČTK] / Deputies of the Federal Assembly voting on the dissolution of the Czech and Slovak Federative Republic on 25 November 1992. (Czech News Agency)

ské republiky, což vedlo prezidenta Václava Havla k odstoupení z funkce a v druhé polovině roku 1992 tak fungovala federace bez prezidenta. V ústavní teorii bývá akt deklarace svrchovanosti národa považován za jeden z možných způsobů vzniku samostatného státu. Dne 1. září 1992 potom přijala Slovenská národní rada Ústavu Slovenské republiky, která částečně ještě respektovala existující federaci, ale do důsledku vzato již počítala s jejím zánikem. Ústava Slovenské republiky byla ústavou suverénního a samostatného státu a nabyla účinnosti dne 1. října 1992. Nezodpovězenou otázkou tak zůstává, zda federace zanikla nabytím účinnosti této ústavy nebo až koncem roku 1992. Obecně je zastáván názor, že koncem roku 1992. Vlastní politicky dohodnutý zánik federace byl následně potvrzen ještě řadou ústavních zákonů, jejichž cílem bylo usnadnění existence samostatných států a bezproblémový zánik federace, zejména byl upraven přechod některých kompetencí federálních orgánů na orgány samostatných republik (ústavní zákon č. 493/1992 Sb.), jakož i převod majetku České a Slovenské Federativní Republiky na Českou republiku a Slovenskou republiku jako její nástupnické státy. K rozdělení majetku byly použity dva základní principy: tzv. územní princip, kdy vlastníkem nemovitostí se stal ten stát, na jehož území se nemovitosti nacházely, včetně movitého majetku, který byl s nimi spojen jako příslušenství, a tzv. princip počtu obyvatel, kdy pro dělení finančních rezerv a deviz byl stanoven poměr 2:1, který odpovídal počtu obyva-

JEJICH JEDNOTLIVÝCH USTANOVENÍ, JSOU-LI V ROZPORU S ÚSTAVNÍM POŘÁDKEM, B) O ZRUŠENÍ JINÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ, C) O ÚSTAVNÍ STÍŽNOSTI ORGÁNŮ ÚZEMNÍ SAMOSPRÁVY PROTI NEZÁKONNÉMU ZÁSAHU STÁTU, D) O ÚSTAVNÍ STÍŽNOSTI PROTI PRÁVOMOCNÝM AKTŮM ORGÁNŮ ÚZEMNÍ SAMOSPRÁVY, E) O OPRAVNÉM PROSTŘEDKU PROTI ROZHODNUTÍ VE VĚCI OVĚŘENÍ VOLBY POSLANCE NEBO SENÁTORA, F) V POCHYBNÝCH

ertheless, the developments in 1991 show that constitutional legislators were aware that there had to be control institutions in the constitutional system that were not, in fact, bound up with legislative or executive power and whose justification was to be independence and supervision of constitutionality and lawfulness. The idea that the government had to check itself both at the level of compliance with the constitution (Constitutional Court and check on constitutionality) and at the level of handling funds and assets (Supreme Audit Office and check on economy and efficiency) started to take hold.

The key event in 1992 was the elections to the Czech National Council and the Slovak National Council, which were held on 5 and 6 June 1992, where the term of office for the legislative bodies arising from these elections would be 4 years. In connection with the elections, developments in constitutional events in June 1992 were very fast and went the way of independence for both republics. On 17 July 1992 the Slovak National Council accepted the Declaration of Sovereignty of the Slovak Republic, which led President Václav Havel to resign from his position, and in the second half of 1992 the federation operated without a president. In constitutional theory, the act of declaring a nation's sovereignty is regarded as one of the possible ways of establishing an independent country. On 1 September 1992, the Slovak National Council adopted the Constitution of the Slovak Republic, which partially respected the existing federation, but already expected

Poslanci Slovenskej národnej strany oslavujú zpěvem slovenské hymny přijetí zákona o zániku České a Slovenské Federativní Republiky. 25. listopadu 1992 (ČTK) / Deputies for the Slovak National Party celebrate the passage of the act on dissolution of the Czech and Slovak Federative Republic by singing the Slovak national anthem on 25 November 1992 (Czech News Agency)

its demise. The Constitution of the Slovak Republic was the constitution of a sovereign and independent country and came into effect on 1 October 1992. One unanswered question that remains is whether the federation ended when this constitution came into effect or later, at the end of 1992. The opinion that it was at the end of 1992 is generally held. The actual politically agreed demise of the federation was then confirmed by a number of constitutional acts, the aim of which was to facilitate the existence of separate countries and the problem-free termination of the federation; in particular they set out the transfer of some powers from federal bodies to bodies of the independent republics (Constitutional Act No. 493/1992 Coll.), as well as the transfer of assets of the Czech and Slovak Federative Republic to the Czech Republic and Slovak Republic, as its successor states. Two basic principles were used to divide the assets: the territorial principle, where the owner of properties became the country on whose territory the properties were, including

Předseda České národní rady Milan Uhde (vlevo) a premiér České republiky Václav Klaus si podávají ruce po přijetí české ústavy, 16. prosince 1992 (ČTK) / Speaker of the Czech National Council Milan Uhde (left) and Prime Minister of the Czech Republic Václav Klaus shake hands after the passage of the Czech constitution, 16 December 1992 (Czech News Agency)

tel v jednotlivých republikách. Nakonec byl dne 25. listopadu 1992 přijat ústavní zákon o zániku České a Slovenské Federativní Republiky, který stanovil, že federace zaniká uplynutím dne 31. prosince 1992 a nástupnickými státy prohlásil jak Českou republiku, tak i Slovenskou republiku (ústavní zákon č. 542/1992 Sb.). Tento ústavní zákon je výjimečným případem, kdy stát sám rozhodl o svém zániku.

Vývoj směřující k zániku společného státu vedl k urychlení příprav na Ústavě České republiky, která byla nakonec přijata dne 16. prosince 1992 a následně vyhlášena jako ústavní zákon č. 1/1993 Sb. Komise, které se přípravou nové ústavy zabývaly, se potýkaly s řadou problémů, které bylo nezbytné řešit ve velmi krát-

ké době. Jednalo se zejména o otázky, zda by měla být Listina základních práv a svobod zařazena do ústavního pořádku České republiky beze změn, zda by měl být český parlament koncipován jako jedno nebo dvoukomorový, zda by ústava měla obsahovat institut celostátního referenda, popř. jaké územní samosprávné uspořádání by měla Česká republika mít. Poslední dvě uvedené otázky nakonec ústavodárce ponechal úpravě budoucího ústavního zákona.

ÚSTAVA 1993 A ÚSTAVNÍ VÝVOJ 1993–2009

Ústava České republiky nabyla účinnosti dne 1. ledna 1993 v návaznosti na vznik České republiky jako samostatného státu. Ústava je základním zákonem státu, který vymezuje ideové, institucionální, jakož i funkční a mocenské vztahy a otázky související s existencí státu. Zakotvuje základní ústavní orgány státu a vztahy mezi nimi. Ústava definuje Českou republiku jako svrchovaný, jednotný a demokratický právní stát založený na úctě k právům a svobodám člověka a občana. Ústava je projevem základní premisy konstitucionalismu, že vláda lidu je zajištěna prostřednictvím ústavy. Česká republika není státem, v jehož rámci by se rozhodování uskutečňovalo skrze referenda nebo lidové hlasování, nýbrž skrze volené zástupce lidu. V tomto ohledu je lid zdrojem veškeré státní moci a vykonává ji prostřednictvím moci zákonodárné (Parlament České republiky – Poslanecká sněmovna a Senát), výkonné (vláda a pre-

movables that were linked to them as fittings and fixtures, and the principle of population, where a ratio of 2:1 was set, corresponding to the populations of the republics, for the division of the financial reserves and foreign exchange. In the end, on 25 November 1992 a constitutional act on the termination of the Czech and Slovak Federative Republic was passed. It stated that the federation would terminate at the end of 31 December 1992 and declared the successor states to be the Czech Republic and the Slovak Republic (Constitutional Act No. 542/1992 Coll.). This constitutional act was an exceptional case of a country deciding it would cease to exist.

Developments leading to the end of the joint country accelerated preparations for the Constitution of the Czech Republic, which, in the end, was adopted on 16 December 1992 and promulgated as Constitutional Act No. 1/1993 Coll. The commission that prepared the new constitution encountered a number of problems that had to be resolved in a very short time. They were, in particular, questions of whether the Bill of Fundamental Rights and Freedoms should be included in the constitutional order of the Czech Republic without any changes, whether the Czech parliament should be uni- or bicameral, whether the constitution should include the institute of a national referendum, and what arrangement of local authorities the Czech Republic should have. In the end, the constitutional legislators left the last two questions to a future constitutional act.

THE 1993 CONSTITUTION AND CONSTITUTIONAL DEVELOPMENTS 1993–2009

The Constitution of the Czech Republic came into effect on 1 January 1993 in connection with the establishment of the Czech Republic as an independent country. The constitution is the country's fundamental law and defines the conceptual, institutional, functional and power relations and matters related to the country's existence. It establishes the country's basic constitutional bodies and relations between them. The Constitution defines the Czech Republic as a sovereign, integrated and democratic country where the rule of law applies, based on the rights and freedoms of man and citizens. The constitution is an expression of the basic premises of constitutionalism—that the government of the people is ensured through the constitution. The Czech Republic is not a country in which decisions would be made by referenda or national votes, but through the elected representatives of the people. In this respect, the people are the source of all government power and exercise it through the legislative branch (the Parliament of the Czech Republic—the Chamber of Deputies and the Senate), the executive branch (the government and the president of the republic) and the judicial branch (the general system of courts, the Constitutional Court of the Czech Republic). The idea of the division of power is an expression of the control of power. The constitution, as a modern

zident republiky) a soudní (obecná soustava soudů, Ústavní soud České republiky). Myšlenka dělby moci je výrazem kontroly moci. Ústava jako moderní základní zákon demokratického právního státu znemožňuje koncentraci moci v rukách jednotlivců nebo vybraných institucí. Všechny tři moci ve státě participují na výkonu státní moci a oprávnění k výkonu státní moci odvozují od lidu, který jako legitimizační zdroj přenáší svoji moc na orgány státní moci skrze volby, a to nejenom prostřednictvím voleb do Parlamentu České republiky, ale také voleb do krajských a obecních zastupitelstev. Všechny moci jsou konstruovány na myšlence brzd a vyvažování, tj. výkon jejich pravomocí je podmíněn součinností více ústavních orgánů. Vláda má například povinnost žádat o důvěru Poslaneckou sněmovnu s tím, že pokud tato vláda nevysloví důvěru nebo jí dokonce vysloví nedůvěru, má vláda povinnost podat demisi. Prezident republiky je při výkonu svých pravomocí limitován kontrasignací některých rozhodnutí předsedou vlády nebo jím pověřeného člena, což znamená, že platnost některých rozhodnutí prezidenta republiky nenastane, pokud předseda vlády nebo jím pověřený člen rozhodnutí prezidenta republiky nekontrasignuje.

Česká republika je parlamentní republikou, kde je to především Poslanecká sněmovna, která má výsadnější postavení oproti oběma zbývajícím mocím a má také vliv na obsazení základních ústavních a státních orgánů (např. Nejvyšší kontrolní úřad, Veřejný ochránce práv,

Rada pro rozhlasové a televizní vysílání apod.). Nicméně i Parlament České republiky je limitován při výkonu ústavodárné a zákonodárné činnosti axiomy, které stanoví Ústava. Zcela zásadní je v tomto ohledu axiom, že ani ústavodárce nemůže měnit podstatné náležitosti demokratického právního státu (tzv. materiální nebo také nezměnitelné jádro Ústavy). Nad dodržováním Ústavy, jejího materiálního jádra, ústavního pořádku, jakož i ústavnosti obecně bdí Ústavní soud, který je oprávněn rozhodovat zejména o zrušení zákonů, a to i ústavních zákonů, pokud by tyto byly v rozporu s materiálním jádrem Ústavy (dosud k tomu došlo pouze jedenkrát v roce 2009, kdy byl zrušen ústavní zákon č. 195/2009 Sb., o zkrácení pátého volebního období Poslanecké sněmovny). Soudci Ústavního soudu jsou pro funkce jmenováni prezidentem republiky poté, co s návrhem na jejich jmenování, který předkládá prezident republiky, vysloví souhlas Senát Parlamentu České republiky.

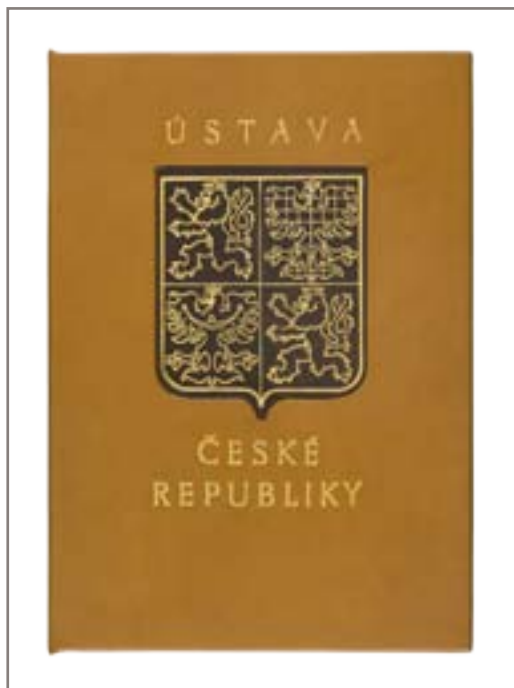
Soudní moc vykonávají v České republice nezávislé a nestranné soudy, přičemž soudci jsou vázáni pouze zákonem nebo mezinárodní smlouvou, která je součástí právního řádu České republiky. Základní otázky správy soudní moci jsou upraveny v zákoně o soudech a soudcích. Státní správu soudů provádí na základě kompetenčního zákona Ministerstvo spravedlnosti, což ovšem neznamená, že toto by mohlo zasahovat do rozhodování soudů. Ministerstvo spravedlnosti pouze vytváří předpoklady pro výkon nezávislého a nestranného soudnictví.

fundamental law for a democratic country with the rule of law, makes it impossible to concentrate power in the hands of individuals or selected institutions. All three branches in the country participate in the exercise of power and derive their authorisation to exercise power from the people, which, as a source of legitimacy, transfer their power to government bodies through elections, both to the Parliament of the Czech Republic and also elections to regional and municipal assemblies. All the branches are built on the idea of checks and balances, i.e. the exercise of their powers is conditional upon the co-operation of more than one executive body. The government, for example, has to ask the Chamber of Deputies for a vote of confidence and, if it does not pass a vote of confidence in the government or passes a vote of no confidence, the government is under a duty to submit its resignation. When exercising his powers, the president of the republic is limited by the need to have the prime minister or an authorised cabinet member countersign some decisions, which means that some decisions of the president of the republic do not become valid until the prime minister or an authorised cabinet member countersigns them.

The Czech Republic is a parliamentary republic where it is primarily the Chamber of Deputies that has a more privileged position in comparison with the other two remaining branches, as well as an influence on appointments to the basic constitutional and state bodies (e.g. Supreme Audit Office, Public Defender of

Rights, Council for Radio and Television Broadcasting, etc.). Nevertheless, the Parliament of the Czech Republic is limited in the performance of constitutional and legislative activities by the axioms set out by the Constitution. Quite fundamental in this regard is the axiom that not even constitutional legislators can change the significant requisites of a democratic country where the rule of law applies (i.e. the material or unchangeable core of the Constitution). The Constitutional Court generally supervises compliance with the Constitution, its material core, the constitutional order and constitutionality in general, and is entitled to decide, in particular, on the overturning of acts, including constitutional acts, if they are in conflict with the material core of the Constitution (so far this has only happened once, in 2009, when Constitutional Act No. 195/2009 Coll., on the abbreviation of the fifth term of the Chamber of Deputies, was overturned). Constitutional Court judges are appointed to their position by the president of the republic after the Senate of the Parliament of the Czech Republic expresses its agreement with a proposal for their appointment submitted by the president of the republic.

Judicial power is exercised in the Czech Republic by independent and impartial courts, where judges are only bound by the law or international agreements that are part of the Czech Republic's legal order. The basic matters concerning the administration of the judicial branch are set out in the Act on Courts and Judges. Government administra-

tion of courts is performed based on an authorising act by the Ministry of Justice, but this does not mean that it can interfere with court decisions. The Ministry of Justice only creates the conditions for an independent and impartial judiciary.

The Constitution can only be amended by a constitutional act. This seemingly simple principle is a big insurance policy against attempts to concentrate power in the hands of one person or institution, as well as attempts to amend the Constitution in an *ad hoc* manner, only for a specific case and time, without such an amendment to the Constitution being prospective, i.e. of it applying *pro futuro*.

In this respect a ruling by the Constitutional Court in the autumn of 2009 is fundamental. The court overturned an act abbreviating the life of the Chamber of Deputies, as its nature made it merely a one-off measure and, as a consequence of this, a breach of the Constitution for one specific purpose. It can be debated whether this was a case of over-activism on the part of the Constitutional Court, but the main idea of this case—that constitutional legislators cannot exercise their rights free of all constraints, and that constitutional legislators cannot pass a constitutional act that conflicts with the basic characteristics of a democratic country with the rule of law—is inspiring for a democratic country with the rule of law. Not even constitutional legislators are outside the Constitution's control mechanisms.

In this respect we can quote the Constitutional Court's first ruling in 1993, which, through the pen of the late Vladimír Klokočka, had the following to say about the nature of a democratic country where the rule of law applies: *"The Constitution of the Czech Republic is not based on value neutrality, it is not only a definition of institutions and processes, but integrates into its text certain regulative ideas expressing the basic untouchable values of a democratic society. The Constitution accepts and respects the principle of legality as a part of the overall concept of the rule of law, but does not only tie positive law to formal legality, instead subordinating the interpretation and application of legal standards to the*

hodnotové neutralitě, není jen pouhým vymezením institucí a procesů, ale včleňuje do svého textu i určité regulativní ideje vyjadřující základní nedotknutelné hodnoty demokratické společnosti. Ústava akceptuje a respektuje princip legality jako součást celkové koncepce právního státu, neváže však pozitivní právo jen na formální legalitu, ale výklad a použití právních norem podřizuje jejich obsahově materiálnímu smyslu, podmiňuje právo respektováním základních konstitutivních hodnot demokratické společnosti a těmito hodnotami také užití právních norem měří. To znamená i při kontinuitě se „starým právem“ hodnotovou diskontinuitu se „starým režimem“. Toto pojetí ústavního státu odmítá formálně-rationální legitimitu režimu a formální právní stát. Ať jsou zákony státu jakékoliv, ve státě, který se označuje za demokratický a proklamuje princip svrchovanosti lidu, nemůže být žádný jiný režim legitimní než režim demokratický.

Legitimita politického režimu se nemůže opírat jen o formálně-právní aspekty, protože hodnoty a principy, o které se režim opírá, nejsou jen právní, ale především politické povahy. Takové principy naší ústavy, jako je svrchovanost lidu, reprezentativní demokracie, právní stát, jsou principy politické organizace společnosti, jež nejsou normativně beze zbytku definovatelné. Pozitivně-právní úprava z nich vychází, avšak obsah těchto principů není normativní úpravou vyčerpán - zůstává stále něčím víc.“

Z formálně legislativního hlediska se Ústava dělí do osmi hlav. První hlava

„**Základní ustanovení**“ vymezuje základní principy českého státu, jako jsou svrchovanost, demokratičnost, suverenita, dělba moci, politická pluralita, legální licence apod. Základní ustanovení v podstatě poskytují interpretační pravidla pro Ústavu jako celek. V mnohém se jedná o zásadní principy, v mnohém lze hovořit o monologu ústavodárce, jehož faktické dodržování je podmíněno společenským vývojem, jakož i dostatkem finančních prostředků (např. čl. 7 Ústavy, podle kterého stát dbá o šetrné využívání přírodních zdrojů a ochranu přírodního bohatství). Základní ustanovení byla v průběhu platnosti Ústavy novelizována pouze jednou v roce 2001, kdy byl v rámci tzv. euronovely Ústavy doplněn čl. 1 o druhý odstavec, kterým byla kodifikována zásada, jinak vyplývající z mezinárodního práva veřejného, že Česká republika je povinna dodržovat závazky vyplývající pro ni z mezinárodního práva. V rámci též novelizace byl nově koncipován článek 10 Ústavy vymezující vztah vnitrostátního a mezinárodního práva. *Summa summarum* součástí českého právního řádu jsou pouze takové mezinárodní smlouvy, které byly řádně vyhlášeny, s nimiž vyslovil Parlament souhlas, jimiž je Česká republika vázána a jež byly ratifikovány prezidentem republiky. Nově bylo v Ústavě stanoveno, že Česká republika může některé své pravomoci přenášet na mezinárodní organizace a instituce. Jinými slovy, že Česká republika může přenést výkon některých svých pravomocí na Evropskou unii.

Druhá hlava „**Moc zákonodárná**“ se zabývá výkonem zákonodárné moci

material sense of their content, making law conditional on respect for the basic constitutive values of a democratic society and also measuring the application of legal standards using such values. This means that, even given continuity with the “old law,” there is a value discontinuity with the “old regime.” This concept of a constitutional state rejects the formal-rational legitimacy of a regime and the formal rule of law. No matter what a country’s laws are, in a country that calls itself democratic and proclaims the principle of the sovereignty of the people, no regime other than a democratic regime can be legitimate.

The legitimacy of a political regime cannot be based only on formal-legal aspects, because the values and principles that the regime is based on are not only of a legal, but also primarily of a political nature. Principles of our constitution such as the sovereignty of the people, representative democracy and the rule of law are principles of the political organisation of society that cannot be entirely defined in a normative way. Positive legislation is based on them, but the content of such principles is not exhausted by normative provisions—it remains something extra.”

From the formal legislative viewpoint, the Constitution is divided into eight chapters. Chapter one, “**Basic Provisions,**” defines the basic principles of the Czech state, such as sovereignty, democracy, statehood, division of powers, political plurality, legal licences, etc. The basic provisions essentially provide interpretation rules for the Constitution as a whole.

In many ways they are fundamental principles, in many ways they can be called a monologue by the constitutional legislators, compliance with which in practice is conditional on social developments, as well as sufficient funds (e.g. Article 7 of the Constitution, according to which the country will ensure the economical use of natural resources and protection of natural wealth). The Basic Provisions have only been amended once during the Constitution’s lifetime, in 2001, when, as a part of the Euro amendment to the Constitution, Article 1 acquired a second paragraph that codified the principle otherwise resulting from international public law that the Czech Republic is under a duty to comply with obligations placed on it by international law. Article 10 of the Constitution, which defines the relationship between domestic and international law, was re-designed as a part of this amendment. *Summa summarum* the only international agreements that are part of the Czech legal order are those that were properly promulgated, with which the Parliament has expressed its consent, by which the Czech Republic is bound and which were ratified by the president of the republic. It was newly stated in the Constitution that the Czech Republic can transfer some of its powers to international organisations and institutions. In other words, the Czech Republic can transfer the exercise of some of its powers to the European Union.

Chapter two, “**Legislative Branch,**” deals with the exercise of legislative power in the Czech Republic. The bicam-

v České republice. O dvoukomorovém Parlamentu skládajícím se z Poslanecké sněmovny a Senátu již bylo pojednáno. Proto postačí zmínit se o aktivním volebním právu, které je v České republice osmnáct let, a pasivním volebním právu, které je v případě Poslanecké sněmovny jednadvacet let a v případě Senátu čtyřicet let. Mandát zákonodárce vzniká podle Ústavy zvolením, což v praxi působí problémy, neboť volby do zákonodárných sborů se nikdy nekonají až po uplynutí volebního období, ale naopak z důvodu nezbytné kontinuity před uplynutím volebního období, což znamená, že po určitou dobu se volební období dvou zákonodárných sborů překrývá. Funkce poslance zaniká pouze z důvodů, které jsou stanoveny Ústavou. Jiný způsob zániku funkce nemůže být dán ani obecným jednoduchým zákonem. Poslanec nebo senátor přitom nemůže být současně členem Parlamentu a prezidentem republiky nebo soudcem či vykonávat jinou funkci, pokud to výslovně zakazuje zákon (např. zákon o střetu zájmů). V tomto ohledu je ovšem Ústava a právní řád nedokonalý, neboť inkompatibilita v případě některých ústavních funkcí absentuje. Například není vyloučeno, aby člen Parlamentu byl hejtmanem vyššího územního samosprávného celku (kraje), vyloučeno je to ovšem u člena vlády. Přísná inkompatibilita je stanovena mezi mocí zákonodárskou a výkonnou na jedné straně a mocí soudní na straně druhé. Poslanec nebo senátor vykonává volný mandát a na půdě Parlamentu požívá indemnity (absolutní imunita), pokud jde o hlasování a pokud

jde o projevy přednesené na jeho půdě. V případě projevů na půdě Parlamentu nelze zákonodárce trestně stíhat, ale lze jej postihnout disciplinárně v rámci příslušné komory. Pokud jde o přestupky, pak zákonodárci požívají možnosti si vybrat, zda mají být jejich přestupky projednány v rámci příslušné komory (disciplinární pravomoc) nebo zda mají jejich přestupky projednat příslušné správní úřady, jako je tomu běžně u občanů. Pokud jde o trestné činy, pak je třeba říci, že jejich projednávání orgány činnými v trestním řízení je vázáno na souhlas příslušné komory s tím, že tato musí zbavit v konkrétním případě pro stíhaný skutek zákonodárce imunity a teprve poté jej lze stíhat. Pokud jej příslušná komora imunity nezbaví, pak je trestní stíhání vyloučeno navždy, nejenom tedy na dobu, kdy zákonodárce vykonává mandát. Tato právní úprava je předmětem časté kritiky a v komparativním měřítku poměrně anachronická. V další části hlavy druhé je pak upraven vzájemný vztah mezi Poslaneckou sněmovnou a Senátem, zejména pokud jde o legislativní proces.

Hlava třetí „**Moc výkonná**“ se zabývá postavením prezidenta republiky a vlády. Prezident republiky je volen Parlamentem a kandidát musí být starší čtyřiceti let s tím, že prezident republiky se ujímá funkce složením slibu, nikoliv volbou, jako je tomu u zákonodárců. Pravomoci prezidenta republiky Ústava člení na kontrasignované, tj. ty, které ke své platnosti vyžadují spolupodpis předsedy vlády nebo jím pověřeného člena (vláda pak za tyto úkony přebírá odpovědnost), a na tzv.

eral parliament comprising the Chamber of Deputies and the Senate has already been discussed. Therefore, it is enough to mention the right to vote, which a citizen has to be 18 years of age to exercise, and the right to run for office, which a citizen needs to be 21 or 40 years of age to exercise, depending on whether he is running for the Chamber of Deputies or the Senate. According to the Constitution, a legislator acquires a mandate upon election, which causes problems in practice, as elections to the legislative bodies never take place after the expiry of their term, but, due to the need for continuity, before their term ends, which means that for a certain time the terms of two legislative bodies overlap. A deputy loses his seat only for the reasons specified in the Constitution. Another method of a deputy losing his seat cannot be set out in a general ordinary act. A deputy or senator cannot be a member of Parliament and the president of the republic, or a judge, or perform another office, if expressly prohibited by an act (e.g. the act on conflicts of interests). In this regard, however, the Constitution and the legal order are imperfect, as there is a lack of incompatibility in the case of some constitutional offices. For example, there is no ban on a member of Parliament being a governor of a higher territorial self-governing unit (region), although this is prohibited for a cabinet member. Strict incompatibility is set out between the legislative and executive branches on one side and the judicial branch on the other side. A deputy or senator exercises his

free mandate in Parliament and enjoys indemnity (absolute immunity) as far as concerns voting and as far as concerns speech inside it. In the case of speeches in Parliament, it is impossible to criminally prosecute legislators, but they can be subjected to disciplinary punishment in the relevant chamber. As far as concerns misdemeanours, legislators enjoy the option of choosing whether their misdemeanours will be dealt with within the relevant chamber (disciplinary power) or whether their misdemeanours will be dealt with by the relevant administrative authorities, as is the normal case with citizens. As far as concerns criminal offences, it should be pointed out that dealing with them by authorities active in criminal proceedings is tied to the consent of the relevant chamber, and in a specific case it has to strip a legislator of immunity from prosecution for an action, only after which can he be prosecuted. If the relevant chamber does not strip him of immunity, criminal proceedings are prohibited forever, not only for the period for which the legislator occupies his seat. These provisions are the subject of frequent criticism and, when compared to other countries, are relatively anachronistic. The next part of chapter two deals with the relationship between the Chamber of Deputies and the Senate, in particular as far as concerns the legislative process.

Chapter three, “**Executive Branch,**” deals with the position of the president of the republic and the government. The president of the republic is elected

nekontrasignované pravomoci, k jejichž platnosti není vyžadována součinnost žádného ústavního orgánu. Nejvýznamnější nekontrasignovanou pravomocí prezidenta republiky je jmenování členů bankovní rady České národní banky, jakož i pravomoc jmenovat soudce Ústavního soudu, pokud s jejich jmenováním vysloví souhlas Senát. Prezidenta republiky může zbavit funkce pouze Ústavní soud, pokud by tento konstatoval, že se

Václav Klaus ve Vladislavském sále Pražského hradu, kde složil 7. března 2008 prezidentský slib a na dalších pět let se ujal prezidentského úřadu. [ČTK] / Václav Klaus in the Vladislav Hall at Prague Castle, where he took the presidential oath on 7 March 2008 and accepted the office of president for another five years. [Czech News Agency]

prezident republiky dopustil ústavního skutku velezrady (nelze jej zaměňovat s trestným činem vlastizrady podle trestního zákoníku). Návrh k Ústavnímu soudu může na prezidenta republiky podat Senát. Druhá část hlavy třetí se věnuje postavení vlády v ústavním systému, která je koncipována jako vrcholný orgán výkonné moci. Vláda je kolektivním orgánem, v jehož čele stojí předseda vlády. Vláda jako celek je odpovědná Poslanecké sněmovně, která jí vyslovuje důvěru a disponuje také možností jí vyslovit nedůvěru (v České republice k tomu došlo pouze jednou, a to v roce 2009). Předsedu vlády jmenuje prezident republiky, přičemž Ústava nestanoví, zda předsedou vlády musí být jmenován předseda vítězné politické strany nebo jiná osoba. Je na úvaze prezidenta republiky, koho pověří sestavením vlády. Prezident republiky si ovšem musí být vědom ústavní odpovědnosti, že by měl sestavením vlády pověřit takovou osobu, která bude schopna sestavit vládu, jež získá důvěru Poslanecké sněmovny. Na návrh předsedy vlády pak jmenuje prezident republiky členy vlády. Věkové ani jiné podmínky pro členství ve vládě nejsou Ústavou stanoveny, a to dokonce ani podmínka státního občanství České republiky. Členy vlády odvolává na návrh předsedy vlády prezident republiky. Vláda rozhoduje ve sboru a navenek za vládu jedná předseda vlády nebo jím pověřený člen. Člen vlády obvykle stojí v čele ministerstva, ale není výjimkou, pokud je členem vlády i ministr bez portfeje, který není pověřen řízením žádného ministerstva nebo správního úřadu. Součástí moci

by Parliament and a candidate has to be over 40 years old; the president of the republic takes office upon taking the oath, not when he is elected by the legislators. The president of the republic's powers are divided into those that are counter-signed, i.e. that to be valid require the co-signature of the prime minister or a cabinet member authorised by him (the government then takes responsibility for these acts) and those that are not counter-signed, which do not require the co-operation of any constitutional body to be valid. The most important power of the president of the republic that is not counter-signed is the appointment of members of the banking board of the Czech National Bank, as well as the power to appoint judges to the Constitutional Court, provided the Senate approves their appointment. Only the Constitutional Court can strip the president of the republic of his powers, if it finds that the president of the republic has committed the constitutional offence of high treason (this should not be confused with the criminal offence of treason under the Criminal Code). The Senate can submit such proposal against the president of the republic to the Constitutional Court. The second part of chapter three is about the government's position in the constitutional system, where it is designed as the executive branch's supreme body. The government is a collective body headed by the prime minister. The government as a whole reports to the Chamber of Deputies, which gives it a vote of confidence and also has the

option of passing a vote of no confidence (this has only occurred once in the Czech Republic, in 2009). The prime minister is appointed by the president of the republic, although the Constitution does not say that the prime minister has to be the chairman of the winning political party or any other person. It is up to the president of the republic to charge someone with forming a government. However, the president of the republic has to be aware of his constitutional responsibility that the person he asks to form a government should be a person that is able to form a government that will win a vote of confidence in the Chamber of Deputies. The president of the government appoints cabinet members based on a proposal by the prime minister. Age and other conditions for cabinet membership are not set out by the Constitution, and there is even no condition that a member has to be a citizen of the Czech Republic. The president of the republic dismisses cabinet members based on a proposal by the prime minister. A cabinet decides collectively, and the prime minister or a member authorised thereby represents the cabinet in dealings with other parties. A cabinet member usually heads a ministry, but can also be a minister without portfolio that is not appointed to run any ministry or administrative office. The executive branch also includes public prosecutors' offices, which represent the public in criminal proceedings. More detailed provisions on the public prosecutors' offices can be found in the Act on Public Prosecutors' Offices, which

výkonné je také státní zastupitelství, které zastupuje veřejnou žalobu v trestním řízení. Podrobnější úpravu státního zastupitelství lze nalézt v zákoně o státním zastupitelství, ve kterém se stanoví, že nejvyššího státního zástupce jmenuje a odvolává vláda na návrh ministra spravedlnosti.

Hlava čtvrtá „**Moc soudní**“ vymezuje v základních parametrech postavení soudů a soudců v České republice. Základní prerogativou soudců je jejich nezávislost a nestrannost, kterou nelze ohrozit. Soudní moc je v České republice koncipována jako dvoukolejná. Existuje soustava obecných soudů (okresní, krajské, vrchní a nejvyšší soudy) a soustava ústavního soudnictví (Ústavní soud). Pokud jde o obecnou soustavu soudů, pak z ní je soudním řádem správním zvláště vyčleněna soustava správního soudnictví, která je dvoustupňová a skládá se ze zvláštních správních senátů působících na krajských soudech a Nejvyššího správního soudu. Čtyřstupňová obecná soustava soudů je završena Nejvyšším soudem. Soudci obecných soudů jsou jmenováni prezidentem republiky s tím, že rozhodnutí o jmenování podléhá kontrasignaci. Návrh na jmenování soudců podává prezidentovi republiky vláda. Podmínky pro jmenování soudcem (věk nejméně třicet let, státní občanství ČR, právnické vzdělání, justiční zkouška, bezúhonnost, morální předpoklady) jsou stanoveny zákonem o soudech a soudcích. Soudce lze z funkce odvolat pouze rozhodnutím soudu, a to na základě důvodů, které stanoví zákon. Soudce je při rozhodování vázán pouze zákonem

a mezinárodní smlouvou, která je součástí právního řádu České republiky.

Pokud jde o Ústavní soud, pak Ústava v hlavě čtvrté obsahuje nejenom postup pro jmenování ústavním soudcem, ale také podmínky, které musí kandidát na ústavního soudce splňovat (věk nejméně čtyřicet let, bezúhonnost, státní občanství ČR, právnické vzdělání, deset let praxe). Ústavní soudci se funkce ujímají složením slibu do rukou prezidenta republiky. Pokud jde o imunitu, pak ústavní soudci požívají obdobné imunity jako zákonodárci. Zavedení instituce ústavního soudnictví v České republice bylo zásadní novinkou, neboť nenavazovalo na žádnou tradici, byť v období tzv. první republiky ústavní soudnictví fungovalo, jeho reálný význam byl mizivý. V období komunistického Československa mělo být ústavní soudnictví zavedeno, nicméně nikdy k tomu nedošlo (viz federalizační ústavní zákon č. 143/1968 Sb.). V doktríně bývá ústavní soudnictví považováno za korunovací myšlení o státě a významným způsobem v praxi napomáhá k prosazování demokratického právního státu. Ústavní soudnictví je v České republice koncipováno jako koncentrovaný model zejména a posteriori kontroly norem, tj. k posouvání ústavnosti dochází až následně. Pouze u mezinárodních smluv je od roku 2001 umožněna preventivní kontrola ústavnosti, kdy Ústavní soud posuzuje, zda je mezinárodní smlouva v souladu s ústavním pořádkem. Pokud by mezinárodní smlouva byla v kolizi s ústavním pořádkem České republiky, pak tato kolize brání dalšímu ratifikační-

states that the supreme public prosecutor is appointed and dismissed by the cabinet based on a proposal by the minister of justice.

Chapter four, “**Judicial Branch**,” defines the position of courts and judges in the Czech Republic in basic parameters. The basic prerogative of judges is their independence and impartiality, which cannot be endangered. The judicial branch is designed as a two-track process in the Czech Republic. There is a system of general courts (district, regional, high and supreme courts) and a system of constitutional judiciary (Constitutional Court). As far as concerns the general system of courts, the judicial code separates the system of administrative courts from them; it has two instances and comprises specialist administrative panels operating at regional courts and the Supreme Administrative Court. The four-instance general system of courts has the Supreme Court at its apex. Judges in general courts are appointed by the president of the republic, and decisions on appointments have to be counter-signed. A proposal for the appointment of judges is submitted to the president of the republic by the government. The conditions for appointment as a judge (age of at least 30, Czech citizenship, legal education, justice examination, clean criminal record, moral requirements) are set out in the Act on Courts and Judges. A judge can be dismissed from his position only by a court ruling based on the reasons set out by the act. When making a decision, a judge is bound by the law and international

agreements that are part of the Czech Republic’s legal order.

As far as concerns the Constitutional Court, in chapter four the Constitution contains not only the procedure for appointing a constitutional judge, but also the conditions a constitutional judge candidate has to meet (age of at least 40, clean criminal record, Czech citizenship, legal education, 10 years of experience). Constitutional judges take up their office by giving an oath to the president of the republic. As far as concerns immunity, constitutional judges enjoy similar immunity to legislators. The introduction of the institution of a constitutional judiciary in the Czech Republic was a fundamentally new element, as it did not follow on from any tradition; although there was a constitutional judiciary during the first republic, its actual importance was negligible. During the period of communist Czechoslovakia, a constitutional judiciary should have been introduced, but this never occurred (see the federalising Constitutional Act No. 143/1968 Coll.). In doctrine, a constitutional court is generally regarded as the highest arena for thought about the state and helps enforce the rules of a democratic country with the rule of law in a significant way in practice. In the Czech Republic, the constitutional judiciary is designed as a concentrated model of, in particular, a posteriori checks on legislation, i.e. the assessment of constitutionality is retrospective. Only for international agreements has there been, from 2001, the option of a preventative check on constitutionality,

where the Constitutional Court checks whether an international agreement is in accordance with the constitutional order. If an international agreement is in conflict with the constitutional order of the Czech Republic, then this conflict prevents the ratification process from continuing, until it is dealt with. There has been a preventative review of an international agreement in the Czech Republic only in two cases and in both of them it was the Lisbon agreement reforming the founding treaties of the European Union. In neither of the proceedings on a preventative review of constitutionality did the Constitutional Court find a conflict between the Lisbon Agreement and the constitutional order. The importance of the Constitutional Court in the Czech constitutional system is also underlined by the fact that the Constitutional Court's powers are listed in the Constitution. This is a sort of constitutional custom, as no formal legal aspects prevent legislators from defining the Constitutional Court's powers in an ordinary act. The powers of the Constitutional Court that should be mentioned expressly include decisions on a constitutional appeal, where any person can submit a constitutional appeal after exhausting ordinary remedies, if he feels to have been damaged regarding his fundamental human rights and freedoms guaranteed not only by the Bill of Fundamental Rights and Freedoms, but also international agreements on human rights and fundamental freedoms. In this context, a 2002 Constitutional Court ruling in which the Constitutional Court

stated that international agreements on human rights and fundamental freedoms by which the Czech Republic is bound are also part of the constitutional order was fundamental. This basically concerns the International Pact of Civil and Political Rights, the International Pact on Economic, Social and Cultural Rights, the European Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms, the European Social Charter and some international agreements of the International Labour Organisation, as well as international agreements on removing some forms of discrimination. When making decisions, Constitutional Court judges are bound only by the constitutional order.

Chapter five, “**Supreme Audit Office,**” governs the position of the Supreme Audit Office as an independent body that is responsible for checks on financial management of government assets and the performance of the state budget. The basic definition of remit contained in the Constitution indicates that the Supreme Audit Office is not entitled to check on the financial management of self-governing organisations (municipalities, regions) where they are handling public funds as a part of the performance of self-governing activities. Checks on them would only be possible if the self-governing institutions were using government funds provided, for example, as a part of grants or government contributions. In the same way, the Supreme Audit Office is entitled to check on political parties' handling of the public funds that are provided to them under the Act on Political Parties

(zákon č. 166/1993 Sb.) je stanoven nezbytný věk alespoň pětatřicet let. Funkcionářem Nejvyššího kontrolního úřadu je také viceprezident, který je na návrh Poslanecké sněmovny jmenován prezidentem republiky také na dobu devíti let. Dosud se v České republice stal pouze jeden případ, kdy prezident republiky odmítl jmenovat viceprezidenta Nejvyššího kontrolního úřadu navrženého Poslaneckou sněmovnou. V ostatním Ústava odkazuje na zákon, který v podstatě pojímá Nejvyšší kontrolní úřad jako kolegiální orgán, neboť vedle prezidenta a viceprezidenta je součástí vedení Nejvyššího kontrolního úřadu také kolegium patnácti členů, kteří jsou na návrh prezidenta Nejvyššího kontrolního úřadu voleni Poslaneckou sněmovnou. Funkční období členů kolegia není časově omezené, ale obligatorně končí dovršením pětadesáti let.

Hlava šestá „Česká národní banka“ zakotvuje Českou národní banku jako ústřední banku státu, jejímž hlavním cílem je péče o cenovou stabilitu. Česká národní banka je nejenom ústavním orgánem, ale také správním úřadem, neboť po zrušení Komise pro cenné papíry na ni byly převedeny pravomoci týkající se dohledu a regulace trhu s cennými papíry. Česká národní banka je cedulovou bankou, tj. emituje českou měnu, kterou je koruna česká. V čele České národní banky je guvernér, kterého jmenuje prezident republiky bez kontrasignace stejně jako viceguvernéra. Také Česká národní banka je kolegiálním orgánem, neboť zákonem je stanoveno, že vedle guvernéra a viceguvernéra se na rozhodování České

národní banky podílejí také členové bankovní rady, kterých je pět a jež jmenuje prezident republiky. Funkční období všech funkcionářů České národní banky je pět let s možností jednoho opakovaného jmenování. V návaznosti na členství České republiky v Evropské unii se guvernér účastní také zasedání Evropské centrální banky, byť Česká republika není státem eurozóny.

Hlava sedmá „Územní samospráva“ stanoví základní parametry územního členění státu, kdy Česká republika je členěna na obce jako základní územní samosprávné celky a na kraje jako vyšší územní samosprávné celky s tím, že každá obec musí být součástí vyššího územního samosprávného celku. Vytvoření nebo zrušení krajů je vyhrazeno ústavnímu zákonu, což v praxi znamenalo, že až v roce 1997 byl přijat ústavní zákon o vyšších územních samosprávných celcích, kterých bylo zřízeno celkem třináct s tím, že hlavní město Praha se považuje za čtrnáctý kraj. Volby do krajských a obecních zastupitelstev se konají každé čtyři roky. Stát může do činnosti územní samosprávy zasahovat, pouze umožňuje-li to zákon a pouze způsobem, který zákon stanoví. Územní samosprávné celky mohou vykonávat pravomoci, které jsou svou povahou subsumovatelné do samostatné působnosti, tj. jedná se o pravomoci, které nevykonává stát ani je na kraje nebo obce nepřenáší. Územní samosprávné celky ovšem vykonávají také pravomoci, které na ně stát přenesl z důvodů bližší dostupnosti takových veřejných služeb občanům. Takové pravomoci pak vykonávají

in connection with their results in elections (contribution for votes, contribution for seats, etc.). The Supreme Audit Office is headed by its president, who is appointed by the president of the republic following a proposal by the Chamber of Deputies. Essentially, however, the president of the Supreme Audit Office is elected by the Chamber of Deputies and his subsequent appointment is a formal act by the president of the republic. The president's term of office is nine years and the necessary age set by the Act on Supreme Audit Office (Act No. 166/1993 Coll.) is at least 35 years. Another office-holder at the Supreme Audit Office is its vice president, who is also appointed by the president of the republic following a proposal by the Chamber of Deputies for a term of nine years. Until now, in the Czech Republic there has only been one case where the president of the republic refused to appoint the vice president of the Supreme Audit Office proposed by the Chamber of Deputies. Otherwise, the Constitution refers to the act, which basically conceives the Supreme Audit Office as a committee-run body, as, in addition to the president and the vice president, the management of the Supreme Audit Office also comprises a committee of 15 members elected by the Chamber of Deputies following a proposal by the president of the Supreme Audit Office. There is no time limit on the term of office of members of the committee, but it mandatorily ends when they reach 65.

Chapter six, “**Czech National Bank,**” establishes the Czech National Bank as

the country's central bank and gives it the main target of caring for price stability. The Czech National Bank is not only a constitutional body, but also an administrative office, as after the termination of the Commission for Securities powers concerning supervision and regulation of the securities market were transferred to it. The Czech National Bank is the bank of issue, i.e. it issues the Czech currency, which is the Czech koruna. The Czech National Bank is headed by the governor, who is appointed by the president of the republic without counter-signing, as is the vice governor. The Czech National Bank is a committee body, as the law stipulates that in addition to the governor and the vice governor, members of the banking board, of which there are five, appointed by the president of the republic, contribute to decisions taken by the Czech National Bank. The term of office of all office-holders at the Czech National Bank is 5 years, with the option of one re-appointment. In connection with the Czech Republic's membership of the European Union, the governor also attends meetings of the European Central Bank, although the Czech Republic is not a member of the Eurozone.

Chapter seven, “**Regional Self-government,**” sets out the basic parameters for the regional division of the country, where the Czech Republic is divided into municipalities, as the basic regional self-governing units, and regions, as the higher regional self-governing units, where each municipality has to be part of a higher regional self-governing unit.

obce a kraje v rámci tzv. přenesené působnosti a stát jim poskytuje za jejich výkon náhradu. Ve věcech samosprávy v rámci samostatné působnosti mohou obce a kraje vydávat obecně závazné vyhlášky, které jsou právními předpisy platnými pro katastrální území dané obce nebo kraje. Ve věcech přenesené působnosti mohou obce a kraje vydávat nařízení obce nebo kraje, které ovšem lze vydat, pouze umožňuje-li to zákon, a jejich obsah musí být vždy v souladu se zákonem.

Hlava osmá „**Přechodná a závěrečná ustanovení**“ upravuje některé zásadní otázky, které budily vášně nejenom ve své době, ale i dnes. Základní otázkou související se vznikem České republiky jako samostatného státu byla otázka, který zákonodárny sbor se stane Poslaneckou sněmovnou, zda to bude Česká národní rada konstituovaná ve volbách v roce 1992 nebo poslanci za Českou republiku ve Federálním shromáždění, popř. kombinace obou variant. Nakonec byla v přechodných ustanovení stanovena fikce, že dnem účinnosti Ústavy se stala Česká národní rada Poslaneckou sněmovnou Parlamentu České republiky s tím, že její volební období se bude počítat od posledních voleb do České národní rady v roce 1992, tj. volební období první Poslanecké sněmovny skončilo dnem 6. června 1996. Bylo tak rozhodnuto, že mandát poslanců Federálního shromáždění zanikl bez náhrady a jejich ústavní funkce nebyly do rámce nového českého ústavního systému převzaty. Pokud se jedná o Senát, pak Ústava v přechodných ustanoveních předpokládala, že ústavním zákonem bude

stanoveno, jakým způsobem bude ustanoven Prozatímní Senát, který bude vykonávat pravomoci do doby, než bude ustaven Senát podle Ústavy. Do doby ustavení Prozatímního Senátu vykonávala pravomoci Poslanecká sněmovna. Ke zřízení Prozatímního Senátu však nikdy nedošlo. Volby do Senátu se uskutečnily až v roce 1996 a do té doby nedošlo k přijetí žádného ústavního zákona o Prozatímním Senátu. Navíc přechodná ustanovení suspendovala možnost prezidenta republiky rozpustit Poslaneckou sněmovnu, neboť ta vykonávala pravomoci Senátu, což lze označit za ústavní kuriozitu. Kontinuita mezi Poslaneckou sněmovnou a Českou národní radou byla podtržena také recepcí jednacího řádu České národní rady, který byl používán Poslaneckou sněmovnou jako její jednací řád až do roku 1995, kdy byl přijat jednací řád Poslanecké sněmovny.

Princip kontinuity jako v případě Poslanecké sněmovny a České národní rady byl převzat také pro vládu České republiky konstituovanou pod vedením Václava Klause v létě 1992 jako vlády České republiky – samostatného státu. Její funkční období tak trvalo od 2. července 1992 do 4. července 1996. Federální vláda zanikla bez náhrady pouze s tím rozdílem, že někteří federální politici začali působit v české politice či se dokonce stali členy vlády České republiky.

Kontinuálně byli také soudci všech soudů České republiky považováni za soudce jmenované podle Ústavy. Po období roku 1993 existovala v České republice soustava vojenských soudů, k jejímuž zrušení došlo

The creation or cancellation of regions is reserved for a constitutional act, which in practice meant that in 1997 a constitutional act was passed on higher regional self-governing units, of which 13 were established, although the Capital City of Prague is regarded as the 14th region. Elections to regional and municipal assemblies are held every four years. The central government can interfere in the activities of regional self-government only if this is enabled in a manner set out by the law. The regional self-governing units can exercise powers that are, through their nature, subsumable into their independent remits, i.e. they are powers that are not exercised by the central government and are not transferred to the regions or municipalities by the central government. Regional self-governing units, however, also exercise powers that the government has transferred to them to provide better availability of such public services to citizens. Such powers will then be exercised by the regions and municipalities as a part of the transferred remits and the central government provides them with reimbursement for their performance. In matters of self-government, as a part of their independent remits municipalities and regions can issue generally binding decrees that are legislation valid for the cadastral areas of the relevant municipality or region. In matters of transferred remits, municipalities and regions can issue municipal or regional orders, which, however, can only be issued if this is enabled by the law, and their content always has to be in accordance with the law.

Chapter eight, “**Transitory and Concluding Provisions,**” sets out some fundamental questions that aroused passions not only in the past, but continue to do so today. The basic question related to the establishment of the Czech Republic as an independent country was the question of which legislative body would become the Chamber of Deputies, whether it would be the Czech National Council constituted in the elections of 1992 or deputies for the Czech Republic in the Federal Assembly, or a combination of both variants. In the end, the transitory provisions set out the fiction that on the Constitution’s effective date the Czech National Council would become the Chamber of Deputies of the Parliament of the Czech Republic, and its term of office would be calculated from the last elections to the Czech National Council in 1992, i.e. the term of office of the first Chamber of Deputies would end on 6 June 1996. This also meant that the terms of deputies in the Federal Assembly would end without replacement and their constitutional powers would not be accepted into the framework of the new Czech constitutional system. As far as concerns the Senate, in the transitory provisions the Constitution expected that a constitutional act would set out the manner in which an Interim Senate would be established and exercise its powers until a Senate was established in accordance with the Constitution. The Chamber of Deputies would exercise the powers until the establishment of an Interim Senate. An Interim Senate was,

ke 31. prosinci 1993 a souzení vojenských trestných činů přešlo na soudy obecné soustavy soudů.

Zcela zásadní je úprava vymezující v závěrečných ustanoveních, co se považuje za ústavní pořádek České republiky. Byť by se na první pohled mohlo zdát, že se jedná o taxativní vymezení, jedná se o demonstrativní výčet, neboť Ústavní soud svou judikaturou toto ustanovení Ústavy v roce 2002 doplnil o mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách, jak již bylo uvedeno výše. Ústavní pořádek je tvořen podle ústavodárce Ústavou, Listinou základních práv a svobod, ovšem již nikoliv uvozovacím zákonem, který obsahoval výše zmíněnou obecnou derogační klauzuli; tento se stal pouze součástí českého právního řádu se silou jednoduchého zákona a je jeho součástí dodnes (hovoří se o tzv. dekonstitucionalizaci ústavního zákona). Dále ústavní pořádek tvoří ústavní zákony přijaté podle Ústavy České republiky (ústavní zákon o vytvoření vyšších územních samosprávných celků; ústavní zákon o bezpečnosti České republiky; ústavní zákon o referendu o přistoupení České republiky k Evropské unii atd.), dále pak ústavní zákony upravující státní hranice, a to jak ty, které byly přijaty podle této Ústavy, tak i ty ústavní zákony o státních hranicích, které přijaly zákonodárné sbory v období existence československého státu (míněno i období před komunistickým režimem, tj. i ústavní zákony Národního shromáždění Československé republiky), a nakonec ústavní zákony přijaté Českou národní radou po 6. červnu 1992, tj. po

dni konání demokratických a svobodných voleb do České národní rady (např. ústavní zákon o opatřeních souvisejících se zánikem České a Slovenské Federativní Republiky; ústavní zákon o některých dalších opatřeních souvisejících se zánikem České a Slovenské Federativní Republiky atd.).

Více jak šestnáct let platnosti Ústavy České republiky ukazuje, že Ústava je stabilním prvkem českého ústavního a demokratického vývoje. Ústavní instituce byly až na několik málo výjimek ustaveny v souladu s Ústavou. Posledními nenaplněnými ustanoveními Ústavy je absence zákona o styku mezi Poslaneckou sněmovnou a Senátem a odkládaná účinnost zákona o státní službě. Všechny ústavní instituce nalézaly v počátečních letech své místo v ústavním systému, což s sebou někdy přinášelo dramatické spory, z nichž mnohé rozhodoval až Ústavní soud. Namátkou lze uvést spor o běh lhůty pro uplatnění suspenzivního veta prezidentem republiky; spor o to, zda ke jmenování funkcionářů bankovní rady České národní banky je nezbytná kontrasignace; spor o postavení mezinárodních smluv v českém právním řádu; spor o možnost Ústavního soudu rušit ústavní zákony; spor o povinnost prezidenta republiky konat či kvalifikovaně odůvodnit rozhodnutí o nejmenování justičního čekatele soudcem; spor o imunitu poslanců a senátorů apod. Více než v kterémkoliv jiném právním odvětví se ovšem v ústavním právu prolíná právní text s politickou realitou, více než v kterémkoliv jiném odvětví se v ústavním

however, never established. The elections to the Senate were held in 1996, but no constitutional act on an Interim Senate had been passed by then. In addition, the transitory provisions suspended the power of the president of the republic to dissolve the Chamber of Deputies, as it exercised the Senate's powers, which can be called a constitutional curiosity. Continuity between the Chamber of Deputies and the Czech National Council was underlined by the acceptance of the Czech National Council's rules of procedure, which were used by the Chamber of Deputies as its rules of procedure until 1995, when the Chamber of Deputies' rules of procedure were accepted.

The principle of continuity, as in the case of the Chamber of Deputies and the Czech National Council, was also accepted for the government of the Czech Republic constituted under the leadership of Václav Klaus in the summer of 1992, which became the government of the Czech Republic, an independent country. Its term of office therefore lasted from 2 July 1992 to 4 July 1996. The federal government was dissolved without replacement, although some federal politicians became active in Czech politics and even became members of the Czech Republic's government.

Judges of all courts in the Czech Republic also continued to be regarded as judges appointed in accordance with the Constitution. There was a system of military courts in the Czech Republic until 1993. They were cancelled as of 31 December 1993, with the trial of military crimi-

nal offences being transferred to courts in the general system.

The clauses in the concluding provisions defining what is regarded as the constitutional order of the Czech Republic are quite fundamental. Although it could seem like an exhaustive list at first glance, it is a demonstrative list, as through its case law the Constitutional Court added the international agreements on human rights and fundamental freedoms mentioned above to this provision of the Constitution in 2002. The constitutional order is formed, according to the constitutional legislators, by the Constitution and the Bill of Fundamental Rights and Freedoms, but not the introductory act that contained the aforementioned general derogation clause; this only became part of the Czech legal order with the force of an ordinary act and remains part of it today (this is called the deconstitutionalisation of a constitutional act). In addition, the constitutional order is formed by constitutional acts passed in accordance with the Constitution of the Czech Republic (the Constitutional Act on Creation of Higher Regional Self-governing Units; the Constitutional Act on Security of the Czech Republic; the Constitutional Act on a Referendum on the Accession of the Czech Republic to the European Union, etc.), as well as constitutional acts governing the country's borders, both those that were passed in accordance with this Constitution and constitutional acts on the country's borders that were passed by legislative bodies during the existence of Czecho-

právu mísí právo s politikou, a proto řada institutů ústavního práva nachází svůj pravý smysl a obsah teprve v dohodě rozhodujících politických činitelů (spory ohledně nepolitických - úřednických vlád; spory o volbu prezidenta republiky; spory o ustavení vyšších územních samosprávných celků; spory o zřízení zvláštní soustavy správního soudnictví; spory o přijetí zákona o státní službě aj.). Lze bez nadsázky konstatovat, že samostatná Česká republika se stala stabilním

demokratickým státem, který se etabloval v mezinárodních institucích (Severoatlantická aliance, Evropská unie). Česká republika naplňuje v dnešní době ústavní charakteristiku jako svrchovaného, jednotného a demokratického právního státu založeného na úctě k právům a svobodám člověka a občana. Přejme nejen jí, ale i sobě, aby tak bylo i v budoucnosti.

slovakia (also meaning the period before the communist regime, i.e. constitutional acts of the National Assembly of the Czechoslovak Republic) and even constitutional acts passed by the Czech National Council after 6 June 1992, i.e. after the day of democratic and free elections to the Czech National Council (for example the Constitutional Act on Measures Related to the Dissolution of the Czech and Slovak Federative Republic; the Constitutional Act on Some Other Measures Related to the Dissolution of the Czech and Slovak Federative Republic, etc.).

The life of the Czech Republic's constitution, which has been in place for more than 16 years now, shows that the Constitution is a stable element in Czech constitutional and democratic developments. With a few small exceptions, the constitutional institutions were established in accordance with the Constitution. The last unimplemented provisions of the Constitution are the absence of an act on contact between the Chamber of Deputies and the Senate and the deferred effect of the Act on Civil Service. In the first years, all the constitutional institutions had to find their place in the constitutional system, which sometimes led to dramatic disputes, many of which were decided by the Constitutional Court. The following random sample can be given: the dispute on the running of the deadline for the use of a suspending veto by the president of the republic; the dispute about whether counter-signing is necessary for the appointment of office-holders to the Czech National Bank's

banking board; the dispute on the position of international agreements in the Czech legal order; the dispute about the Constitutional Court's ability to overturn constitutional acts; the dispute about the duty of the president of the republic to act or properly justify a decision on the non-appointment of a judge-in-waiting as a full judge; the dispute on deputies' and senators' immunity, etc. More than in any other legal area, however, in constitutional law the legal text is more involved with the political reality, more than in any other area in constitutional law politics and law mix, so a number of constitutional law institutions find their real sense and content in an agreement between the decisive political actors (disputes regarding apolitical-caretaker governments; disputes about the election of the president of the republic; disputes about the establishment of higher self-governing units; disputes about the establishment of a separate system of administrative courts; disputes about the passage of the Act on Civil Service, etc.). Without exaggeration, we can say that the independent Czech Republic has become a stable democratic country that has established itself in international institutions (North Atlantic Treaty Organisation, European Union). The Czech Republic currently meets the constitutional characteristics of a sovereign, united and democratic country with the rule of law, based on respect for the rights and freedoms of man and citizens. We wish both it and ourselves that this remains the case in the future.

Literatura

Bibliography

- Balík, Stanislav, Hloušek, Vít, Holzer, Jan, Šedo, Jakub: *Politický systém českých zemí 1848–1989*. Brno, 2007.
- Bobíková, Lenka, Šouša, Jiří: *Parlament – kolbiště národů a národností. Z rakouského parlamentu 1861–1914*. Jinočany, 1992.
- Broklová, Eva: *Československá demokracie. Politický systém v ČSR 1918–1938*. Praha, 1992.
- Broklová, Eva: *První československá ústava. Diskuse v ústavním výboru v lednu a únoru 1920*. Praha, 1992.
- Hloušek, Vít, Šimíček, Vojtěch [eds.]: *Dělna soudní moci v České republice*. Brno, 2004.
- Filip, Jan: *Ústavní právo České republiky. 1. díl. Základní pojmy a instituty, ústavní základy ČR*. Brno, 2003.
- Hledíková, Zdeňka, Janák, Jan, Dobeš, Jan: *Dějiny správy v českých zemích. Od počátku státu po současnost*. Praha, 2005.
- Holländer, Pavel: *Základy všeobecné státovědy*. Plzeň, 2009.
- Kavka, František: *Karel IV. Historie života velkého vladaře*. Praha, 1998.
- Kocian, Jiří: *Poválečný vývoj v Československu 1945–1948*. Praha, 1991.
- Klíma, Karel a kol.: *Komentář k Ústavě a Listině*. Plzeň, 2009.
- Krejčí, Oskar: *Kniha o volbách*. Praha, 1994.
- Malý, Karel a kol.: *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha, 1997.
- Malý, Karel, Sivák, Florian: *Dějiny státu a práva v Českých zemích a na Slovensku do r. 1918*. Jinočany, 1993.
- Neubauer, Zdeněk: *Státověda a teorie politiky*. Praha, 2006.
- Pavlíček, Václav a kol.: *Ústavní právo a státověda. 1. díl. Obecná státověda*. Praha, 1998.
- Pavlíček, Václav a kol.: *Ústavní právo a státověda. II. Díl. Ústavní právo České republiky. Část 1*. Praha, 2008.
- Pavlíček, Václav, Hřebejk, Jiří: *Ústava a ústavní řád České republiky. 1. díl. Ústavní systém*. Praha, 1994.
- Schelle, Karel: *Dějiny československého státu a práva [1918–1945]*. Brno, 1992.
- Sládeček, Vladimír, Mikule, Vladimír, Syllová, Jindřiška: *Ústava České republiky. Komentář*. Praha, 2007.
- Suchánek, Radovan, Jirásková, Věra et al.: *Ústava České republiky v praxi*. Praha, 2009.
- Třešník, Dušan: *Počátky Přemyslovců. Vstup Čechů do dějin [530–935]*. Praha, 1997.
- Urban, Otto: *Kroměřížský sněm 1848–1849*. Praha, 1998.
- Vladislavské zřízení zemské a počátky ústavního zřízení v Českých zemích (1500–1619). *Sborník příspěvků z mezinárodní konference konané ve dnech 7.–8. prosince 2000 v Praze*. [Ed.]: Malý, Karel, Pánek, Jaroslav. Praha, 2001.
- Vývoj české ústavnosti v letech 1618–1918. *Sborník příspěvků*. [Ed.]: Malý, Karel, Soukup, Ladislav. Praha, Univerzita 2006.
- Wihoda, Martin: *Zlatá bula sicilská. Podivuhodný příběh ve vrstvách paměti*. Praha, 2005.
- Zimek, Josef: *Ústavní vývoj českého státu*. Brno, 1996.
- Žemlička, Josef: *Čechy v době knížecí (1034–1198)*. Praha, 1997.
- Žemlička, Josef: *Počátky Čech královských 1198–1253. Proměna státu a společnosti*. Praha, 2002.

LISTICKÉ REPUBLIKY A ČESKÉ NÁRODNÍ RADY UPRAVUJÍCÍ STÁTNÍ HRANICE ČESKÉ REPUBLIKY A ÚSTAVNÍ ZÁKONY ČESKÉ
CI, ÚSTAVNÍ ZÁKONY, KTERÉ JE MĚNILY A DOPLŇOVALY, A ÚSTAVNÍ ZÁKON ČESKÉ NÁRODNÍ RADY Č. 67/1990 SB., O STÁTNÍCH
STAVY MAJÍ SÍLU ZÁKONA. ČLÁNEK 113 TATO ÚSTAVA NABÝVÁ ÚČINNOSTI DNEM 1. LEDNA 1993. UHDE V.R. KLAUS V.R.

CESTY ČESKÉ ÚSTAVNOSTI

90. výročí první československé ústavy

THE PATHS OF CZECH CONSTITUTIONALITY

on the 90th Anniversary of the Passage of the First Czechoslovak Constitution

Autoři textů / Authors of the texts: JUDr. PhDr. Petr Misna, Ph.D., PhDr. Lukáš Šlehofer, Dan Urban

Recenzoval / Reviewed by: JUDr. Jan Kněžínek, Ph.D.

Fotografie / Photographs: Národní archiv, Národní muzeum, Státní oblastní archiv v Třeboni, Ondřej Kocourek, Archiv Poslanecké sněmovny, ČTK

Odpovědná redaktorka / Editor: Lucie Wittlichová

Jazyková úprava a korektury / Proofreading: Daniela Varadínková

Překlad / Translation: Kevin Fenton

Grafický design / Graphic design: Jan Dobeš, Filip Blažek studio Designiq

Tisk / Printed by: První dobrá s. r. o.

1. vydání / 1st edition

Vydal / Published by Úřad vlády České republiky

© Úřad vlády České republiky, 2010

ISBN 978-80-7440-021-6

Poděkování za konzultace a cenné připomínky k textu

Thanks for consultations and valuable comments on the text to

doc. PhDr. Jana Čechurová, Ph.D., Bc. Martin Drnek,

Mgr. Zdeněk Vašek, Bc. Darja Čablová, Pavel Sedláček

Publikaci vydal Úřad vlády České republiky u příležitosti 90. výročí přijetí první československé ústavy v roce 1920.

Za spolupráci děkujeme Národnímu archivu, Národnímu muzeu, Archivu Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, Státnímu oblastnímu archivu v Třeboni, Archivu Kanceláře prezidenta republiky a Masarykovu ústavu a Archivu Akademie věd České republiky.

The Office of the Government of the Czech Republic issued this publication to mark the 90th anniversary of the passage of the First Czechoslovak Constitution in 1920. We would like to thank the following for their co-operation: the National Archives, the National Museum, the Archives of the Chamber of Deputies of the Parliament of the Czech Republic, the State District Archives in Třeboň, the Archives of the Office of the President of the Republic, the Masaryk Institute and the Archives of the Academy of Sciences of the Czech Republic.

